Fundusze Europejskie dla Wielkopolski

Rzeczpospolita Polska

Dofinansowane przez Unię Europejską

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU (LSR) NA LATA 2023-2027

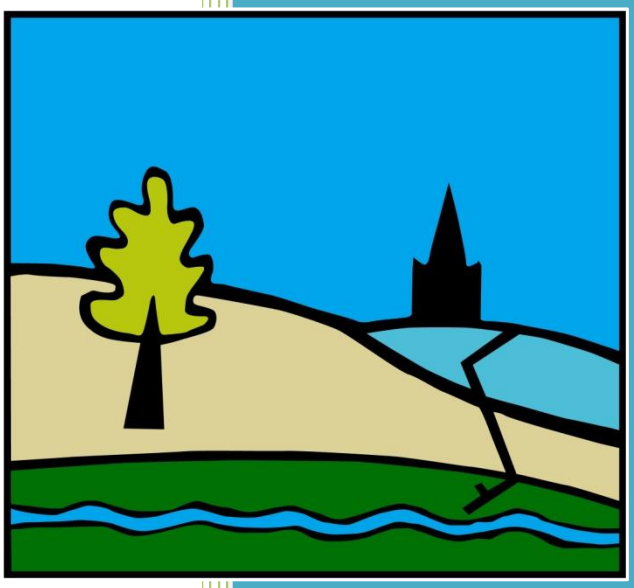

Pobórka Wielka, czerwiec 2023

Wersja 1.1

Stowarzyszenie

Lokalna Grupa Działania

„Krajna nad Notecią”

Spis treści

Rozdział I Charakterystyka partnerstwa lokalnego....3
Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR....8
Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR....10
Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR....15
Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia....35
Rozdział VI Cele i wskaźniki....45
Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru....63
Rozdział VIII Plan działania....66
Rozdział IX Plan finansowy LSR....67
Rozdział X Monitoring i ewaluacja....68
WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY....71

Załączniki:

1. Formularz: Cele i przedsięwzięcia
2. Formularz: Plan działania - wskazujący harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu
3. Formularz: Budżet LSR - w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia
4. Formularz: Plan wykorzystania budżetu LSR – wykazujący wykorzystanie zakontraktowanych środków w podziale na poszczególne fundusze i lata

Rozdział I Charakterystyka partnerstwa lokalnego

I.1. Forma prawna i nazwa Stowarzyszenia

Lokalna Grupa Działania „Krajna nad Notecią" jest Stowarzyszeniem działającym na podstawie:

a) ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach,
b) ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020,
c) ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności,
d) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006,
e) Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej,
f) Ustawy z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027.

Działa w północnej Wielkopolsce, na obszarze powiatu pilskiego.

Nazwa: Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Krajna nad Notecią"

Forma prawna: Stowarzyszenie osób fizycznych i prawnych, w tym jednostek samorządu terytorialnego

Data wpisu do KRS: 07.11.2007

Numer w KRS: 0000292202

I.2. Partnerstwo

I.2.1 Opis sposobu powstania i doświadczenie LGD

Inicjatorami powstania LGD w rejonie nadnoteckim były władze samorządowe – głównie Wójt Gminy Miasteczko Krajeńskie Karol Jagodziński oraz Burmistrz Gminy Wysoka Marek Madej. W dniu 17 stycznia 2007 r. w miejscowości Wysoka odbyło się intencyjne spotkanie reprezentantów 4 gmin powiatu pilskiego (Wysoka, Miasteczko Krajeńskie, Łobżenica, Wyrzysk) z udziałem doradcy. Zdecydowano wówczas o potrzebie zawiązania Lokalnej Grupy Działania. Następne spotkanie grupy inicjatywnej, poszerzone o przedstawicieli kolejnych dwóch gmin (Białośliwie i Krajenka), odbyło

się 20 lutego 2007 r. w Miasteczku Krajeńskim. Zdecydowano wówczas o rozpoczęciu prac nad Lokalną Strategią Rozwoju (LSR). Zaproponowano zastosowanie ekspercko-konsultacyjnej metody opracowania Strategii. W dniu 24 kwietnia 2007 r. w Miasteczku Krajeńskim odbyło się poszerzone spotkanie szkoleniowo-inicjatywne potencjalnych członków LGD, które prowadził członek zespołu opracowującego LSR – Ireneusz Krupka, a przewodniczył spotkaniu jeden z inicjatorów powołania LGD – Karol Jagodziński, Wójt Gminy Miasteczko Krajeńskie. W zebraniu uczestniczyło 41 osób, które wyraziły wolę partnerstwa i upoważniły Karola Jagodzińskiego do przygotowania zebrania założycielskiego LGD. Reprezentowane były środowiska gospodarcze (przedsiębiorcy, właściciele firm turystycznych) i społeczne (rolnicy), organizacje pozarządowe (kluby sportowe) oraz przedstawiciele władz samorządowych. Zebranie założycielskie Stowarzyszenia LGD odbyło się w dniu 3 sierpnia 2007 r. (już z udziałem reprezentantów 8 gmin, bo dołączyła jeszcze gmina wiejska Złotów). Celem powstania LGD było budowanie trójsektorowego partnerstwa i umacnianie potencjału społecznego na obszarach wiejskich. W 2013 roku do Stowarzyszenia dołączyła gmina wiejska Kaczory i Powiat Pilski, natomiast w roku 2015 z LGD roku wystąpiły 2 gminy z powiatu złotowskiego, tj. Złotów i Krajenka. W tym samym roku Gmina Ujście, została członkiem LGD. Dla zachowania spójności obszaru i pozostania w strukturach LGD Gminy Szydłowo Stowarzyszenie zaprosiło do współpracy Miasto Piłę, które również zostało członkiem LGD, chociaż obszar Miasta Piły jest wyłączony ze wsparcia finansowego w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju.

LGD „Krajna nad Notecią" jest stowarzyszeniem, którego członkowie mają doświadczenie w zakresie realizacji operacji z funduszy europejskich. Wdrażanie inicjatywy LEADER w ramach PROW 2007-2013 oraz 2014-2020 odbywało się m.in. poprzez ogłaszanie naborów i przyjmowanie wniosków o pomoc finansową na poszczególne zakresy. W ramach perspektywy unijnej na lata 2007-2013 zorganizowano łącznie 11 naborów wniosków (niektóre łączone, inne pojedyncze). Z kolei w perspektywie unijnej 2014-2020 zorganizowano 24 nabory konkursowe, 11 naborów grantowych i 8 operacji własnych. Zrealizowano ponadto cztery projekty partnerskie. Nabory dotyczyły zróżnicowanych zakresów wsparcia m.in. na tworzenie i rozwój działalności gospodarczej, odnowa zabytków, inwestycje w turystykę i rekreację i inne. Specyficznym rodzajem naborów były tzw. granty - mechanizm przeznaczony dla sektora społecznego, którego kompleksowe organizowanie, prowadzenie i rozliczanie było realizowano bezpośrednio przez LGD „Krajna nad Notecią". Z kolei projekty współpracy oraz operacje własne najczęściej dotyczyły wzmacniania kapitału społecznego, promocji i edukacji regionalnej. Okres realizacji LEADER w latach 2007-2023 pozwolił zarówno członkom Stowarzyszenia, jak i pracownikom biura LGD na zdobycie dużego doświadczenia, które będzie pomocne w perspektywie finansowej 2021-2027.

I.3. Opis struktury LGD

I.3.1. Reprezentatywność LGD

LGD „Krajna nad Notecią" jest partnerstwem trójsektorowym, składającym się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego, społecznego, w tym mieszkańców z obszaru objętego LSR. LGD jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem osób fizycznych i osób prawnych, w tym jednostek samorządu terytorialnego, mającym na celu działanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Stowarzyszenie cechuje inkluzywność, ponieważ ma charakter otwarty, tzn. jego członkiem może zostać każdy podmiot i osoba działający na rzecz rozwoju Obszaru. Sposób poszerzenia składu Stowarzyszenia określony został w statucie LGD „Krajna nad Notecią". Według statutu członkiem LGD mogą być osoby fizyczne i osoby prawne, w tym jednostki samorządu terytorialnego, z wyłączeniem województw, a także mieszkańcy. Przyjęcia w poczet członków

dokonuje Zarząd LGD na podstawie złożonej deklaracji członkowskiej. Stowarzyszenie na dzień 9 maja 2023 roku liczyło 234 członków.

Tabela 1. Reprezentatywność poszczególnych sektorów w składzie LGD

L.p.	Sektor	Liczba członków LGD	% skład LGD
1	Społeczny, w tym mieszkańcy	171	73,08
2	Gospodarczy	44	18,80
3	Publiczny	19	8,12

Skład LGD jest reprezentatywny dla obszaru i dla lokalnej społeczności, nie jest ponadto zdominowany przez jakąkolwiek grupę interesu. Odpowiednia struktura LGD z podziałem na sektory pozwala skutecznie realizować cele gospodarcze związane z przedsiębiorczością i tworzeniem miejsc pracy, cele inwestycyjne w zakresie poprawy dostępności infrastruktury i wzmocnieniem roli dziedzictwa lokalnego na obszarze LGD, a także cele społeczne w zakresie wzmocnienia kapitału społecznego, aktywizacji społeczności lokalnych, ograniczenia ubóstwa oraz wspieranie włączenia społecznego. Istotnym aspektem funkcjonowania LGD jest wsparcie dla grup będących w niekorzystnej sytuacji. Stowarzyszenie LGD „Krajna nad Notecią" m.in. w perspektywie unijnej na lata 2007-2013 realizowało projekt pn.: „Razem dla rozwoju" (Działanie 7.3 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki), który zmierzał do nawiązania współpracy między instytucjami i organizacjami działającymi w sferze społecznej w celu wymiany doświadczeń, promocji dobrych praktyk, przygotowania wspólnych ponadlokalnych projektów integrujących mieszkańców Krajny. W perspektywie finansowej 2014-2020 LGD realizowała liczne operacje własne, projekty współpracy oraz działania animacyjne i aktywizacyjne na rzecz obszaru. Istotnym obszarem aktywności Stowarzyszenia jest wzmacnianie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców oraz podmiotów, dlatego te działania realizowane przez dwie poprzednie perspektywy finansowe będą kontynuowane w ramach Strategii na lata 2023-2027. Stowarzyszenie na bieżąco współpracuje z podmiotami z sektora publicznego (ośrodkami pomocy społecznej, sektorem oświaty, powiatowym urzędem pracy) i z sektora społecznego (organizacjami pozarządowymi działającymi w sferze pożytku publicznego i ekonomii społecznej). Szeroki wachlarz współpracujących instytucji i organizacji społecznych pozwala na sprawną komunikację z grupami będącymi w niekorzystnej sytuacji i podejmowanie na ich rzecz skutecznych działań. Dzięki wiedzy, doświadczeniu i potencjałowi LGD będzie skutecznie działać w sferze aktywizacji i integracji grup będących w niekorzystnej sytuacji do aktywnego funkcjonowania na rynku pracy oraz w życiu społecznym.

I.3.2. Organ decyzyjny – Rada ds. Wyboru Projektów

LGD „Krajna nad Notecią" posiada organ decyzyjny w sprawach wyboru projektów do dofinansowania. Do wyłącznej kompetencji Rady należy wybór operacji, które mają być realizowane przez LGD w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju. Rada, jako organ decyzyjny, pracuje i funkcjonuje w oparciu o przepisy zawarte w regulaminie. Struktura Rady odzwierciedla powszechnie obowiązujące wymogi trójsektorowości, ani władze publiczne ani żadna pojedyncza grupa interesu w Radzie nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Rada składa się z 9 osób wybieranych spośród członków Stowarzyszenia na czteroletnią kadencję.

Tabela 2. Reprezentatywność w składzie Rady ds. Wyboru Projektów

L.p.	Sektor	Liczba członków LGD	% skład LGD
1	społeczny	4	44,45
2	gospodarczy	2	22,22
3	publiczny	3	33,33

Funkcje członków Rady są pełnione osobiście, tj. w przypadku osób fizycznych – przez te osoby, zaś w przypadku osób prawnych – przez osoby, które na podstawie dokumentów statutowych lub uchwał właściwych organów są uprawnione do reprezentowania tych osób prawnych. Regulamin nie dopuszcza upoważnień dla osób trzecich do udziału w podejmowaniu decyzji. Uchwały Rady podejmowane są zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy składu Rady. W Regulaminie Rady zapisano obowiązek prowadzenia rejestru interesów, co pozwoli zapewnić brak dominacji pojedynczej grupy interesu na poziomie podejmowania decyzji o wyborze operacji (np. w drodze procedury wyłączenia członka Rady od udziału w dokonywaniu wyboru operacji w razie zaistnienia okoliczności, które mogą wywoływać wątpliwości co do jego bezstronności). Do dodatkowych regulacji funkcjonowania organu decyzyjnego należą: stosowanie działań dyscyplinujących członków Rady, którzy systematycznie nie biorą udziału w posiedzeniach organu decyzyjnego lub też podczas dokonywania oceny wniosków nie stosują zatwierdzonych kryteriów (dokonują oceny w sposób niezgodny z treścią kryteriów oceny); zastosowanie procedur w przypadku rozbieżnych ocen członków Rady; uwzględnienie systematycznego podnoszenia kompetencji członków Rady poprzez szkolenia i weryfikację wiedzy. Szczegółowe zasady funkcjonowania organu decyzyjnego ujęte są w Regulaminie Rady ds. Wyboru Projektów. Procedury są jawne i powszechnie dostępne dla wszystkich zainteresowanych, zapewniają przejrzystość podejmowania decyzji (karty oceny wraz z instrukcjami), demokratyczność (decyduje większość składu Rady) i jawność podejmowania decyzji (informacje o wynikach oceny podawane są do publicznej wiadomości). Obsługę administracyjną Rady zapewnia Biuro LGD i zatrudnieni w nim pracownicy.

I.3.3. Zasady funkcjonowania LGD „Krajna nad Notecią”

Podstawowym dokumentem regulującym zasady funkcjonowania LGD jest statut. Władzami LGD są: Walne Zebranie Członków, Zarząd (w skład Zarządu LGD wchodzą: Prezes, dwóch Wiceprezesów, Skarbnik i sześciu Członków), Komisja Rewizyjna (w skład Komisji Rewizyjnej wchodzą: Przewodniczący, Wiceprzewodniczący, Członek). Dodatkowo LGD posiada organ decyzyjny, do którego wyłącznej kompetencji należy wybór operacji do dofinansowania. Jest to Rada ds. Wyboru Projektów. Najwyższą władzą stowarzyszenia jest Walne Zebranie Członków. Do kompetencji Walnego Zebrania Członków LGD należy określanie kluczowych kierunków działania Stowarzyszenia, w tym uchwalanie Lokalnej Strategii Rozwoju i programu działania Lokalnej Grupy Działania, uchwalanie budżetu, zmiana statutu. Najwyższy organ LGD wybiera członków Zarządu i sprawuje nad nimi kontrolę, wybiera również członków Rady ds. Wyboru Projektów i członków Komisji Rewizyjnej, ponadto uchwala regulaminy wewnętrzne tych organów. Zadaniem Zarządu jest przede wszystkim reprezentowanie Lokalnej Grupy Działania na zewnątrz, kierowanie całokształtem działalności organizacji, realizowanie uchwał Walnego Zebrania Członków. Do podstawowej kompetencji Komisji Rewizyjnej należy kontrola całości funkcjonowania LGD. Rada ds. Wyboru Projektów zajmuje się wyborem operacji, które mają być realizowane w ramach LSR oraz ustalaniem kwoty wsparcia. Zapisy statutu oraz regulaminów wewnętrznych organów Lokalnej Grupy Działania zapewniają przejrzysty podział kompetencji między poszczególnymi władzami i organami LGD oraz rozdzielenie funkcji decyzyjnej od zarządczej oraz kontrolnej. LGD opiera swoją

działalność na pracy społecznej swoich członków. Do prowadzenia swych spraw może zatrudniać pracowników. Bieżącą obsługę działalności prowadzi Biuro Stowarzyszenia zatrudniające personel. Biuro działa w oparciu o Regulamin organizacyjny, służy realizacji celów i zadań Stowarzyszenia, a jego podstawowym zadaniem jest merytoryczne i organizacyjne wspieranie zadań Stowarzyszenia.

I.3.4. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Zasadniczym dokumentem regulującym funkcjonowanie LGD jest statut Lokalnej Grupy Działania „Krajna nad Notecią", przyjmowany przez Walne Zebranie Członków. Reguluje on główne kwestie dotyczące funkcjonowania LGD, w tym m.in. cele i sposoby działania, prawa i obowiązki członków, kwestie dotyczące władz stowarzyszenia oraz jego majątek i gospodarkę finansową.

Drugim istotnym dokumentem, który kodyfikuje funkcjonowanie ważnego organu stowarzyszenia jest Regulamin Rady ds. Wyboru Projektów, który określa główne zasady działalności organu decyzyjnego. Podobnie jak statut Regulamin Rady jest przyjmowany przez Walne Zebranie Członków. Regulamin jest systematycznie aktualizowany, ostatnia wersja dokumentu została przyjęta 29.11.2022 r.

Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

II.1. Opis obszaru

Obszar LGD Krajna nad Notecią obejmuje powierzchnię 1 268 km2 zamieszkałą przez 132 936 osób (dane GUS wg stanu na dzień 31.12.2020 r.). Położony jest w północnowschodniej części województwa wielkopolskiego na styku dwóch krain geograficznych: Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej i Pojezierza Pomorskiego. Tworzy go 9 gmin powiatu pilskiego: Białośliwie, Kaczory, Łobżenica, Miasteczko Krajeńskie, Szydłowo, Ujście, Wysoka, Wyrzysk oraz gmina - miasto Piła, które liczy powyżej 20 000 mieszkańców.

Tabela 3. Wykaz gmin tworzących Obszar LGD „Krajna nad Notecią"

L.p.	Nazwa gminy	Kod terytorialny	Powierzchnia w km2	Ludność
1	Białośliwie	3019022	76	4 585
2	Kaczory	3019033	151	7 543
3	Łobżenica	3019043	191	9 190
4	Miasteczko Krajeńskie	3019052	71	3 066
5	Piła	3019011	103	71 903
6	Szydłowo	3019062	266	9 279
7	Ujście	3019073	128	7 708
8	Wysoka	3019093	123	6 262
9	Wyrzysk	3019083	159	13 400
Łączna powierzchnia i liczba ludności obszaru objętego			1 268	132 936
Łączna powierzchnia i liczba ludności obszaru objętego			1 165	61 033

Źródło: Główny Urząd Statystyczny. Stan na 31.12.2020 r.

Zakres oddziaływania poszczególnych EFSI tj. Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+), Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) oraz Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), dotyczy całego obszaru objętego LSR. Wszystkie operacje będą mogły być realizowane na obszarze każdej z gmin należącej do LGD za wyjątkiem miasta Piły, które liczy ponad 20 tys. mieszkańców.

II.2. Mapa obszaru LGD „Krajna nad Notecią"

II.3. Spójność obszaru

Obszar LSR jest ze sobą wyjątkowo spójny, ponieważ obejmuje terytorium jednego powiatu, a mianowicie Powiatu Pilskiego. Wszystkie gminy powiązane są ze sobą więzami administracyjnymi. Wpływa to na połączenia gospodarcze i komunikacyjne (droga krajowa nr 10 i 11, linia kolejowa nr 18), których centrum jest miasto Piła. Historycznie obszar LSR obejmuje teren Krajny, miejscowa ludność posiada wspólną historię, tożsamość, tradycje oraz dziedzictwo lokalne. Obszar ten geograficznie związany jest z terenami położonymi na północ od rzeki Noteć. Ponadto należy podkreślić konsekwencję i trwałość w funkcjonowaniu LGD Krajna nad Notecią, która działa na niezmienionym obszarze już od poprzedniej perspektywy unijnej (2014-2020).

Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR

III. 1. Opis sposobów zaangażowania społeczności lokalnej

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2023-2027 została przygotowana przez członków LGD i pracowników biura samodzielnie, bez korzystania z podmiotu zewnętrznego. W jej opracowanie na każdym z kluczowych etapów zastosowano partycypacyjne metody konsultacji, włączono szerokie grono interesariuszy, co potwierdza partycypacyjny charakter LSR.

Rozwój lokalny kierowany przez społeczność (RLKS) jest instrumentem skupionym na oddolnym planowaniu i realizowaniu wspólnych działań dla obszaru objętego LSR. Oddolność działań można osiągnąć poprzez wykorzystywanie metod angażujących i włączających jak najszersze środowiska do pozyskiwania danych, pomysłów i inicjatyw. Należy w tym miejscu podkreślić, że przygotowywanie strategii ma na celu z jednej strony osiągnięcie spójności wymaganej od tego typu dokumentu, a z drugiej uwzględnienie potrzeb lokalnej społeczności.

Partycypacja to proces polegający na włączeniu do procesu podejmowania decyzji grup istotnych z punktu widzenia LSR, realizacji stałej współpracy między LGD, instytucjami, organizacjami a społecznością lokalną. Udział społeczności lokalnej w podejmowaniu decyzji jest niezwykle ważny. Sprzyja on rozwojowi demokracji, pobudza i integruje dzięki podejmowaniu wspólnych działań na rzecz rozwoju obszaru objętego LSR, zwiększa motywację do działania i umożliwia osiągnięcie efektu synergii. Dzięki partycypacji efekty planowanych działań są większe niż gdyby nie korzystać z metod angażujących interesariuszy.

Stowarzyszenie na każdym kluczowym etapie opracowania LSR korzystało z konsultacji i wykorzystywało partycypacyjne metody współpracy ze środowiskiem. Włączano zainteresowane strony w szczególności na etapie oceny potrzeb, identyfikacji szans rozwojowych oraz wyznaczeniu celów Strategii.

W procesie powstawania Strategii wykorzystano potencjał i doświadczenie członków LGD, członków Zarządu i Rady ds. Wyboru Projektów, pracowników biura oraz pozostałych członków LGD, zdobyte przez 16 lat funkcjonowania inicjatywy LEADER na obszarze. Ponadto korzystano z wyników badań własnych i ewaluacji LSR za lata 2016-2023, danych pozyskanych ze źródeł statystyki publicznej oraz publikacji merytorycznych. Niebagatelną rolę odebrały spotkania konsultacyjne w gminach oraz spotkania w grupach roboczych, a także inne zastosowane metody partycypacyjne.

W spotkaniach konsultacyjnych oraz na grupach roboczych brali udział na równych zasadach przedstawiciele grup interesów sektorów publicznego, społecznego oraz gospodarczego. Wśród uczestników obecni byli samorządowcy (wójtowie, burmistrzowie, kierownicy jednostek i pracownicy urzędów), radni, sołtysi, przedsiębiorcy, członkowie kół gospodyń wiejskich, ochotniczych straży pożarnych i innych organizacji pozarządowych, także mieszkańcy zainteresowani możliwościami rozwoju lokalnego. Do procesu konsultacyjnego byli ponadto włączeni przedstawiciele grup osób w niekorzystnej sytuacji – kobiety, osoby poszukujące zatrudnienia (w tym mieszkańcy osiedli po byłych PGR), przedstawiciele sektora oświaty, seniorzy, niepełnosprawni. Obecność w trakcie konsultacji bardzo wielu środowisk i podmiotów potwierdza ich reprezentatywność dla społeczności wiejskiej. Uczestnicy wnosili do założeń LSR wiele pomysłów i uwag, co miało wpływ na ostateczny kształt Lokalnej Strategii Rozwoju. Dla zapewnienia wykonalności Strategii metody partycypacyjne będą ponadto wykorzystywane także podczas wdrażania LSR.

III.2. Partycypacja na etapie tworzenia LSR

Prace nad LSR zostały podzielone na następujące etapy zgodnie z planem włączenia społeczności:

1. Diagnoza obszaru geograficznego i populacji LSR na podstawie danych statystycznych i dokumentów zastanych.

Diagnoza stanowiła punkt wyjścia do tworzenia LSR i wykorzystana została do prowadzenia konsultacji na późniejszych etapach. Została opracowana przez zespół ds. LSR składający się z pracowników biura LGD i pracowników urzędów gmin członkowskich.

2. Diagnoza obszaru LSR oraz analiza potrzeb rozwojowych i potencjału obszaru, a także celów strategii w tym wymiernych celów końcowych dotyczących rezultatów oraz odnośnych planowanych działań - wykonane podczas spotkań - co najmniej jedno spotkanie na obszarze każdej z gmin planowanej do objęcia LSR.

Przeprowadzono po jednym spotkaniu na obszarze każdej z gmin planowanych objęciem LSR. Spotkania odbyły się w październiku 2022 r., ich wykaz zawiera poniższa tabela.

Tabela nr 4. Harmonogram spotkań konsultacyjnych

l.p.	Termin spotkania	Miejsce (Gmina)	Liczba uczestników
1	18.10.2022	Białośliwie	10
2	19.10.2022	Ujście	7
3	20.10.2022	Piła	2
4	20.10.2022	Wyrzysk	10
5	25.10.2022	Wysoka	27
6	26.10.2022	Miasteczko Krajeńskie	9
7	26.10.2022	Łobżenica	28
8	27.10.2022	Szydłowo	13
9	27.10.2022	Kaczory	17

W trakcie spotkań wykorzystano metodę burzy mózgów, która jest bardzo efektywnym partycypacyjnym narzędziem na początkowym etapie tworzenia strategii. Zbierano wszelkie możliwe pomysły dotyczące potencjału obszaru, problemów lokalnych, potrzeb rozwojowych i oczekiwań społecznych. Przedstawiono możliwe do realizacji zakresy tematyczne, podczas dyskusji przyporządkowano pomysły do konkretnych zakresów. Kolejnym zadaniem uczestników spotkań było zaproponowanie celów rozwojowych - na możliwie ogólnym poziomie oraz celów końcowych. Po zaproponowaniu celów omówiono możliwe do osiągnięcia rezultaty i odnośne planowane działania. Pomysły na konkretne działania zbierano na spotkaniu, a także w ramach fiszek projektowych po

ich zakończeniu. Uczestnicy spotkań byli proszeni o przesyłanie pomysłów na działania z każdego obszaru tematycznego - zarówno dotyczącego przedsiębiorczości, wsparcia rolników, infrastruktury publicznej i usług, jak również w zakresie kapitału społecznego i edukacji.

3. Zebranie wniosków do analizy niezbędnej w procesie przygotowania LSR.

Kolejnym etapem procesu przygotowania LSR było zbieranie wniosków, uwag, pomysłów i propozycji do Strategii. Jedną z metod partycypacyjnych było zbieranie fiszek projektowych, które można było w formie elektronicznej lub papierowej przekazywać do biura LGD. Oprócz fiszek przeprowadzono ponadto spotkania grup roboczych zgodnie ze zdiagnozowanymi grupami interesów. Były to spotkania z przedstawicielami gmin i powiatu pilskiego, przedsiębiorcami, rolnikami, przedstawicielami przedszkoli i szkół oraz organizacjami pozarządowymi. Na spotkaniach dyskutowano o działaniach możliwych do realizacji w ramach planowanej LSR.

Wnioski i propozycje zbierano także za pośrednictwem ankiet online i tradycyjnych, w których wykorzystano pytania zamknięte i otwarte. Zebrane wnioski zostały przeanalizowane przez zespół ds. LSR, najbardziej skrajne propozycje, a także takie, których budżet wykraczał poza możliwości LSR zostały odrzucone. Odrzucono ponadto propozycje, których nie można było dopasować do żadnego z zakresów tematycznych określonych w Funduszach.

4. Opracowanie dokumentów określających cele oraz odnośne planowane działania.

W ramach kolejnego etapu zespół ds. LSR uporządkował propozycje pod względem tematycznym, co pozwoliło na zaproponowanie trzech celów rozwojowych i konkretnych planowanych działań. Cele i działania zostały poddane konsultacjom w ramach organizowanych grup roboczych. Podczas jednego ze spotkań zgłoszono propozycję doprecyzowania celu 2 w taki sposób, aby umożliwić realizację projektów dotyczących ochrony i pielęgnacji dziedzictwa lokalnego. Na innym spotkaniu zgłoszono propozycję, aby przy definiowaniu seniorów jako grupy osób w niekorzystnej sytuacji, ująć także kwestie niepełnosprawności osób starszych. Uwagi zostały uwzględnione.

5. Opracowanie dokumentów określających ustalenia w zakresie zarządzania, monitorowania i ewaluacji, pokazujące zdolność LGD do realizacji strategii.

Podczas spotkań zespołu ds. LSR zaproponowano zasady zarządzenia strategią, jej monitoringiem i ewaluacją. Przy tworzeniu zasad wykorzystano w szczególności doświadczenia dotychczasowe w zarządzaniu dwiema poprzednimi strategiami, a także uwagi sformułowane w opracowanym przez zewnętrzny podmiot raporcie z ewaluacji LSR 2016-2023. Przygotowane zasady przekazano do konsultacji do Zarządu LGD w ramach grupy roboczej, w wyniku konsultacji doprecyzowano zasady monitorowania tak, aby umożliwić włączenie do procesu niezależnych ekspertów.

6. Opracowanie kryteriów wyboru operacji i/lub zasad związanych z opracowaniem i aktualizacją kryteriów.

Zespół ds. LSR zaproponował zasady związane z opracowaniem i aktualizacją kryteriów opierając się na dotychczasowych doświadczeniach LGD. Zasady zostały skonsultowane z członkami Rady ds. Wyboru Projektów. Wśród rekomendacji pojawił się wniosek, aby podczas opracowywania kryteriów wyboru operacji, które należy złożyć do Zarządu Województwa Wielkopolskiego po podpisaniu umowy ramowej, maksymalnie włączyć członków Rady do doprecyzowania definicji kryteriów.

7. Opracowanie planu finansowego LSR, w tym planowaną alokację z każdego Funduszu.

Plan finansowy został opracowany przez zespół LSR przy uwzględnieniu wyników konsultacji społecznych oraz rekomendacji ze spotkań grup roboczych. Propozycje finansowe i podział budżetu LSR na trzy Fundusze zostały omówione na spotkaniu w typie world cafe z Zarządem LGD oraz reprezentantami samorządów. Dzięki konsultacjom udało się podzielić środki pomiędzy konkretne przedsięwzięcia i dobrać wartości liczbowe wskaźników w planie działania.

8. Opracowanie dokumentów opisujących udział społeczności w przygotowaniu LSR.

Przebieg prac nad przygotowaniem LSR został opisany w rozdziale III LSR, gdzie udowodniono partycypacyjny charakter prowadzonych działań. Dokument udostępniono do konsultacji przed zatwierdzeniem LSR przez Walne Zebranie Członków.

9. Przygotowanie ostatecznej wersji LSR i jej przyjęcie przez odpowiedni organ decyzyjny LGD.

Ostateczna wersja LSR została zaprezentowana na stronie internetowej LGD przed jej omówieniem i zatwierdzeniem podczas Walnego Zebrania Członków LGD.

Z powyższego opisu procesu powstawania LSR wynika jednoznacznie, że na każdym kluczowym etapie prac wykorzystano metody adekwatne do potrzeb.

W procesie tworzenia LSR czynny udział brały udział wszystkie grupy istotne z punktu widzenia realizacji LSR – samorządowcy i inni reprezentanci podmiotów publicznych, przedsiębiorcy, rolnicy, organizacje pozarządowe, przedstawicieli przedszkoli i szkół, mieszkańcy obszaru. Mogli oni składać propozycje do powstającej LSR w trakcie przeprowadzanych spotkań konsultacyjnych i grup roboczych. Propozycje mogły być również składane za pośrednictwem poczty elektronicznej i zwykłej, a także bezpośrednio w biurze Stowarzyszenia. Informacja o planowanych spotkaniach konsultacyjnych oraz zebraniach grupy roboczej były rozpowszechniane za pośrednictwem strony internetowej Stowarzyszenia, portali społecznościowych, mailingów do członków i osób współpracujących z LGD, wykorzystywano także strony internetowe gmin członkowskich i tablice informacyjne w miejscowościach.

Na każdym etapie prac nad opracowaniem LSR Stowarzyszenie spełniło obowiązek informacyjny i rozpowszechniało wśród uczestników informację o pomocy otrzymanej z EFRROW, zgodnie z warunkami umowy na wsparcie przygotowawcze.

W trakcie tworzenia LSR Stowarzyszenie uwzględniało zasady horyzontalne określone w art. 9 rozporządzenia 2021/1060 w tym:

- poszanowanie praw podstawowych oraz przestrzeganie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej,
- zasady równości kobiet i mężczyzn,
- zasad równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć , rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami,
- zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE, oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czyń poważnych szkód”.

Zasady te stosowane będą również w tracie wdrażania LSR.

III.3. Partycypacja w trakcie wdrażania LSR

Praca nad Lokalną Strategią Rozwoju to nie tylko jej napisanie, ale również wieloletni proces jej wdrażania. Jest to dokument bardzo dynamiczny, zmieniający się w czasie i odpowiadający na bieżące potrzeby obszaru nim objętego. Stowarzyszenie będzie stale monitorować postępy realizacji poszczególnych przedsięwzięć i wskaźników zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale X LSR.

Zmiany LSR będą konsultowane z lokalną społecznością przed ich zatwierdzeniem przez odpowiedni organ Stowarzyszenia. Propozycje zmian wychodzące od mieszkańców, wnioskodawców, grantobiorców, członków organów LGD oraz zalecenia organów nadzoru i instytucji zarządzających będą szczegółowo analizowane przed ich przyjęciem lub odrzuceniem.

Aby móc realizować LSR w sposób partycypacyjny Stowarzyszenie będzie w ciągłym kontakcie z lokalną społecznością. Sposoby komunikacji oraz motywowania lokalnej społeczności do wzięcia udziału w procesie rozwijania LSR zostały opisane w Planie Komunikacji z lokalną społecznością. Lokalna społeczność będzie systematycznie motywowana do udziału w realizacji Strategii, umożliwiony będzie realny wpływ na wdrażanie LSR i wprowadzanie ewentualnych zmian. W procesie komunikacji ze społecznością lokalną zostaną wykorzystane różnorodne kanały komunikacji, aby jak najefektywniej dotrzeć do różnych grup docelowych.

Kontynuowane będą działania realizowane przez LGD od początku jej funkcjonowania, tj. szkolenia, warsztaty, spotkania, wydarzenia promujące dziedzictwo kulinarne i historyczne obszaru, imprezy aktywizujące podmioty i mieszkańców.

W celu zmobilizowania grupy osób w niekorzystnej sytuacji, a także biernych do tej pory interesariuszy strategii podejmowane będą działania animacyjne, które będzie inicjować biuro LGD we współpracy z członkami LGD, w szczególności organizacjami pozarządowymi. Wykorzystywanie oddolnych metod i włączenie liderów społeczności lokalnych pozwoli na dotarcie do grup biernych i ich aktywizację.

III.4. Animowanie do wdrażania innowacji i zachęcania do współpracy partnerskiej

Diagnoza LSR wykazała, iż konieczne jest stymulowanie innowacyjnego rozwoju obszarów LGD, w tym w szczególności małych miejscowości. Dlatego w trakcie wdrażania LSR Stowarzyszenie podejmie działania w kierunku inicjowania tworzenia innowacyjnych projektów. W ramach przygotowań do ogłaszanych naborów biuro LGD będzie prowadzić działania animacyjne wśród potencjalnych beneficjentów, aby składane wnioski miały innowacyjne cechy. Doskonałym sposobem na pobudzenie kreatywności jest zastosowanie partycypacyjnych metod współpracy ze środowiskiem, dlatego też podczas animowania do wdrażania innowacji stosowane będą metody burzy mózgów, spotkania world cafe, focus grupy. Wszystkie te metody ułatwią wnioskodawcom tworzenie innowacyjnych pomysłów.

Kolejną kwestią będzie zachęcanie potencjalnych wnioskodawców i mieszkańców do współpracy i zgłaszania nowych inicjatyw / pomysłów. LGD uruchomi możliwość zgłaszania pomysłów na realizację nowych projektów – np. poprzez formularz na stronie internetowej lub kontakt telefoniczny z doradcą w biurze LGD. LGD ponadto będzie animować podmioty z obszaru objętego LSR do współpracy z innymi podmiotami poprzez szkolenia, spotkania aktywizacyjne, wspólne projekty. Jednym z celów wspierania takich inicjatyw będzie zachęcanie podmiotów do przygotowania i realizacji operacji w partnerstwie oraz projektów partnerskich wpisujących się w cele LSR.

Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR

1. **Analiza potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru wdrażania LSR wraz z ich uzasadnieniem.**

Analizie poddano najważniejsze problemy oraz obszary rozwojowe obszaru. W trakcie konsultacji oraz w wyniku analizy eksperckiej odrzucono problemy, które wykraczają poza kompetencje LGD lub takie, których realizacja wykracza ramami czasowymi poza okres realizacji LSR. W trakcie opracowania analizy skupiono się na obszarach, na które może mieć wpływ LSR. Opis wykonano opierając się na w szczególności na analizie danych zastanych, wynikach konsultacji społecznych i wynikach raportu z ewaluacji LSR za lata 2016-2023. Podczas opisu potrzeb rozwojowych i potencjału obszaru wzięto pod uwagę zagadnienia związane z dostępnością, innowacyjnością w kontekście lokalnym, przeanalizowano także aspekty współpracy z innymi podmiotami terytorialnymi. Wyniki analizy pogrupowano funkcjonalnie zgodnie z wymogami dotyczącymi opracowania LSR.

1.1. **Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości (w tym przedsiębiorczości społecznej), branż z potencjałem rozwojowym (informacja o branżach gospodarki mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru.**

Obszar LGD jest częścią województwa Wielkopolskiego, który jest jednym z najlepiej gospodarczo rozwiniętym regionem w Polsce, ustępując w tej materii tylko dwóm województwom – Mazowieckiemu i Dolnośląskiemu. Jednakże północna Wielkopolska, na terenie której położona jest LGD, w porównaniu do reszty województwa ma niższy poziom rozwoju gospodarczego. Wynika to ze specyfiki i uwarunkowań obszaru, który jest słabiej zurbanizowany od reszty województwa oraz charakteryzuje się bogatymi zasobami przyrodniczymi. Ukształtowanie terenu oraz położenie przez wieki determinowały gospodarkę regionu.

Obecnie, podobnie jak w przeszłości, wykorzystywano lokalne zasoby. Przestrzenne łąki nadnoteckie wykorzystywane były przez miejscową ludność do wypasu bydła i owiec. Sprzedawano również siano z lokalnych łąk na potrzeby hodowli koni dworskich i wojskowych. Sprzyjało to powstawaniu zakładów tkackich i mleczarskich, które przetwarzały lokalnie dostępne produkty. Na tutejszym obszarze uprawiano też len, który przerabiano w poszczególnych gospodarstwach i zakładzie roszarniczym w Pile. Współczesne rolnictwo na obszarze LGD, oparte jest przede wszystkim na uprawie zbóż paszowych (pszenica, przenżyto, żyto, jęczmień i kukurydza), co łączone jest z chowem trzody chlewnej oraz bydła, głównie mlecznego. Ponadto w związku z działalnością jednego z największych przedsiębiorstw w regionie – Farmutilu HS, popularny jest także chów drobiu. Aktualnie gospodarka regionu ściśle powiązana jest z lokalnymi zasobami i dotyczy szerokiego spektrum sektorów. Nie tylko małego przetwórstwa rolniczego, związanego z branżą sadowniczą, ale także przemysłu drzewnego, który związany jest z miejscowym leśnictwem. Na obszarze LGD znajdują się bogate zasoby leśne, które są wykorzystywane w branży meblarskiej (np. przez prężnie działający zakład meblarski – Hjort Knudsen Polen sp. z o.o. z Wysoczki), ale również coraz intensywniej jako materiał opałowy. Powodem tego stanu jest sytuacja na rynkach surowców energetycznych. W Ujściu działa również najstarsza jednostka gospodarcza znajdująca się na obszarze LGD tj. huta szkła Ardagh Glass Ujście, która prowadzi swoją działalność nieprzerwanie od 1809 roku, będąc jednocześnie najstarszym w Polsce producentem opakowań szklanych.

Wartym podkreślenia jest fakt umiejętnego utrzymania równowagi na obszarze LGD pomiędzy rozwojem gospodarczym, a zachowaniem walorów środowiskowych i krajobrazowych. Niewiele dużych zakładów, brak przemysłu ciężkiego, nie sprzyja intensywnemu rozwojowi gospodarczemu, ale pozwala zachować walory przyrodnicze w możliwie nienaruszonym stanie. Tym bardziej, że tutejsza ludność ceni sobie lokalne tereny leśne, malownicze rzeki i jeziora oraz czyste

powietrze. Dzięki temu powstaje przestrzeń do rozwoju branży turystycznej, gastronomii oraz powstawania miejsc noclegowych.
Liczbę podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie Regon w okresie ostatnich lat ilustruje tabela nr 5.

Tabela nr 5

Lata	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Obszar LGD (9 gmin)	12 828	12 845	12 857	12 893	13 171	13 357	13 728	14 070	14 439
Obszar wiejski LGD (8 gmin)	4 255	4 319	4 337	4 369	4 611	4 799	4 978	5 173	5 396

Źródło: GUS – Bank Danych Lokalnych.

Liczba podmiotów gospodarczych na 1.000 ludności wynosząca w 2021 r. 106,6 j.g. (w województwie 136,4 j.g.), świadczy o słabszym rozwinięciu miejscowej gospodarki na tle województwa, co podkreślono już wcześniej, przekłada się częściowo na sytuację na rynku pracy. W ostatnich latach liczba podmiotów gospodarczych dość znacząco i systematycznie wzrasta. Wpływ na to ma coraz szerszy wachlarz wszelkiego rodzaju instrumentów finansowych i wsparcia. Są to dotacje zewnętrzne, preferencyjne kredyty i pożyczki, ale też tarcze pomocowe wprowadzone, aby zminimalizować negatywne skutki pandemii SARS CoV-2. Zdecydowana większość z istniejących przedsiębiorstw to mikroprzedsiębiorstwa, ich liczba na koniec 2022 roku wynosiła 13.905, co stanowiło 96,39% ogólnej liczby podmiotów gospodarczych. Są one jedyną grupą przedsiębiorstw, które notują widoczną tendencję wzrostową w ostatnich latach. Liczba małych i średnich przedsiębiorstw maleje, a liczba dużych przedsiębiorstw pozostaje na stałym poziomie. tj. 96,25% ich ogólnej liczby.

Centrum gospodarczym regionu jest ośrodek o charakterze subregionalnym – miasto Piła, w której znajduje się duża liczba przedsiębiorstw, które dają miejsca pracy nie tylko Pilanom, ale również mieszkańcom z okolicznych gmin. Największymi przedsiębiorstwami w regionie są Signify (dawniej Philips Lightning Electronics), Exalo Drilling (dawna NAFTA), Ardagh Glass Ujście S.A., Zakład Rolniczo-Przemysłowy „Farmutil HS". W szczególności ta ostatnia firma, która zatrudnia kilka tysięcy ludzi, ma duży wpływ na lokalną gospodarkę i miejscowy rynek pracy. Zakres działalności firmy obejmuje utylizację zwierząt, przetwórstwo mięsne, produkcję pasz, a w ostatnim czasie również produkcję i sprzedaż biomasy – peletu opałowego.

Wśród przedsiębiorstw warto wymienić także Spółdzielnię Mleczarską w Łobżenicy, która produkuje wysokiej jakości produkty mleczne z mleka, które dostarczane jest od lokalnych rolników. Godne pochwały jest wykorzystywanie przez tę spółdzielnię tradycyjnej symboliki związanej z historycznym obszarem Krajny, a mianowicie wzoru krajeńskiego, który w przystępnym i nowoczesnym wydaniu zdobi opakowanie twarogu wytwarzanego w mleczarni. W samej Pile dominuje przemysł elektrotechniczny na czele z przedsiębiorstwem Signify. Duże znaczenie w lokalnym handlu odgrywają galerie i centra handlowe, które w swojej ofercie prócz szerokiego spektrum butików posiadają także wielkopowierzchniowe i wielobranżowe sklepy. Widoczny jest również trend powstawania parków handlowych, w ramach których dostęp do poszczególnych sklepów jest możliwy bezpośrednio z ulicy, a nie poprzez wspólną przestrzeń jak w galeriach. Zmiana ta wynika przede wszystkim z chęcią uniknięcia potencjalnych ograniczeń w funkcjonowaniu, jakie były nakładane na centra i galerie handlowe w związku z występowaniem pandemii wirusa SARS CoV-2. Zauważalne jest również pojawianie się coraz bogatszej oferty handlowej w mniejszych miejscowościach np. siedzibach gmin, gdzie powstają markety takich sieci jak Biedronka czy Dino. Prócz firm z wcześniej wymienionych sektorów i branż rolno-spożywczej,

elektronicznej, meblarskiej czy handlu, istnieją tu też firmy transportowe (wielu kierowców mieszka na terenie LGD), poligraficznej czy też obsługi biznesu.

Jedną z najbardziej perspektywicznych i najprężniej rozwijających się gałęzi gospodarczych jest branża OZE i efektywności energetycznej czyli tzw. zielonych inwestycji. Jest to ponadto branża cechująca się dużą innowacyjnością. Zobowiązania Polski w zakresie transformacji energetycznej związane z przynależnością do Unii Europejskiej oraz drastyczny wzrost cen tradycyjnych surowców energetycznych, w tym w szczególności węgla, spowodowany sytuacją geopolityczną w Europie, niewątpliwie są siłą napędową dla rozwoju tego sektora gospodarki. Już w 2018 roku powstało Centrum Badawczo-Rozwojowe Odnawialnych Źródeł Energii w Pile, które jest owocem współpracy sektora naukowego – Akademii Nauk Stosowanych im Stanisława Staszica w Pile z sektorem gospodarczym Izby Gospodarczej Północnej Wielkopolski w Pile, a realizowanym w przedsiębiorstwie GWDA sp. z o.o. Na obszarze LGD obserwuje się, coraz większą liczbę inwestycji w energetyką wiatrową. W ostatnim czasie powstały farmy w Bronisławkach gm. Ujście (18 turbin), w Kosztowie gm. Wyrzysk (4 turbiny), a aktualnie budowana jest farma składająca się z 11 turbin na terenie gminy Wysoka w miejscowościach Czajcze, Młotkowo i Kijaszkowo.

Intensywnie rozwija się też branża fotowoltaiczna, powstała już farma w Pile (na terenie spółki GWDA) o mocy 5 MW, a na terenie większości gmin toczą się postępowania administracyjne zmierzające do uzyskania pozwoleń na budowę kolejnych farm. Elektrownie wodne są dość powszechne na obszarze LGD, zlokalizowane są na rzece Łobżonce – 5 elektrowni wodnych, planowana jest 6 w okolicach miejscowości Osiek nad Notecią, Gwdzie – 3 elektrownie wodne, Głomii – 1 elektrownia wodna. Na obszarze LGD znajdują się biogazownie w miejscowościach Skrzatusz (gm. Szydłowo) i Wysoczka (gm. Wysoka), planowane są też kolejne inwestycje jak chociażby inwestycja, która ma powstać obok byłego składowiska odpadów w miejscowości Bagdad (gm. Wyrzysk). Jednakże największy potencjał dla sektora jest w prywatnych inwestycjach mieszkańców, którzy chętnie korzystają z możliwości dotacyjnych jakie dają programy Mój Prąd, Czyste Powietrze czy też wsparcia ze środków własnych poszczególnych samorządów, wymieniając nieekologiczne źródła ogrzewania na pompy ciepła wraz z instalacjami fotowoltaicznymi. Można wręcz powiedzieć o swoistym „boomie" w przedmiotowym temacie, który napędzany jest dodatkowo problemami z dostępnością i ceną paliw kopalnych oraz surowców energetycznych, które wystąpiły na jesieni 2022 r. Ważny jest też aspekt ekologiczny, w szczególności determinowany wprowadzonymi nakazami prawnymi, związanymi z koniecznością wymiany bezklasowych, nieekologicznych źródeł ciepła tzw. „kopciuchów". Uchwała sejmiku województwa wielkopolskiego nakazuje wymianę kotłów bezklasowych do końca 2023 r.

Efektem powyższego jest powstawanie na obszarze LGD coraz większej ilości firm zajmujących się montażem paneli fotowoltaicznych i pomp ciepła, termomodernizacją budynków, optymalizacją kosztów zużycia energii elektrycznej i poprawą efektywności energetycznej. Pomimo to występuje jeszcze spora przestrzeń na rynku do powstania i rozwoju kolejnych przedsiębiorstw, ponieważ już działające nie nadążają z realizacją zleceń. Okres oczekiwania inwestorów prywatnych wynosi nierzadko kilka miesięcy. Podwyżki ceny energii zachęcają do wprowadzenia zmiany nawyków w sposobie używania energii elektrycznej w domostwach, przestrzeni publicznej czy przedsiębiorstwach. Optymalizacja wydatków związanych ze zużyciem energii elektrycznej jest najczęściej osiągana poprzez wymianę istniejącego oświetlenia na bardziej energooszczędne np. LED, wymianę sprzętów elektrycznych, na takie o wyższej klasie efektywności energetycznej czy też wprowadzenie inteligentnych systemów zarządzania energią.

Wybrane branże podmiotów gospodarczych przedstawia tabela nr 6.

Tabela nr 6

Branże	Ilość jednostek gospodarczych wybranych branż i ich procentowy udział w ilości podmiotów gospodarczych ogółem									
	2014		2017		2020		2021		2022	
	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	274	2,07	278	2,08	280	1,96	290	1,98	307	2,05
Przemysł i budownictwo	2 407	18,22	2 417	18,07	2 712	19,02	2 881	19,70	3 032	20,20
Pozostała działalność – usługi	10 147	76,79	10 198	76,25	10 736	75,30	10 899	74,52	11 100	73,95
Fundacje	20	0,15	35	0,26	45	0,32	53	0,36	55	0,37
Stowarzyszenia i organizacje społeczne	366	2,77	447	3,34	485	3,40	502	3,43	516	3,44

Źródło: GUS – Bank Danych Lokalnych.

Na obszarze LGD dominującym sektorem gospodarki, podobnie jak na terenie kraju i województwa są usługi, które stanowią niemal 74% procent podmiotów gospodarczych ogółem. Ponad 20% podmiotów gospodarczych reprezentuje branżę przemysłową i budownictwo. Pozostałe branże obejmują łącznie kilka procent ogółu. Jedną ze znaczących pozycji w sektorze usług i przemysłowym stanowią firmy sektora szeroko pojętych zielonych inwestycji.

Intensywnie rozwijającym się sektorami są stowarzyszenia i organizacje społeczne oraz fundacje. Wzrost partycypacji osobowej w powyższych branżach spowodowany jest coraz większą ilością form wsparcia przeznaczoną dla tzw. NGOs-ów oraz rozwojem społeczeństwa obywatelskiego. Stanowią one istotny element w tworzeniu i podtrzymywaniu lokalnej tożsamości, na co niewątpliwy wpływ ma działalność LGD Krajna nad Notecią. Są też często jedynym akcentem kulturotwórczym i integrującym na terenach małych społeczności wiejskich.

Dla sprawnego działania przedsiębiorstw oprócz odpowiednich warunków gospodarczych, społecznych, finansowych i legislacyjnych, ważne są również tzw. instytucje otoczenia biznesu. Tworzą one swoiste spektrum działań, usług, które w korzystny sposób wpływają na funkcjonowanie podmiotów gospodarczych poprzez wypełnianie luki pomiędzy mechanizmami rynkowymi, a działami administracji publicznej. Przedmiotem ich działalności jest szeroko rozumiane doradztwo i konsulting w sferze prawnej, finansowej, ubezpieczeniowej, szkoleniowej, bankowej i organizacyjnej. Na obszarze LGD działają Wielkopolska Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości Oddział Piła oraz Inwest-Park Piła. Jednakże na obszarze wiejskim LGD występuje swoista luka w istnieniu i działalności takich instytucji. Stara się ją wypełniać z dobrym efektem LGD Krajna nad Notecią. W perspektywie finansowej na lata 2014-2020 kilkudziesięciu beneficjentów skorzystało z pomocy finansowej oferowanej w ramach działalności LGD i założyło działalność gospodarczą. Z usług doradczych skorzystało kilkuset. W ramach obowiązywania nowej LSR planuje się skoncentrować akcenty przede wszystkim na rozwijaniu działalności gospodarczej, ale również w dalszym ciągu prowadzić wsparcie i doradztwo oraz pełnić rolę lokalnego ośrodka rozwoju dla społeczności wiejskiego obszaru LGD.

W trakcie realizacji LSR należy:
– dofinansowywać działalność istniejących firm, które są kołem zamachowym lokalnej gospodarki, ale mają niewystarczające środki własne na rozwój, aby podnieść ich poziom konkurencyjności i zwiększyć zatrudnienie, – wspierać branżę zielonych inwestycji, w tym OZE oraz firmy działające w sektorze zwiększania efektywności energetycznej, przyczyniając się do ochrony klimatu, stosując zasadę zrównoważonego rozwoju oraz wychodząc naprzeciw doraźnym problemom związanym z dostępnością surowców kopalnych, – podtrzymać efektywne wspieranie miejscowych stowarzyszeń poprzez instrument grantów.

1.2. **Rynek pracy (poziom zatrudnienia i stopa bezrobocia - liczba bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym, charakterystyka grup pozostających poza rynkiem pracy).**

W całym kraju obserwowane są negatywne trendy demograficzne, które zostały jeszcze nasilone przez pandemię wirusa SARS CoV-2. Od kilku lat przyrost naturalny w kraju jest ujemny. Proces ten odnotowywany jest również w strukturze produkcyjnej ludności. Coraz większa liczba osób jest w wieku poprodukcyjnym w stosunku do osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym (starzenie się społeczeństwa). Na terenie LGD również widać te negatywne trendy demograficzne. Co warte odnotowania, struktura ludnościowa jeszcze w 2013 r., była korzystniejsza na obszarze LGD, w stosunku do średniej wojewódzkiej. Niestety w ostatnich latach zmieniła się tendencja i korzystniejsza struktura demograficzna jest w województwie w stosunku do obszaru LGD. Według stanu na 31.12.2021 r. wielkość produkcyjnych grup wieku była następująca (tabela nr 7).

Tabela nr 7

Nazwa	Ludność ogółem	Poszczególne grupy wiekowe		
		W wieku przedprodukcyjnym	W wieku produkcyjnym	W wieku poprodukcyjnym
	2021	2021	2021	2021
Ludność obszaru LGD	131 991	24 645	77 656	29 690
Procentowy udział	100,00	18,67	58,83	22,49
Ludność województwa Wielkopolskiego	3 500 030	686 464	2 078 664	734 902
Procentowy udział	100,00	19,61	59,39	21,00

Źródło: GUS – Bank Danych Lokalnych.

Na dzień 28 lutego 2023 r. wskaźnik bezrobocia na obszarze LGD wynosił 4,8%. Dla porównania w województwie Wielkopolskim w analogicznym okresie bezrobocie wynosiło 3,2% (najniższy wskaźnik w kraju), a w Polsce 5,5%. Zarejestrowanych osób bezrobotnych było 2 455 osób. Podział na poszczególne grupy bezrobotnych oraz ilość wolnych miejsc pracy i aktywizacji zawodowej przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 8

Wyszczególnienie	Liczba bezrobotnych ogółem	Kobiety	Mężczyźni	Osoby do 30 roku życia	Długotrwale bezrobotni	Wolne miejsca pracy i miejsca aktywizacji zawodowej
Obszar LGD	2 455	1 354	1 101	633	852	215

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Poznaniu.

Na obszarze LGD największą grupę bezrobotnych stanowią osoby z najniższym wykształceniem (gimnazjalne, podstawowe i poniżej). Nieco lepiej wygląda sytuacja osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym/branżowym oraz policealnym i średnim zawodowym/branżowym. Najmniej liczną grupę bezrobotnych stanowią w kolejności osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym oraz wyższym. Poniższa tabela szczegółowo przedstawia bezrobotnych wg kryterium wykształcenia (tabela nr 9).

Tabela nr 9

Bezrobotni na obszarze LGD	Liczba bezrobotnych ogółem - stan w końcu lutego 2023 r.	Wyższe	Policealne i średnie zawodowe/ branżowe	Średnie ogólnokształcące	Zasadnicze zawodowe / branżowe	Gimnazjalne / podstawowe i poniżej
Liczba	2 455	300	577	230	644	704
Udział %	100	12,2	23,5	9,4	26,2	28,7

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Poznaniu.

Specyficzną grupą bezrobotnych są osoby zamieszkujące obszary popegeerowskie. W dalszym ciągu występuje tam strukturalne bezrobocie i problemy adaptacyjne wobec oczekiwań współczesnego rynku pracy. Niedostosowanie to jest powielane z pokolenia na pokolenie, tworząc swoistą dziedziczną bezradność. Ponadto na obszarach tych miejscowości, często kumulują się inne problemy społeczne jak ubóstwo, wykluczenie społeczne, czy też marginalizacja.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie wynosiło w obszarze LGD w 2021 r. 5 371,98 zł i wynosiło niemal tyle co w województwie Wielkopolskim (5 379,43 zł). Ponadto stanowiło ono 89,5% przeciętnego wynagrodzenia w kraju.

Powiatowy Urząd Pracy w Pile jest wiodącą instytucją na obszarze LGD, która prowadzi działania na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej. Poszczególne projekty kierowane są w szczególności do najbardziej potrzebujących grup. Aktualnie prowadzone są programy aktywizacji bezrobotnych i poszukujących pracy 50+ oraz osób z niskimi kwalifikacjami lub bez kwalifikacji. Prowadzone są również działania aktywizujące i pomocowe dla uchodźców z Ukrainy. Ponadto dostępny jest pakiet narzędzi, które są uniwersalne na terenie całego kraju takie jak: pośrednictwo pracy, pośrednictwo zawodowe, świadczenia pieniężne, refundacje kosztów wyposażenia stanowiska pracy, bon zatrudnieniowy, bon na zasiedlenie, dofinansowanie podjęcia działalności gospodarczej itp. Działalność LGD w formie dotacji na założenie działalności gospodarczej, realizowana w ramach LSR na lata 2016-2023 również wpisywała się w zakres powyższych działań, ponieważ z takich form pomocy korzystały również osoby pozostające bez zatrudnienia.

Coraz większą popularnością na obszarze LGD cieszą się spółdzielnie socjalne. Jako podmioty łączące w sobie cechy zarówno przedsiębiorstwa, jak i organizacji pozarządowej spełniają bardzo ważną role, ponieważ aktywizują osoby, które zagrożone są wykluczeniem społecznym. Wiele spółdzielni socjalnych działa na obszarze LGD, jak chociażby Spółdzielnia Socjalna Nowe Horyzonty (działalność pielęgniarska, fizjoterapeutyczna i rehabilitacyjna), Spółdzielnia Socjalna Perfekcja (działalność gastronomiczna), Spółdzielnia Socjalna Zielona Piła (działalność ogrodnicza), w sumie jest ich 10.

Jedną z grup osób w niekorzystnej sytuacji, wymagających szczególnego wsparcia są kobiety. Ciąża i narodziny dziecka potrafią skutecznie wykluczyć kobietę z rynku pracy i utrudnić jej powrót. Różne formy opieki nad najmłodszymi dziećmi takie jak żłobki, kluby dziecięce, czy też systemowe usługi niani są koniecznymi narzędziami, aby umożliwić kobietom łączenie macierzyństwa z pracą zarobkową. Kolejna grupą osób w niekorzystnej sytuacji, są mieszkańcy terenów tzw. popegeerowskich. Są to osoby często z systemowymi problemami niedostosowania do aktualnych potrzeb rynku pracy. Miejscowości, gdzie mieściły się dawne PPGR, często położone są na prowincji i oddalone od głównych szlaków transportowych. Występuje tam ewidentnie problem wykluczenia komunikacyjnego i cyfrowego, ze względu na utrudniony dostęp do infrastruktury. Grupą osób w niekorzystnej sytuacji są też osoby w wieku 60+, czyli seniorzy, których sytuacja jest szczególnie trudna, ponieważ zaawansowany wiek często koreluje z niepełnosprawnością. Jak już wcześniej wspomniano, często do nich kierowane są różnego rodzaje wsparcia i aktywizacji zawodowej. Definiowani jako osoby w wieku produkcyjnym niemobilnym, mają większe problemy w adaptacji do zmian zachodzących na rynku pracy, w porównaniu do osób młodych. Ponadto ciężej im się przebranżowić lub zmienić miejsce zamieszkania w poszukiwaniu pracy.

LSR powinna traktować priorytetowo:
– zwiększenie liczby miejsc pracy, w szczególności poprzez wsparcie rozwoju istniejących przedsiębiorstw, – możliwość podwyższenia lub zmiany kwalifikacji zawodowych poprzez szkolenia, kursy, warsztaty, – wsparcie przedsięwzięć, które hołdują zasadom zrównoważonego rozwoju i przeciwdziałają wykluczeniu społecznemu grup marginalizowanych, – zorganizowanie dla potrzeb grup będących w niekorzystnej sytuacji odpowiednich mechanizmów wsparcia, w sposób zapewniający dostępność infrastruktury, usług, ale także działań aktywizacyjnych do ich możliwości.

1.3. **Działalność sektora społecznego, w tym integracja/rozwój społeczeństwa obywatelskiego.**

Bycie aktywnym społecznie jest teraz bardzo modne, ale i coraz bardziej potrzebne. Działania mogą podejmować zarówno młodsi i starsi, pełnosprawni i osoby z niepełnosprawnościami. Ci, którzy działają w ramach organizacji pozarządowych, jak i aktywni mieszkańcy.

Stowarzyszenia, koła gospodyń wiejskich, kluby sportowe, ochotnicze straże pożarne, które działają na obszarze LGD są bardzo ważnym elementem życia kulturalno-społecznego. Prowadzą one, zgodnie ze swoimi statutami, bardzo różnorodną działalność na rzecz społeczności lokalnej. Wśród tych inicjatyw najczęściej są to akcje integracyjne, pomoc w organizacji dożynek, działania na rzecz rozwoju sportu, aktywizacja seniorów, młodzieży, dzieci. Dominującymi formami działalności organizacji pozarządowych jest działalność społeczno-kulturalna z udziałem ludowych zespołów folklorystycznych, mieszkańców (a zwłaszcza kobiet) uczestniczących w różnych przedsięwzięciach oraz działalność sportowa młodzieży, w tym szkolnej.

Podmiotów społecznych w 2013 r. było 370, co w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców wynosiło 2,68 (w województwie 3,28). Ich ilość stale przyrasta. W 2006 r. było w obecnych granicach LGD

294, a w 2014 r. – 386. Wielkość tego przyrostu (analogiczna w Pile i na obszarach wiejskich) wyniosła łącznie w latach 2006-2013 prawie 27%. Liczba stowarzyszeń w ostatnich latach znacznie wzrosła i dziś na terenie gmin powiatu pilskiego zarejestrowanych jest blisko 650 organizacji. Ten przyrost liczbowy jest, obok ich działalności, miarą poprawy integracji społecznej.

Szeroko rozumiana aktywność społeczna przejawia się zarówno w ramach wymienionych organizacji, jak też w ich współpracy ze strukturami zinstytucjonalizowanymi: Biurem LGD, samorządami gminnymi, ich ośrodkami kultury, sportu i rekreacji, a także z Muzeum Sztuki Ludowej w Osieku nad Notecią, które to instytucje udostępniają organizacjom pozarządowym swoje obiekty i służą pomocą organizacyjną i merytoryczną, a nierzadko finansową. Ta współpraca z innymi podmiotami terytorialnymi, podejmowana w znacznej części z inspiracji LGD, w której liczba członków wzrosła od powstania LGD w 2007 r. z 41 do 139 w 2015 r. a w 2023 r. do 234 osób, przyczynia się do coraz lepszej integracji społecznej, a kultywując tradycję, obrzędy i zwyczaje, działania te umacniają lokalną tożsamość oraz budują kapitał społeczny.

A oto niektóre przedsięwzięcia z szerokiej gamy zrealizowanych bądź współrealizowanych, najczęściej cyklicznie, przez organizacje pozarządowe w ostatnich latach: „Wielkanoc na Krajnie" (w Skansenie w Osieku nad Notecią), plenery rzeźbiarskie „Krajeńskie Kapliczki", konkursy palm wielkanocnych i kartek bożonarodzeniowych, wydawnictwa i konkursy kulinarne, wizyty studyjno-kulinarne i artystyczno-rzemieślnicze organizowane w każdej gminie, „Sołtysówka na Krajnie", „Biesiady Krajeńskie" w Miasteczku Krajeńskim, konkursy „Kulinarna Krajna", turnieje strzeleckie m.in. „Krajeńskie Strzelanie", przejazdy „Kolejką wąskotorową po Krajnie", rurale artystyczno-promocyjne, spływy kajakowe, rajdy rowerowo-historyczne, „Święto Sadownictwa" w Pobórce Wlk., Łobżenickie Naturalisko itd.

Tak różnorodne działania i przedsięwzięcia na obszarze LGD możliwe były między innymi dzięki poprawie bazy materialnej wspieranej środkami zewnętrznymi. Dzięki realizacji poprzednich LSR do końca 2014 r. wybudowano lub zmodernizowano kilkadziesiąt obiektów pełniących funkcje społeczno-kulturalne i rekreacyjno-sportowe . Natomiast do końca 2022 r. ze środków LGD zostało wyposażonych kilkadziesiąt świetlic wiejskich, wybudowano lub rozbudowano ścieżki rowerowe, drogi, place zabaw, boiska sportowe, wieże widokowe, a także place zabaw.

Nadal jednak oferta spędzania wolnego czasu na obszarze LGD jest zdaniem 41% mieszkańców niewystarczająca. Z jednej strony potwierdza to konieczność dalszego inwestowania w infrastrukturę i usługi publiczne, z drugiej strony stanowi dowód na to, że mieszkańcy chcą aktywnie spędzać czas wolny. Wartym podkreślenia jest fakt, iż respondenci zwracali uwagę na konieczność opracowania przez podmioty publiczne projektów innowacyjnych, wyróżniających obszar LGD od innych obszarów, ponieważ to dzięki temu zdaniem ankietowanych wzmacniana będzie tożsamość lokalna.

Bardzo aktywne w ostatnich latach stały się Koła Gospodyń Wiejskich, które zaczęły się rejestrować w ARMiR pozyskując tym samym pierwsze dotacje. Z tych środków zostały zorganizowane imprezy/ festyny integrujące społeczność lokalną. Przez to wzrosła aktywność kobiet wiejskich, które poprzez uczestnictwo w działalności KGW dbają i pielęgnują lokalną tożsamość i przekazują tradycje lokalne z pokolenia na pokolenie. Chętnie włączają się w organizację i promocję różnego rodzaju imprez, dążą do poprawy warunków życia i pracy, a także podejmują się wielu szczytnych inicjatyw. Wzrosła również działalność klubów sportowych, którymi najczęściej zarządzają mężczyźni. Także mężczyźni z naszego obszaru chętnie włączają się w pomoc w szkoleniu sportowym dzieci i w działalność Ochotniczych Straży Pożarnych działających na obszarze LSR.

Zaobserwować można również zwiększenie się tendencji do zrzeszania się osób w wieku senioralnym. Powstają kluby seniora, w których osoby 60+ sami lub z pomocą instytucji publicznych podejmują działania integrujące i doszkalające. Zajęcia te zapewniają zagospodarowanie czasu wolnego osób starszych.

Okres pandemii nie sprzyjał aktywizacji i organizacji jakichkolwiek wydarzeń. Większość imprez się nie odbyło. Zachętą do ponownej aktywności i pomocy w integracji społeczności lokalnej stały się granty z LGD.

Mimo postępów organizacyjnych, poprawy bazy materialnej i integracji społecznej aktywność społeczna jest zdaniem badanych mieszkańców ciągle niewystarczająca (m.in. z powodu braku liderów). Aby wzmocnić działalność organizacji trzeba też skoncentrować się na pomocy młodym matkom, które mogłyby pomóc w organizacji imprez, gdyby istniała możliwość oddelegowania dzieci na zajęcia dodatkowe.

Wzrostowy trend przyrostu liczby organizacji społecznych dowodzi, że ludzie chcą się aktywizować i integrować, ale oczekują pomocy ze strony instytucji publicznych w zakresie: animacji wydarzeń, dostępności do infrastruktury kultury i rekreacji, a ta ich zdaniem jest niewystarczająca. Szczególnie podkreślana jest potrzeba animacji świetlic, prowadzenia szerokiego zakresu szkoleń i warsztatów, nauka języków obcych oraz potrzeba współpracy, wymiany doświadczeń między gminami i miejscowościami. Z analizy ankiet wynika, że mieszkańcy potrzebują, aby LGD nadal wspierała KGW, OSP, i pomagała w integracji i edukacji społeczności, zwłaszcza seniorów.
Te problemy (potrzeby) LSR powinna wziąć pod uwagę.

1.4. **Podejście LGD do kwestii przestrzegania zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami lub ludzi młodych oraz zasady równości kobiet i mężczyzn, a także sposobu, w jaki zagadnienie to zostanie w praktyce uwzględnione.**

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Krajna nad Notecią na etapie tworzenia LSR przestrzegało zasad polityk horyzontalnych dotyczących kwestii przestrzegania zasady równości szans i niedyskryminacji. Na etapie wdrażania LSR te zasady będą także na bieżąco uwzględniane. Wymogi antydyskryminacyjne oraz przestrzeganie zasady równości szans będą brane pod uwagę przy każdym przedsięwzięciu ujętym w LSR. Z jednej strony projekty wpisujące się w LSR będą musiały być zgodne z politykami horyzontalnymi, z drugiej strony promowane będą działania, które te polityki aktywnie będą wdrażać. W praktyce przewiduje się, iż w ramach nowej Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023-2027 realizowane będą takie działania, jak:

- wspieranie projektów wspierających dostępność, w szczególności dla seniorów i osób z niepełnosprawnościami,
- wspieranie kampanii informacyjnych i szkoleń dotyczących równości szans i niedyskryminacji, w tym szkoleń dla liderów społeczności lokalnych na temat równych szans dla kobiet i mężczyzn,
- wspieranie projektów ukierunkowanych na wyrównanie szans kobiet na rynku pracy oraz w sferze aktywności społecznej,
- wspieranie działań na rzecz zwiększenia świadomości społecznej na temat równości szans i niedyskryminacji poprzez organizowanie kampanii społecznych i inicjatyw społecznych.

Dzięki szerokiemu wachlarzowi zaplanowanych działań zostaną uwzględnione ważne kwestie związane z równością szans i niedyskryminacją, co przyczyni się do poprawy sytuacji seniorów, osób z niepełnosprawnościami, a także do zapewnienia równych szans dla kobiet i mężczyzn. Zapewniona będzie ponadto dostępność zarówno infrastruktury rozwijanej ze środków LSR, usług na rzecz społeczności lokalnej, ale także dostępność oferty aktywizacyjnej LGD i beneficjentów realizujących projekty miękkie.

1.5. **Dziedzictwo kulturowe/zabytki.**

Zewnętrzny wizerunek obszaru, pospołu z naturą, określa architektura i inne dobra kultury materialnej, takie jak zabytki, bądź inne ślady ludzkiej działalności na przestrzeni wieków. Najstarsze zabytki kultury materialnej – drewniana przeprawa przez Noteć w miejscowości Żuławka oraz cmentarzysko w Osieku nad Notecią prezentowane w Skansenie pamiętają czasy kultury łużyckiej.

Najliczniejsze i najcenniejsze zabytki architektury i sztuki pochodzą z czasu baroku i neoklasycyzmu. Są to głównie kościoły z ich wyposażeniem, na czele z sanktuariami maryjnymi – w Górce Klasztornej (które uznawane jest za najstarsze w Polsce) i w Skrzatuszu (którego kościół należy do najcenniejszych zabytków regionu). Z tego okresu pochodzą też liczne pałace, parki i dworki (razem 12), niektóre z zabudowaniami folwarcznymi i parkami. We fragmentach zespołów urbanistycznych (miasta: Łobżenica, Wyrzysk) oraz ruralistycznych (wsie Białośliwie i Miasteczko Krajeńskie) zachowały się budynki mieszkalne (w tym szachulcowe) z XVII, XVIII i XIX wieku. Uzupełniają tę listę liczne przydrożne kapliczki i figurki.

Zabytkami techniki i specjalistycznego budownictwa w obszarze LGD są m.in.: okrągła parowozownia w Pile, jedyna w Europie śluza ziemno-faszynowa na Noteci (w Krostkowie), spichlerz w Białośliwiu wykonany techniką szachulcową, wieża ciśnień w Łobżenicy oraz XIX-wieczna kolejka wąskotorowa z Białośliwia do Łobżenicy z odgałęzieniami i z zachowanymi budynkami stacyjnymi, lokomotywownią, wagonownią i budynkami warsztatowo-gospodarczymi. Kolejka przewozi licznych turystów. Wiele pamiątek przeszłości zgromadziły też muzea w Pile oraz Muzeum Kultury Ludowej – Skansen w Osieku nad Notecią. Skansen jest jedyną placówką w kraju, która zajmuje się dziedzictwem Krajny. Rozlokowany na 13-hektarowej powierzchni gromadzi liczne zabytki budownictwa i architektury wiejskiej Krajny i dorzecza Noteci z XVIII i XIX wieku. Działalność skansenu obejmuje również szeroki wachlarz przedsięwzięć i imprez.

Inne wartościowe zabytki i ciekawe miejsca:

- Kalwaria Ujska, Stary Rynek i wieża widokowa na dolinę Noteci w Ujściu;
- grób Michała Drzymały - legendarnego chłopa z czasu zaboru pruskiego w Miasteczku Krajeńskim;
- dom rodzinny Stanisława Staszica w Pile (dziś muzeum).

Dziedzictwem kulturowym są też zwyczaje pielęgnowane przez lokalną społeczność, często we współpracy z Muzeum Kultury Ludowej w Osieku nad Notecią. Są wśród nich:

- tańce i przyśpiewki (dożynkowe, weselne itd.);
- uroczyste obchody okresu Bożego Narodzenia (jasełka, Biesiady Krajeńskie w Miasteczku Krajeńskim);
- obrzędowość Wielkanocna (kultywowana we wsiach i prezentowana corocznie szerokiej publiczności w Skansenie).

Dziedzictwem kulturowym są również oryginalne stroje krajeńskie i fragmenty gwary pogranicznej Wielkopolski i Pomorza (np. wyrazy: chabas, fleja, luńt, żgajek).

Pomimo wielu obiektów kultury materialnej, a także wieloletniej działalności instytucji kultury oraz LGD w zakresie kultywowania pamięci o dziedzictwie niematerialnym krajeńskiej wsi, nadal niewystarczająca jest wiedza mieszkańców na temat lokalnego dziedzictwa. Jest to wynik występujących miejscowo barier w dostępie do kultury i jej infrastruktury. Ankietowani podczas konsultacji społecznych mieszkańcy zgłaszali potrzebę dalszych działań w kierunku rozwoju tożsamości kulturowej Krajny.

1.6. Obszary atrakcyjne turystycznie oraz wskazanie potencjału dla rozwoju turystyki, informacja dotycząca liczby gospodarstw agroturystycznych, wskaźnik Schneidera (intensywność ruchu turystycznego).

Obszar objęty działalnością LGD posiada wiele walorów turystycznych, które mają potencjał aby stać się atrakcjami turystycznymi odwiedzanymi przez turystów oraz rekreantów. Do takich z pewnością należą walory przyrodnicze obszaru. Jednym z najistotniejszych elementów

geograficznych regionu jest Dolina Środkowej Noteci, która jest częścią makroregionu geograficznego Pradoliny Toruńsko-Eberswaldzkiej. Ukształtowanie terenu spowodowane jednym z ostatnich zlodowaceń, wyrzeźbiły malowniczą dolinę, którą płynie Noteć. Poza dużą georóżnorodnością, na obszarze LGD występuje też znaczna bioróżnorodność. Występują tu lasy zarówno iglaste, liściaste i mieszane, pola uprawne, sady, rozległe łąki, tereny moczarowe i bagienne, torfowiska, ale i różnego rodzaju zbiorniki wodne: jeziora, stawy, zalewy oraz wiele rzek np. Noteć, Gwda, Łobżonka, Rurzyca, Dobrzyca i inne. Na obszarze występuje wiele form ochrony przyrody, jest 6 rezerwatów, 3 obszary chronionego krajobrazu, wiele obszarów NATURA 2000 (szczególnie wzdłuż Noteci, które stanowią część europejskiego korytarza migracyjnego ptaków) oraz setki pomników przyrody. Łączna powierzchnia terenów chronionych obejmuje ponad 42% obszaru LGD. Tak bogaty zasób atrakcyjnych przyrodniczo obszarów, jest idealnym miejscem do wypoczynku aktywnego, nie tylko dla potencjalnych turystów, ale również rekreantów, pochodzących z obszaru LGD, albo ościennych obszarów, którzy odbywają jednodniowe wycieczki.

Wyprawy piesze, rowerowe czy konne można organizować wykorzystując rozbudowaną sieć szlaków. Jednym z najbardziej znanych szlaków jest trasa rowerowa R-1, biegnąca z Calais we Francji do Petersburga w Rosji, która przebiega równoleżnikowo wzdłuż Noteci. Inną trasą o charakterze regionalnym jest Transwielkopolska Trasa Rowerowa, której północny fragment biegnie od Poznania do Okonka, przez Piłę. Duża lesistość obejmuje prawie 28,7% powierzchni obszaru LGD, a w niektórych gminach ten wskaźnik jest jeszcze wyższy: Piła 50,1%, Kaczory 44,2% i Szydłowo 39,8%. Obszerne tereny leśne, zapewniają bogactwo darów lasu i jest atrakcyjne dla grzybiarzy, na obszarze zbierane są też jagody leśne oraz jeżyny.

Rozgałęziona sieć rzeczna jest wymarzonym miejscem do uprawiania turystyki wodnej. Najbardziej popularne są spływy kajakowe następującymi rzekami:

- Rurzyca – szlak liczy 25 km, jest przeznaczony dla początkujących kajakarzy, za to przebiega przez niezwykle malownicze przyrodniczo tereny wśród lasów z dala od cywilizacji. Został nazwany szlakiem im. Jana Pawła II, ponieważ w 1978 r. (3 miesiące przed wyborem na papieża) Karol Wojtyła płynął Rurzycą. Nad jeziorem Krępsko Średnie na pamiątkę tego wydarzenia postawiono obelisk oraz powieszono krzyż na drzewie z charakterystycznymi wiosłami,
- Noteć – można płynąć w górę rzeki (leniwy nurt) od Ujścia do mostu na wysokości Osieka nad Notecią,
- Łobżonka – szlak liczy 58 km, od Werskiego Mostu do ujścia do Noteci. Na odcinku do Kościerzyna Wielkiego szlak stosunkowo ładny, choć z przeszkodami. Za Kościerzynem Wielkim szlak ciężki i z wieloma utrudnieniami, przenoskami ze względu na wiele elektrowni wodnych oraz powalone drzewa, głównie przez bobry. Szlak atrakcyjny przede wszystkim dla amatorów kajakowych wyzwań tzw. „zwałkowców”,
- Gwda – wartym przepłynięcia jest odcinek od Piły do Ujścia, w otoczeniu rozległych rozlewisk Gwdy. Ciekawostką jest, że wzdłuż rzeki przebiegają poniemieckie umocnienia obronne tzw. Wału Pomorskiego,
- pozostałe rzeki – Głomia, Piława, Dobrzyca i Płytnica, na terenie gminy Szydłowo, gdzie rozbudowana jest infrastruktura kajakowa (miejsca biwakowe, firmy organizujące spływy, pomosty i przystanie kajakowe).

Oprócz turystyki kajakowej, na obszarze LGD można też uprawiać turystykę wodną (niewielkimi jednostkami wodnymi) na rzece Noteć, która jest częścią międzynarodowej trasy wodnej E-70 (biegnącej z Antwerpii do Kłajpedy), wzdłuż której przebiega również tzw. Wielka Pętla Wielkopolski (Warta-Noteć). Jedną z atrakcji są też śluzy wodne, szczególnie śluza Krostkowo, która jest unikatem w skali europejskiej i jedyną w Polsce śluzą typu ziemno-faszynowego.

Prócz rzek, również zbiorniki wodne w postaci jezior są zagospodarowane na potrzeby turystyki. Najpopularniejszym kąpieliskiem jest plaża znajdująca się nad jeziorem Płotki w Pile.

Rozbudowana infrastruktura z gastronomią i miejscami noclegowymi oraz dobre skomunikowanie z miastem, stwarza dogodne warunki do wypoczynku. Ponadto dodatkowe atrakcje jak chociażby park linowy uzupełnia ofertę miejsca. W gminie Łobżenica znajduje się wiele jezior, z których sporo wykorzystywanych jest do letniego plażowania. Ośrodki wypoczynkowe w Gródku Krajeńskim oraz w Dźwiersznie Małym (ośrodek Półwysep Sielanka) czy też plaża w Trzeboniu zapewniają szerokie możliwości spędzania wolnego czasu.

Na terenie obszaru LGD znajduje się również najwyższe wzniesienie północnej Wielkopolski – Dębowa Góra licząca 192 m n.p.m. W jej okolicach w okresie późno-wiosennym organizowany jest rajd rowerowy MTB, który cieszy się dużą popularnością, ze względu na urozmaicenie terenowe trasy, z wieloma wzniesieniami i zjazdami, przypominająca bardziej tereny wyżynne niż nizinne.

Niewątpliwie atrakcją samą w sobie jest także Wyrzyska Kolejka Powiatowa w Białośliwiu. Jest to kolejka wąskotorowa o rozstawie szyn 600 mm, której sieć liczyła niegdyś 150 km i przebiegała przez obszar ówczesnego powiatu wyrzyskiego. Jeszcze kilka lat temu, głównie dzięki pasjonatom, udało się wyremontować odcinek o długości niemal 30 km i dojechać kolejką do Łobżenicy. Niestety postępująca degradacja torowiska, kradzieże szyn oraz oddziaływanie przyrody powodują, że przejazdy aktualnie są prowadzone tylko na odcinku Białośliwie – Kocik-Młyn (ok. 5 km). Potencjał kolejki jako atrakcji turystycznej stanowią również budynki parowozowni w Białośliwiu.

Prócz walorów naturalnych, na obszarze LGD znajdują się również piękne i malownicze miasteczka i wsie z licznymi zespołami pałacowo-parkowymi, kościołami, przydrożnymi kapliczkami i innymi obiektami małej i dużej architektury. Najbardziej znanym zespołem obiektów architektonicznych znajdujących się w jednym miejscu, jest zbiór zgromadzony w Muzeum Kultury Ludowej w Osieku nad Notecią (jest częścią Muzeum Okręgowego w Pile). Skansen zawiera 28 dużych obiektów architektonicznych zebranych z obszaru Krajny i okolic takie jak chałupy, budynki gospodarcze, remizę strażacką, 3 wiatraki, kościół, kuźnię, tartak oraz elementy małej architektury takie jak kapliczki, piece chlebowe czy też studnie. Budynki pochodzą z XVIII, XIX i początku XX w.

Odnotowywana jest na obszarze, także turystyka pielgrzymkowa, której punktami docelowymi są Bazylika Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej znajdująca się w Górce Klasztornej (gm. Łobżenica), która jest najstarszym miejscem kultu maryjnego w Polsce oraz Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu.

Według danych na 2021 bazę turystyczną obszaru LGD stanowi 12 obiektów z 580 miejscami noclegowymi całorocznymi. Dane te pokazują znaczny spadek ilości obiektów turystycznych i miejsc noclegowych w porównaniu do danych sprzed pandemii wirusa SARS CoV-2. Najniższe statystyki były w 2020 roku, w 2021 roku widać już pewne odbicie, ale jeszcze wiele pozostało do osiągniecia poziomów z 2018 i 2019 roku. W 2021 udzielono 60 425 noclegów, w tym 6 612 turystom zagranicznym. Wskaźnik Schneidera (intensywność ruchu turystycznego mierzona liczbą korzystających z noclegów na 1 000 mieszkańców stałych) wyniósł 456,32. Trudno określić dokładną, aktualną liczbę gospodarstw agroturystycznych, według danych jest ich ok. 20. Jednakże do tych danych trzeba podejść z dużą rezerwą, ponieważ często gospodarstwa te są przekształcane na kwatery pracownicze lub miejsca pobytu uchodźców z Ukrainy albo też zaprzestały działalności.

Największy wpływ na rozwój turystyki ma sektor prywatny, który prowadzi obiekty turystyczne i gastronomiczne. Z kolei samorządy (gminne, powiatowy i wojewódzki), mogą jedynie wspierać branżę, np. poprzez budowę obiektów małej architektury turystycznej. LGD swoją działalnością również wspiera rozwój turystyki, poprzez udzielanie dotacji na zakładanie działalności gospodarczej oraz rozwój działalności dla beneficjentów działających w sektorze turystycznym. Walory przyrodniczo-krajobrazowe obszaru LGD wskazują, że potencjał turystyczny jest niewykorzystany. Sektor turystyki i rekreacji ma szansę na rozwój, ale wymaga inwestorów, lepszej organizacji świadczenia usług i form spędzania czasu wolnego oraz większej promocji. Ponadto należy również zauważyć oczekiwania i potrzeby rekreantów oraz skierować do nich ofertę

mikro-wypraw i mikro-wycieczek jednodniowych, odbywanych bez potrzeby noclegów. Przy szerokim wachlarzu takiej oferty miejscowa ludność, może odbywać kilka-kilkanaście takich wypraw/wycieczek rocznie.

1.7. Obszary wiejskie, ze szczególnym uwzględnieniem rolników, domowników oraz mieszkańców obszarów wiejskich z obszarów po PGR.

Ważną dziedziną gospodarczą na obszarze LGD jest rolnictwo. Użytki rolne zajmują ok. 75 800 ha, na których jest kilka tysięcy gospodarstw rolnych. Na obszarach wiejskich dominuje uprawa zbóż, rzepaku, buraków cukrowych oraz ziemniaków. W dolinie Noteci uprawiane są warzywa. Gmina Białośliwie z kolei słynie z sadownictwa. W przypadku chowu zwierząt dominuje hodowla trzody chlewnej oraz bydła mlecznego. Na obszarze LGD zlokalizowane są stawy rybne, gdzie odbywa się hodowla głównie karpia oraz pstrąga. W gospodarstwach jest małe zróżnicowanie działalności, dominują gospodarstwa nastawione na określoną produkcję rolną bądź hodowlę.

Niewielu gospodarzy prowadzi dodatkową działalność pozarolniczą. Zdecydowana większość gospodarstw nastawiona jest wyłącznie na sprzedaż płodów rolnych, nie na przetwórstwo, które jest bardziej dochodowe, bo umożliwia sprzedaż gotowych produktów spożywczych. Jednym z takich wyjątków jest działalność prowadzona przez Gospodarstwo Sadownicze Mateusz Pluta z Łobżenicy, gdzie zbiory sadownicze przerabiane są na soki i sprzedawane pod marką „Soki z Krajny" do ogólnopolskiej sieci sklepów. Z pozytywnych przykładów pozarolniczej działalności należy wymienić gospodarstwo agroturystyczne Ranczo w Dolinie z Krostkowa, które w sposób innowacyjny i nowoczesny łączy wiejskie tradycje ze współczesnymi oczekiwaniami klientów. W ramach agroturystyki prowadzone są nie tylko noclegi i restauracja, ale również sala weselna oraz organizowane są inne uroczystości okolicznościowe. Ponadto prowadzone są tradycyjne warsztaty z garncarstwa, pieczenia chleba oraz wicia wianków. Jedną z innowacji jest jacuzzi zlokalizowane w ogrodzie z widokiem na dolinę Noteci. Należy w dalszym ciągu wspierać rolników w poszukiwaniu pomysłów i realizowaniu się w działalności pozarolniczej.

Dobrym pomysłem mogą być zagrody edukacyjne, w ramach których gospodarze będą mogli prowadzić działalność zarobkową udostępniając swoje gospodarstwo na potrzeby edukacyjne. Na obszarze LSR taki model wykorzystania niskotowarowego gospodarstwa rolnego nosiłby cechy innowacji. Prowadząc zagrodę edukacyjną w gospodarstwie rolnym można przyjmować dzieci przedszkolne, szkole i młodzież w ramach programów szkolnych i aktywności pozaszkolnej. W ramach zajęć w zagrodzie edukacyjnej można prowadzić zajęcia dotyczące produkcji roślinnej, zwierzęcej, przetwórstwa, świadomości ekologicznej, dziedzictwa kultury materialnej wsi, rękodzieła i twórczości ludowej. Dobrymi praktykami w tej dziedzinie może być mini zoo ze zwierzętami gospodarskimi, alpakarium, zagroda bartnicza z pasieką, czy też zagroda z ziołami. Działalność zagrody edukacyjnej może być głównym profilem działalności danego gospodarstwa, ale może być także uzupełnieniem już istniejącej działalności np. agroturystycznej. Jest to też jedna z możliwości zróżnicowanie źródeł dochodu w szczególności dla gospodarstw niskotowarowych, które z uwagi na wielkość gospodarstwa nie mogą efektywnie konkurować z dużymi gospodarstwami i iść w kierunku specjalizacji i intensyfikacji produkcji.

Okres obowiązywania dwóch poprzednich Lokalnych Strategii Rozwoju, również za sprawą działalności LGD, doprowadził do znaczących zmian na terenach wiejskich obszaru LGD. Na wsiach zostały pobudowane i wyremontowane świetlice wiejskie, często spełniające standardy dostępności, które nierzadko posiadają nowoczesny sprzęt audiowizualny oraz kompleksowo wyposażone kuchnie z których chętnie korzystają Koła Gospodyń Wiejskich. W niemal każdym sołectwie zagospodarowane są tereny sportowo-rekreacyjne, powstały boiska z trybunami, place zabaw, siłownie zewnętrzne, wiaty integracyjne, miejsca biesiadne z ogniskami, grillami zewnętrznymi,

piecami chlebowymi oraz małą architekturą. Uporządkowane są centra wsi, zagospodarowane parki, oczka wodne, stawy. Dokonał się swoisty skok cywilizacyjny na tych terenach.

Jednakże pozostały obszary, które w dalszym ciągu wymagają interwencji i podjęcia działań. Są to tereny popegeerowskie, które do dzisiaj zmagają się z systemowymi problemami bezrobocia i ubóstwa. We wszystkich gminach LSR działały PGR-y. Miejscowości popegeerowskie często są oddalone od głównych szlaków komunikacyjnych, nie dojeżdża do nich komunikacja publiczna. Są w pewien sposób do dzisiaj wykluczeni nie tylko komunikacyjnie, ale też cyfrowo. Nie mogą liczyć na szybki internet światłowodowy, a nierzadko zmagają się z problemami z zasięgiem telefonii komórkowej. Prowadzone dotychczas działania mają charakter doraźny, albo punktowy jak np. komputery dla dzieci, które miały przodków z terenów popegeerowskich. Osoby z tych obszarów wymagają skierowanych do nich, kompleksowych działań, przede wszystkim aktywizacyjnych i edukacyjnych, które dadzą im narzędzia oraz wiarę we własne możliwości do zmiany swojej sytuacji na lepsze w miejscu w którym mieszkają.

Rolnictwo wymaga wsparcia LSR w zakresie powstania zagród edukacyjnych oraz wsparcia i działań aktywizacyjnych i edukacyjnych dla ludności zamieszkującej tereny popegeerowskie.

1.8. **Rolnictwo i rynek rolny [liczba gospodarstw, kierunki produkcji (ze wskazaniem głównych), osób zatrudnionych w rolnictwie, średnia powierzchnia gospodarstw].**

Na obszarze LGD wg stanu na 31.12.2020 było 2975 gospodarstw rolnych, które użytkują 79016 ha (dla porównania w 2013 r. było ich 4071, co oznacza spadek o 1096 gospodarstw rolnych, które użytkowały 77 880 ha gruntów). Gospodarstw władających powierzchnią większą niż 1 ha jest 2914. W 2020 r. w gospodarstwach rolnych na obszarze LSR pracowało 6571 osób. Przeciętna powierzchnia gospodarstwa to 18 ha, co jest powierzchnią o 50% większą niż średnia wojewódzka i prawie dwukrotnie większą niż w kraju (dane wg spisu rolnego 2010 r.).

Na obszarach wiejskich dominuje uprawa zbóż (ponad 65% powierzchni zasiewów), rzepaku, roślin pastewnych. Uprawia się też buraki i ziemniaki. Znaczącą pozycję ma produkcja owoców i ich przetwórstwo, którego jednak jest zbyt mało. Wśród chowanych zwierząt prym wiedzie drób, trzoda chlewna, a potem bydło.

W gospodarstwach jest małe zróżnicowanie działalności. Zaledwie kilkadziesiąt gospodarstw prowadzi dodatkową działalność nierolniczą, a spośród nich około 20 działalność agroturystyczną. Te ostatnie wyznaczają nowe trendy, związane z aktywnym wypoczynkiem na łonie natury, wykorzystując oryginalne pomysły i rozwiązania. Ich produkty turystyczne mają znamiona produktów lokalnych, wymagają wypromowania i wsparcia.

Intensywność produkcji rolnej jest zróżnicowana. Najniższa, prawie naturalna, jest w dolinie Noteci i w innych obszarach objętych ochroną prawną. Wspierana jest tam dodatkowymi płatnościami do gruntów. Najintensywniejsza jest na dobrych ziemiach uprawnych (w niektórych częściach gmin Wysoka, Wyrzysk, Łobżenica, Białośliwie i Szydłowo), a zwłaszcza w strefach sadowniczych (gminy Białośliwie, Miasteczko, Kaczory). Gospodarstwa na pozostałych obszarach prowadzone są w sposób średnio intensywny. Gospodarstwa wytwarzają – za wyjątkiem owoców – mało liczące się produkty lokalne, a jeśli sporadycznie one występują, nie nadaje im się rozgłosu i znaczenia.

Obrót rolniczy – z uwagi na wielkość gospodarstw – polega najczęściej na odbiorze produkcji bezpośrednio z gospodarstw przez zakłady przetwórstwa lub pośredników (żywiec, mleko, buraki). Pozostałe produkty są dowożone do przetwórni przez rolników. Tylko niewielka część produkcji – poza owocami i warzywami – jest sprzedawana bezpośrednio w gospodarstwach lub na targowiskach, pomimo wzrastającego zainteresowania zdrową żywnością konsumentów nieskorych jednak płacić za nią cen porównywalnych z cenami artykułów spożywczych w wielkich sieciach handlowych.

W trakcie diagnozy LSR zgłoszono pomysły na założenie przez rolników zagród edukacyjnych. Z analiz wynika także to, że LGD powinna wziąć pod uwagę tworzenie gospodarstw agroturystycznych i doposażenie już istniejących.
Słabością rolników , w tym sadowników, jest niechęć do łączenia się w grupy producenckie i organizowania różnego rodzaju sieci. LGD

Rolnictwo wymaga wsparcia LSR w zakresie różnicowania działalności i dochodów, w tym m.in. poprzez przetwórstwo, tworzenie zagród edukacyjnych i gospodarstw agroturystycznych.

1.9. **Produkty lokalne, tradycyjne i regionalne podkreślające specyfikę danego obszaru (krótki opis produktów charakterystycznych występujących na obszarze), w tym promocji i sprzedaży takich produktów.**

Promocji ludowej twórczości krajeńskiej wśród mieszkańców i turystów sprzyjają liczne inicjatywy podejmowane w tym zakresie przez LGD. Są wśród nich publikacje wydawane przez LGD. W 2022 roku LGD Krajna nad Notecią ukazała się książka pt. „Rękodzieło i twórczość ludowa Krajny nad Notecią". Wraz z nią swą premierę miał serwis internetowy www.artysci.lgdkrajna.pl. Ukazują one różnorodność twórczości ludowej, rękodzielniczej i rzemieślniczej mieszkańców obszaru LGD, obejmującej m.in. pisankarstwo, garncarstwo, szydełkowanie, kowalstwo, rzeźbę w drewnie, plecionkarstwo, bibułkarstwo. Znaleźć tam można m.in. informacje o pani Gertrudzie Kaneckiej - jedynej artystce ludowej w regionie, kultywującej tradycje tkactwa krajeńskiego. Część prac wykonała ona na krosnach zrekonstruowanych w oparciu o fragmenty oryginalnych krosien krajeńskich, znajdujących się w zasobach Skansenu w Osieku nad Notecią. Co istotne – prowadzony przez LGD Krajna nad Notecią serwis internetowy systematycznie rozrasta się o opisy kolejnych artystów, chcących zaprezentować swój dorobek, oraz informuje o możliwościach dokonywania zakupu ich rękodzielniczych produktów – zarówno stacjonarnie jak i internetowo.

Niezwykle istotnym elementem dziedzictwa Krajny jest haft. Symbolikę i znaczenie motywów oraz główne cechy stylistyczne haftu krajeńskiego można poznać np. dzięki publikacjom, wśród których wyróżnia się „Haft Krajeński – tradycja ludowa i tradycja wytworzona" wydana przez Muzeum Ziemi Złotowskiej w Złotowie. Działania promocyjne, w tym publikacje, pokazy mody kajeńskiej, konferencje, zaowocowały możliwością zakupu na obszarze LGD produktów z naniesionymi charakterystycznymi elementami haftu krajeńskiego, wykonanego zarówno techniką tradycyjną jak i haftem komputerowym.

Dziedzictwo niematerialne regionu Krajny nad Notecią zostało opisane w „Atlasie niematerialnego dziedzictwa kulturowego wsi wielkopolskiej. Powiat pilski", wydanym przez Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie. W publikacji zgodnie z kanonami etnografii uporządkowano i opisano m.in. nazwy lokalne, tradycyjne obrzędy doroczne i obrzędy rodzinne i okolicznościowe, podania, legendy i opowieści o wydarzeniach lokalnych.
Specyfika obszaru Krajny podkreślana była również w ramach realizowanych przez lokalną grupę działania projektów współpracy. Projekt współpracy „Cztery pory roku na Krajnie" zaowocował pracą zbiorową „Leksykon Krajny", stanowiącym obecnie szeroki zasób wiedzy o naszym regionie z zakresu gwary, zwyczajów, obrzędów, znaczących osób, istotnych wydarzeń, architektury oraz walorów przyrodniczych. W ramach międzynarodowego projektu współpracy „Kultura i Kulinaria – współpraca dla rozwoju regionalnego" powstała publikacja „Odkrywając Krajnę nad Notecią i Schwalm – Aue. Polsko – niemiecki regionalny przewodnik kulinarny" zawierająca 20 przepisów kulinarnych z regionu Krajny. Jest wśród nich m.in. zupa - zaklepusy, która często pojawiała się na wiejskich stołach Krajny oraz chleb żytni na zakwasie pieczony w piecu chlebowym opalanym drewnem. Z kolei w projekcie współpracy „Kulinarno-owocowa promocja regionu" zadbano o właściwą promocję sadownictwa, owoców, a także potraw wykonanych z wykorzystaniem owoców

Krajny. Same owoce oraz produkty z nich powstające są elementem charakterystycznym dla obecnej Krajny. Region może pochwalić się wyjątkowo dużą ilością sadów, co skutkuje licznymi przetworami owocowymi – w tym powidłami smażonymi tradycyjną metodą w kotle koprowym. Koło Gospodyń Wiejskich „Włościanki" zdobyły dla Powideł Białośliwskich Koprowych certyfikat „Nadnotecka Marka" Związku Miast i Gmin Nadnoteckich. To znakomite wyróżnienie produktu, a jednocześnie podkreślenie głębszej identyfikacji z regionem. W pierwszej edycji zdobyły ten certyfikat również miód i produkty pszczele – Pasieka Róża i Henryk Rolbieccy z gminy Białośliwie.

Kultywowaniu tradycyjnych potraw regionu Krajny sprzyja rozwijająca się działalność coraz większej liczby kół gospodyń wiejskich. Ich członkinie dbają o korzystanie z przechodzących z pokolenia na pokolenie przepisów kulinarnych. Przygotowując swoje stoiska dekorują je charakterystycznymi dla naszego regionu elementami. Ubierają też stroje nawiązujące do krajeńskich wzorów i kolorystyki. W przyszłości KGW będą z pewnością organizacjami podkreślającymi swymi działaniami specyfikę obszaru Lokalnej Grupy Działania Krajna Nad Notecią.

1.10. **Obszar edukacji formalnej (w tym: opieka przedszkolna, szkoły podstawowe i ponadpodstawowe, w tym szkolnictwo branżowe, szkoły dla dorosłych oraz pozaszkolne formy kształcenia) oraz pozaformalnej związanej z umiejętnościami i kompetencja dorosłych (nie tylko zawodowymi).**

Według danych GUS 31 292 mieszkańców powiatu pilskiego jest w wieku potencjalnej nauki (3-24 lata). Zgodnie z danymi Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 roku 20,8% ludności posiada wykształcenie wyższe, 3,1% wykształcenie policealne, 10,8% średnie ogólnokształcące, a 22,8% średnie zawodowe. Wykształceniem zasadniczym zawodowym legitymuje się 22,9% mieszkańców powiatu pilskiego, gimnazjalnym 3,6%, natomiast 12,5% podstawowym ukończonym. Przed ukończeniem szkoły podstawowej edukację przerwało 3,4% mieszkańców. Poziom wykształcenia mieszkańców powiatu pilskiego jest zbliżony do średniej krajowej.

Wśród kobiet mieszkających w powiecie pilskim największy odsetek ma wykształcenie wyższe (24,0%) oraz średnie zawodowe (21,1%). Mężczyźni najczęściej mają wykształcenie zasadnicze zawodowe (29,0%) oraz średnie zawodowe (24,7%).

W roku 2021 w powiecie pilskim funkcjonowało 50 przedszkoli, w których do 216 oddziałów uczęszczało 4 142 dzieci (2 033 dziewczynki oraz 2 109 chłopców). Dla porównania w 2008 roku w powiecie pilskim mieściły się 32 przedszkola, w których do 144 oddziałów uczęszczało 3 367 dzieci (1 640 dziewczynek oraz 1 727 chłopców). Na tysiąc dzieci w wieku przedszkolnym 857 uczęszcza do placówek wychowania przedszkolnego. Na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego w 2018 roku przypadało 0,84 dzieci w wieku przedszkolnym.

Chociaż dane wskazują, iż liczba miejsc przedszkolnych jest w skali powiatu wyższa niż dzieci uczęszczających do przedszkola, to w praktyce często punktowo występują problemy z dostępnością miejsc. W ostatnich latach zauważa się tendencję do rozwoju infrastruktury przedszkolnej, jednak w niektórych obszarach nadal może występować niedobór w tym obszarze. Istotną kwestią rozwojową jest dbanie o wysoką jakość wychowania przedszkolnego i zapewnienie odpowiednio wykwalifikowanego personelu. LSR powinna wspierać działania w zakresie wychowania przedszkolnego oraz podnoszenia kompetencji pracowników systemu oświaty.

W powiecie pilskim funkcjonuje 39 szkół podstawowych, w których w 642 oddziałach uczyło się 11 214 uczniów (5 415 kobiet oraz 5 799 mężczyzn). Na 1 oddział w szkołach podstawowych przypada 17,5 uczniów. W powiecie pilskim funkcjonuje 13 liceów ogólnokształcących, w których w 120 oddziałach uczyło się 2 996 uczniów (2 007 kobiet oraz 989 mężczyzn). W 2021 zarejestrowano 774 absolwentów. W powiecie pilskim znajduje się 9 branżowych szkół I stopnia, w których w 48 oddziałach uczyło się 1 103 uczniów (363 kobiety oraz 740 mężczyzn). Na 1 oddział w szkołach ogólnokształcących przypada 25,0 uczniów, natomiast 23 uczniów przypada na oddział w branżowych szkołach I stopnia.

Z przeprowadzonej wśród przedstawicieli przedszkoli szkół ankiety wynika, że przedszkola i szkoły podstawowe są niedofinansowane w zakresie dodatkowych zajęć. Nie do końca także jest zadowalające wyposażenie placówek. Natomiast mieszkańcy w ankietach potwierdzili, że dzieci i młodzież wiejska, szczególnie ta oddalona od centrum Piły, nie uczestniczy w zajęciach dodatkowych, gdyż nie ma dla niej oferty „na miejscu". Oprócz zajęć sportowych, które są organizowane przez kluby sportowe działające na obszarach LSR, dzieci i młodzież nie mają możliwości rozwijać swoich talentów w miejscu zamieszkania. I tu bardzo ważną rolę może odgrywać LGD jako inicjator innowacyjnych projektów.

W ramach konsultacji społecznych sformułowano jednoznaczny wniosek, iż wszelkie dodatkowe środki, które można byłoby przeznaczyć na edukację w szkołach są potrzebne. Szkoły nie mają środków na tego typu działania. Często pojawiającym się problemem jest również brak psychologa w szkole. Przy pomocy LGD szkoły mogłyby zagospodarować dzieciom czas wolny i odciągnąć je od smartfonów i komputerów. Poprzez zajęcia dodatkowe pobudzać kreatywność młodych ludzi, a także powodować, że szukając znajdą swoje pasje i cel w życiu.

Z powodu starzenia się społeczeństwa bardzo ważna staje się również edukacja osób dorosłych, w szczególności seniorów. Seniorzy potrzebują pomocy w zagospodarowaniu im czasu wolnego. Z przeprowadzonych ankiet wynika, że wszelkiego rodzaju pozaformalne formy edukacji osób dorosłych są bardzo oczekiwane przez seniorów.

Bardzo ważnym czynnikiem warunkującym powodzenie edukacyjne jest motywacja uczącego się. Dla grupy osób starszych szczególnie, ponieważ większość z nich ma za sobą karierę zawodową i wiele lat nauki szkolnej i z rezerwą odnosi się do pomysłu angażowania się w kolejne edukacyjne inicjatywy. Seniorzy zazwyczaj z większym entuzjazmem odnoszą się do projektów, dzięki którym mogą nauczyć się rzeczy, które oceniają jako przydatne, szczególnie w kontekście życia codziennego. Poza tym, bardzo ważne jest dla nich poczucie, że założone rezultaty znajdują się w zasięgu ich możliwości. Przy projektowaniu programów przeznaczonych dla osób starszych warto równie zapewnić im dużą swobodę wyboru przedmiotów oraz sposobu nauki, niezależnie od tego, czy będzie to nauka dla zdobycia wiedzy, umiejętności czy po prostu nauka jako forma aktywności, będąca celem samym w sobie. Ciekawe jest to, że preferencje i potrzeby edukacyjne osób starszych różnią się również wewnątrz tej grupy i zmieniają z wiekiem. Według badań przeprowadzonych w 2006 roku, grupa osób w podeszłym wieku najbardziej interesuje się kwestiami związanymi z ich osobistym samopoczuciem, zachowaniem zdrowia oraz bezpieczeństwem. Oprócz tego, poświęcają uwagę polityce i kulturze, starając się lepiej zrozumieć otaczający ich świat. Natomiast młodsi emeryci (oraz osoby w wieku przedemerytalnym) chętniej uczą się języków obcych i chętniej poznają zupełnie nowe rzeczy, których jeszcze nie mieli okazji poznać, a są im przydatne, szczególnie w trakcie podróżowania. Wyrażają równie zainteresowanie nowymi technologiami, równie komputerowymi, co po części jest związane z tym, że są nadal aktywni zawodowo. Te oczekiwania trzeba wziąć pod uwagę przygotowując edukacyjną ofertę dla seniorów, ale oprócz tego, warto zdać sobie sprawę, że istnieje cała grupa przedmiotów i umiejętności, o których osoby starsze nie wiedzą i nie zdają sobie sprawy z ich przydatności. Te dziedziny trzeba równie starać się im przybliżyć, szczególnie jeżeli chodzi o dostęp do zasobów wiedzy i informacji o usługach, które mogą poprawić jakość ich życia.

Edukacja jest niezwykle ważnym obszarem, od którego zależy zrównoważony rozwój obszaru LSR. Poprawianie jakości edukacji przedszkolnej, a także dokształcanie dzieci i młodzieży pozwoli w przyszłości na wzmacnianie pozytywnych trendów rozwojowych. Z kolei osoby dorosłe, w tym seniorzy chcą się aktywizować i integrować, ale oczekują, że będzie się to działo poprzez zagospodarowanie im czasu wolnego i poprzez naukę. Szczególnie podkreślana jest potrzeba organizacji zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży szkolnej, prowadzenia szerokiego zakresu szkoleń i warsztatów, nauka języków

obcych. Z analizy ankiet wynika, że przedstawiciele szkół potrzebują pomocy we wspieraniu zainteresowań i zagospodarowaniu czasu wolnego dzieciom, aby odciągnąć ich od ekranów. Mieszkańcy natomiast widzą potrzebę również zagospodarowania czasu wolnego seniorów poprzez ich edukację.
Te problemy (potrzeby) LSR powinna wziąć pod uwagę.

1.11. **Zasady zrównoważenia środowiskowego, do przestrzegania których LGD będzie zobowiązana wraz ze wskazaniem, jak będą one realizowane i monitorowane, w tym ekologiczne inicjatywy, które poprawiają jakość powietrza i wody, promują zrównoważone rolnictwo lub chronią systemy środowiskowe i różnorodność biologiczną.**

Jednym z nadrzędnych założeń strategii jest zrównoważony rozwój, co oznacza, iż ludzie dążą do rozwoju, ale nie kosztem środowiska naturalnego. W ramach Strategii przewidziano wiele inicjatyw, które mają na celu poprawę jakości życia mieszkańców, jednocześnie minimalizując wpływ na środowisko.

Zasady zrównoważenia środowiskowego będą uwzględniane w ramach projektowanych przedsięwzięć, w szczególności dotyczących rozwoju zielonej gospodarki, działań zmierzających do ograniczenia wykorzystywania zasobów naturalnych i zużycia energii oraz przeciwdziałanie zmianom klimatu. Przewidziano ekologiczne inicjatywy dotyczące wsparcia przedsiębiorczości z branż zajmujących się OZE, efektywnością energetyczną, wdrażaniem rozwiązań ekologicznych, a także pomoc finansową dla krajeńskich przedsiębiorstw, które widzą potrzebę inwestycji w tworzenie lub rozbudowę systemów OZE w swoich zakładach. W ramach działań skierowanych na poprawę jakości życia mieszkańców pomoc ukierunkowana będzie na tworzenie miejsc typu Centra Edukacji Ekologicznej/klimatycznej oraz poprawę funkcjonowania obiektów i infrastruktury publicznej wzmacniającej zielone i ekologiczne rozwiązania. Z kolei w ramach działań poprawiających świadomość mieszkańców LGD wspierać będzie projekty polegające na kształtowaniu świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki.

Działania prośrodowiskowe będą realizowane przez beneficjentów oraz bezpośrednio przez LGD w ramach operacji własnych, a także w ramach działań aktywizacyjnych. Monitoring będzie realizowany zgodnie z wytycznymi Programów.

2. **Określenie grup docelowych szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR.**

Biorąc pod uwagę wnioski wynikające z analizy potrzeb dokonano doboru grup docelowych, które są szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR. W przypadku wsparcia kierowanego z EFRROW jako grupy osób w niekorzystnej sytuacji zdiagnozowano kobiety i osoby poszukujące zatrudnienia, przede wszystkim mieszkańcy osiedli po byłych PGR. Z kolei w ramach interwencji finansowanych w szczególności z Europejskiego Funduszu Społecznego Plus jako grupy docelowe, do których w szczególności kierowane będzie wsparcie, zdiagnozowano seniorów oraz – na przeciwległym biegunie – dzieci i młodzież.

a) **Kobiety**

Kobiety, szczególnie te zamieszkujące obszary wiejskie, mają większe trudności ze znalezieniem pracy, ciągle ponadto ich wynagrodzenia są niższe niż mężczyzn na równorzędnych stanowiskach. Pomimo posiadania statystycznie lepszego wykształcenia niż mężczyźni, atrakcyjność kobiet dla potencjalnego pracodawcy jest niższa. Obowiązki związane z wychowaniem dziecka i pracami domowymi nadal w szczególności dotyczą kobiet. Ciąża i narodziny dziecka potrafią skutecznie wykluczyć kobietę z rynku pracy i utrudnić jej powrót do życia zawodowego. Z tego powodu w LSR uwzględniane będą działania niwelujące problemy kobiet na rynku pracy i ułatwiające im wyrównanie szans.

b) **Osoby poszukujące zatrudnienia, przede wszystkim mieszkańcy osiedli po byłych PGR**

Chociaż Państwowe Gospodarstwa Rolne nie funkcjonują już od ponad trzydziestu lat, to zamieszkiwanie w rejonie, gdzie dominował ten system, nadal negatywnie wpływa na szanse rozwojowe praktycznie każdej grupy wiekowej. Mieszkańcy osiedli po byłych PGR to często osoby z systemowymi problemami niedostosowania do aktualnych potrzeb rynku pracy. Miejscowości, gdzie mieściły się dawne PGR, często położone są na prowincji i oddalone od głównych szlaków transportowych. Występuje tam ewidentnie problem wykluczenia komunikacyjnego i cyfrowego, ze względu na utrudniony dostęp do infrastruktury. W konsekwencji wciąż w takich miejscach występuje sprzężenie problemów zatrudnieniowych, społecznych i psychologicznych. LSR uwzględnia działania skierowane do tej grupy społecznej w celu aktywizacji i przeciwdziałaniu strukturalnym i pokoleniowym problemom.

c) **Seniorzy (osoby powyżej 60 roku życia, w tym osoby z niepełnosprawnościami)**

Według danych statystycznych społeczeństwo w Polsce starzeje się, analogiczne tendencje mają także miejsce na obszarze LSR. Na koniec 2020 roku osoby powyżej 60 roku życia stanowiły 23% ogółu mieszkańców obszaru LSR, co oznacza znaczący wzrost w porównaniu z sytuacją z 2013 r., kiedy to odsetek ten wynosił 17%.

Istnieje silna różnorodność problemów, które dotykają mieszkańców obszaru LSR w wieku powyżej 60 lat. Wśród najbardziej dotkliwych problemów należy wskazać: choroby i niepełnosprawność, utrudniony dostęp do opieki zdrowotnej, zagrożenie ubóstwem. Powszechny jest także problem utrudnionej dostępności do instytucji publicznych, kultury, edukacji i innych form aktywnego spędzania czasu wolnego. Powodem z jednej strony jest bariera komunikacyjna i utrudniony dostęp do centrów gmin z powodu rozproszonego osadnictwa, jednak warto także zwrócić uwagę na problemy indywidualne - związane chociażby z niewystarczającą wiedzą o potrzebie aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i niewystarczającą motywacją do działania. W ramach LSR przewidziano działania aktywizacyjne skierowane w szczególności do seniorów oraz poprawienie oferty skierowanej właśnie dla tej grupy.

d) **Dzieci przedszkolne, szkolne i młodzież, w szczególności uczniowie szkół podstawowych.**

Niski przyrost naturalny jest tendencją ogólnopolską, jednak na obszarze LSR koreluje on z ujemnym saldem migracji. Jednym z negatywnych skutków tych trendów jest zmniejszająca się liczba dzieci i młodzieży. Dla osób młodych planujących dzieci i je już posiadających nadal atrakcyjnym miejscem do zamieszkania są średnie i duże miasta, w tym aglomeracje poznańska i bydgoska. Jakość oferowanej w dużych miastach opieki przedszkolnej i jakość edukacji szkolnej nadal się większe niż na terenach wiejskich. Aby przeciwdziałać tym negatywnym trendom w LSR wsparcie będzie w szczególności przeznaczone na poprawę jakości wychowania przedszkolnego i jakości edukacji podstawowej dzieci i młodzieży.

3. **Analiza, w jaki sposób LGD może wesprzeć zarówno lokalne, jak i -ponadlokalne inicjatywy.**

Zgodnie z jedną z zasad metody LEADER LGD jest lokalnym partnerstwem, którego nadrzędną ideą jest wsparcie lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw. Od początku działalności LGD pełni rolę platformy do koordynowania działań i współpracy między różnymi podmiotami, takimi jak organizacje pozarządowe, instytucje publiczne, biznes, społeczność lokalna itp. Ponadto LGD samodzielnie inicjuje i realizuje projekty mające na celu wsparcie różnych inicjatyw, w szczególności w zakresie wzmacniania kapitału społecznego oraz działań prośrodowiskowych. Te zasady będą realizowane także w ramach LSR na lata 2023-2027.

Jednym ze sposobów, w jaki LGD może wesprzeć lokalne inicjatywy, jest zapewnienie bezpośredniego finansowania inicjatyw poprzez nabory i wybór operacji. Będą to zarówno operacje realizowane indywidualnie przez beneficjenta z jego inicjatywy, jak również operacje realizowane

w partnerstwie i projekty partnerskie. LGD może przyznawać granty lub dotacje na realizację takich projektów, a także wspierać partnerów w poszukiwaniu innych źródeł finansowania.

LGD może również pomagać w koordynowaniu różnych działań na rzecz inicjatyw lokalnych i ponadlokalnych. Inicjowanie zmiany społecznej w skali lokalnej oraz szerszej jest także kompetencją LGD, która może być realizowana w ramach aktywizacji środowiska. Do tego celu mogą służyć warsztaty, spotkania, wizyty studyjne i wszelkiego rodzaju szkolenia dla liderów lokalnych. Wszystkie te formy pozwalają w sposób wystarczający na zapewnienie aktywizacji zarówno inicjatyw lokalnych, jak również tych większych, realizowanych na obszarze LSR, a także poza nim.

Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia

V.1. Zgodność LSR z celami określonymi w programach z których finansowana będzie LSR

W nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej na lata 2021-2027, LSR nie będzie wdrażana jednofunduszowo jak to było w poprzedniej perspektywie, ale wielofunduszowo ze środków wszystkich dostępnych funduszy tj. Europejskiego Funduszu Społecznego+ (EFS+), Europejskiego Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) oraz Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (PS WPR 2023-2027). Zamiarem skorzystania ze wszystkich dostępnych instrumentów finansowych jest holistyczne podejście do kwestii rozwoju obszaru LGD, które nie ogranicza się do wąskiego, doraźnego wsparcia, ale kompleksowej wizji procesu transformacji całego obszaru LGD.

Cele LSR wpisują się w cele zarówno EFS+, EFRR jak i PS WPR 2023-2027. Istotnym czynnikiem jest możliwość finansowania w ramach LSR nie tylko tzw. działań twardych – inwestycyjnych, infrastrukturalnych, materialnych (EFRR i EFFROW), ale również dzięki EFS+ tzw. działań miękkich – społecznych, edukacyjnych i aktywizacyjnych. Dzięki temu strategia będzie miała charakter zintegrowany, zapewniając łączenie inwestycji z inicjatywami o charakterze społecznym.

Poniższa tabela szczegółowo przedstawia zgodność LSR z poszczególnymi celami określonymi w programach i funduszach z których finansowana będzie Lokalna Strategia Rozwoju.

Tabela nr 10

Cel 1 LGD Krajna nad Notecią: **ZIELONA KRAJNA - Poprawa jakości życia poprzez rozwój zielonej gospodarki, działania zmierzające do ograniczenia wykorzystywania zasobów naturalnych i zużycia energii oraz przeciwdziałanie zmianom klimatu.**	
Źródło finansowania: PS WPR (2023-2027) oraz EFRR **Cele szczegółowe PS WPR:** 1. **SO7 Przyciąganie i wspieranie młodych rolników i innych nowych rolników oraz ułatwienie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich,** 2. **SO8 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa** **W tym interwencje:** 1. **CS 8.P 9. Rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy i dywersyfikację dochodów,** 2. **CS 8.P 13. Rozwój wiedzy/umiejętności: cyfryzacja,**	Realizacja celów LSR jest zgodna ze wskazaniami celów szczegółowych PS WPR (w ramach których premiowane będą operacje polegające na rozwijaniu przedsiębiorstw rolnych, rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki oraz rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych, co znajduje odzwierciedlenie we wskaźniku R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR) oraz celu EFRR. Wpłynie to na poprawę jakości życia mieszkańców poprzez rozwój zielonej gospodarki, działania zmierzające do ograniczenia wykorzystywania zasobów naturalnych i zużycia energii oraz przeciwdziałanie zmianom klimatu. Grupy docelowe to przedsiębiorcy – mikro i małe przedsiębiorstwa, mieszkańcy obszaru LSR. Zaplanowane przedsięwzięcia:

oszczędność zasobów, przedsiębiorczość, środowisko, klimat. **<u>Cel EFRR:</u>** 1. **CP 2 - efektywność energetyczna i redukcja emisji gazów cieplarnianych; wspieranie energii odnawialnej; rozwój inteligentnych systemów i sieci energetycznych oraz systemów magazynowania energii (poza TEN-E); wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi; wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej; wspieranie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej; wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury; wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej.**	• P.1.1 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej w kierunku zielonej gospodarki, • P.1.2 Poprawa funkcjonowania obiektów i infrastruktury publicznej wzmacniająca zielone i ekologiczne rozwiązania. W ramach przedsięwzięć preferowane będą projekty, które spełniają następujące kryteria: • komplementarności i synergii przedsięwzięć w LSR, • wartości dodanej do podejścia LEADER w realizacji LSR, • ochrony środowiska, • innowacyjności, • zapewnią racjonalne gospodarowanie zasobami, • wpłyną na zwiększenie zatrudnienia, • będą skierowane do grup będących w niekorzystnej sytuacji.
Cel 2 LGD Krajna nad Notecią: **<u>ATRAKCYJNA KRAJNA</u> – Rozwój usług lokalnych, wzmocnienie roli tradycji i dziedzictwa lokalnego oraz poprawa jakości życia mieszkańców obszaru poprzez rozwój oferty turystycznej i rekreacyjnej.**	
Źródło finansowania: PS WPR (2023-2027) **<u>Cele szczegółowe PS WPR:</u>** 1. **SO7 Przyciąganie i wspieranie młodych rolników i innych nowych rolników oraz ułatwienie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich,** 2. **SO8 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa** **<u>W tym interwencje:</u>** 1. **CS 8.P 4. Poprawa dostępu do infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej,** 2. **CS 8.P 7. Poprawa dostępu do usług komercyjnych .**	Realizacja celów LSR jest zgodna ze wskazaniami celów szczegółowych PS WPR. W ramach celu premiowane będą operacje, których realizacja przyczyniać się będzie do powstania na obszarze infrastruktury kulturalnej, turystycznej i rekreacyjno-sportowej, poprawę dostępu do usług dla lokalnych społeczności oraz poprawę dostępu do małej infrastruktury publicznej. Wpłynie to na rozwój usług lokalnych oraz poprawa jakości życia mieszkańców obszaru poprzez rozwój oferty turystycznej i rekreacyjnej. Grupy docelowe to mieszkańcy obszaru LSR, turyści. Zaplanowane przedsięwzięcia: 2. Przedsięwzięcie P. 2.1 Poprawa oferty turystycznej i rekreacyjnej poprzez działania w małych gospodarstwach rolnych, 3. Przedsięwzięcie P. 2.2 Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej,

	4. Przedsięwzięcie P. 2.3 Poprawa dostępu do usług dla lokalnej społeczności, w szczególności wspierających kultywowanie tradycji i dziedzictwa obszaru Krajny. W ramach przedsięwzięć preferowane będą projekty, które spełniają następujące kryteria: • komplementarności i synergii przedsięwzięć w LSR, • będą zintegrowane, • ochrony środowiska, • innowacyjności.
Cel 3 LGD Krajna nad Notecią: **AKTYWNA KRAJNA – Poprawa wiedzy, umiejętności i aktywizacja mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem osób w niekorzystnej sytuacji.**	
Źródło finansowania: PS WPR (2023-2027) oraz EFS+ **Cele szczegółowe PS WPR:** 1. **SO7 Przyciąganie i wspieranie młodych rolników i innych nowych rolników oraz ułatwienie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich,** 2. **SO8 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa.** **W tym interwencje:** 1. **CS 8.P 8. Rozwój form współpracy na obszarach wiejskich w wymiarze produkcyjnym, usługowym, społecznym,** 2. **CS 8.P 10. Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich,** 3. **CS 8.P 12. Zaangażowanie młodych w życie lokalne, w tym w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społeczność.** **Cele EFS+** 1. **Cel szczegółowy: ESO 4.8. Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa oraz zwiększenie zdolności do zatrudnienia, w**	Realizacja celów LSR jest zgodna ze wskazaniami celów szczegółowych PS WPR oraz EFS+. W ramach celu premiowane będą operacje kształtujące świadomość obywatelską oraz włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji. Wpłynie to poprawę wiedzy, umiejętności i aktywizacja mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem osób w niekorzystnej sytuacji. Grupy docelowe to mieszkańcy obszaru LSR, w tym osoby z grup w niekorzystnej sytuacji. Zaplanowane przedsięwzięcia: • Przedsięwzięcie P. 3.1 Rozwój świadomości obywatelskiej i tożsamości mieszkańców Krajny, • Przedsięwzięcie P. 3.2 Poprawa dostępności i jakości edukacji przedszkolnej, • Przedsięwzięcie P. 3.3 Bezpośrednie wsparcie szkół, ich uczniów (wraz z rodzicami) i nauczycieli, w tym ramach kompleksowych programów rozwojowych, ukierunkowanych na podniesienie jakości edukacji, • Przedsięwzięcie P. 3.4 Wsparcie lokalnych inicjatyw na rzecz kształcenia osób dorosłych, w tym uniwersytetów III wieku. W ramach przedsięwzięć preferowane będą projekty, które spełniają następujące kryteria: • komplementarności i synergii przedsięwzięć w LSR, • wartości dodanej podejścia LEADER w realizacji LSR,

szczególności grup w niekorzystnej sytuacji, 2. **Cel szczegółowy: ESO 4.12. Promowanie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym najbardziej potrzebujących i dzieci.**	• będą skierowane do grup będących w niekorzystnej sytuacji, • będą zintegrowane, • będą podnosić wiedzę, umiejętności, kompetencje lub kwalifikacje, • będą aktywizować mieszkańców.

W przypadku Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS) dla jej interesariuszy najistotniejszy jest rozwój, lecz realizowany w sposób zrównoważony, tak aby nie pogarszać stanu środowiska naturalnego. Istotne jest także prowadzenie działań związanych z przeciwdziałaniem negatywnym skutkom, które aktualnie można zaobserwować w środowisku. Jego stan wpływa na jakość życia mieszkańców i potencjał rozwojowy danego obszaru. Wdrażanie poszczególnych działań w LSR, będzie realizowane w szerokim zakresie ze szczególnym uwzględnieniem środowiska naturalnego, klimatu, energooszczędności i zrównoważonego rozwoju. Działania te prowadzone będą bezpośrednio poprzez realizację określonych typów przedsięwzięć o charakterze inwestycyjnym, ale również pośrednio poprzez inicjatywy edukacyjne i szkoleniowe. Przełoży się to w sposób pozytywny na stan środowiska. Odzwierciedleniem tego faktu są zapisy LSR, gdzie pierwszym z celów jest ZIELONA KRAJNA, który wpłynie na poprawę jakości życia poprzez rozwój zielonej gospodarki, działania zmierzające do ograniczenia wykorzystywania zasobów naturalnych i zużycia energii oraz przeciwdziałanie zmianom klimatu.

Kolejnym istotnym aspektem jest innowacyjność, której definicja została określona w rozdziale VII. W tymże rozdziale wskazano ponadto zalecenia dotyczące oceny innowacyjności, a także rekomendacje dotyczące preferowania operacji kreatywnych. Dzięki uwzględnieniu preferencji dla projektów innowacyjnych zapewniona będzie synergia LSR.

Gwarantem osiągnięcia określonych wskaźników dla celów PS WPR 2023-2027, EFS+ i EFRR są zastosowane w LSR kryteria wyboru operacji oraz jej wskaźniki takie jak:

- Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju działalności gospodarczej,
- Zielona infrastruktura wybudowana lub zmodernizowana w celu przystosowania się do zmian klimatu,
- Liczba przedsiębiorstw rolnych prezentujących ofertę turystyczną lub rekreacyjną,
- Liczba inwestycji usprawniających dostęp do małej infrastruktury publicznej i usług dla lokalnej społeczności,
- Liczba inwestycji usprawniających dostęp do małej infrastruktury publicznej i usług dla lokalnej społeczności,
- Liczba wydarzeń,
- Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami w edukacji przedszkolnej,
- Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem,
- Liczba osób dorosłych objętych wsparciem w zakresie umiejętności lub kompetencji podstawowych, realizowanym poza Bazą Usług Rozwojowych.

Określone w LSR wskazania dotyczące kryteriów wyboru operacji zapewniają efektywny wybór operacji, zgodnie z zaplanowanymi założeniami. W możliwie największym stopniu zachowując zasady synergii, spójności i komplementarności poszczególnych zadań z określonymi przedsięwzięciami. Sam proces wyboru operacji stosowany przez LGD zapewni wybór takich operacji, których wzajemne powiązania oraz synergia pomiędzy nimi będzie możliwie najwyższa. Przedsięwzięcia LSR są ściśle powiązane z celami.

Cel 1 ZIELONA KRAJNA – Poprawa jakości życia poprzez rozwój zielonej gospodarki, działania zmierzające do ograniczenia wykorzystywania zasobów naturalnych i zużycia energii oraz przeciwdziałanie zmianom klimatu jest komplementarny i spójny z przedsięwzięciami: P.1.1 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej w kierunku zielonej gospodarki, P.1.2 Poprawa funkcjonowania obiektów i infrastruktury publicznej wzmacniająca zielone i ekologiczne rozwiązania. Powiązania dotyczą koncentracji na sprawach zrównoważonego rozwoju, ochrony klimatu i ekologii. Z kolei realizacja przedsięwzięć razem z celem, zrealizowane w całości poprzez współdziałanie wpłyną na zmianę środowiska naturalnego tworząc efekt synergii.

Cel 2 ATRAKCYJNA KRAJNA – Rozwój usług lokalnych, wzmocnienie roli tradycji i dziedzictwa lokalnego oraz poprawa jakości życia mieszkańców obszaru poprzez rozwój oferty turystycznej i rekreacyjnej jest komplementarny i spójny z przedsięwzięciami: P. 2.1 Poprawa oferty turystycznej i rekreacyjnej poprzez działania w małych gospodarstwach rolnych, P. 2.2 Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej, P. 2.3 Poprawa dostępu do usług dla lokalnej społeczności, w szczególności wspierających kultywowanie tradycji i dziedzictwa obszaru Krajny. Powiązania dotyczą skupienia się zarówno celu jak i przedsięwzięć na poszerzeniu atrakcyjności obszaru LGD w szczególności w aspekcie turystycznym i rekreacyjnym. Tylko kompleksowa realizacja przedsięwzięć oraz celu wpłyną na poprawę atrakcyjności obszaru LGD poprzez współdziałanie poszczególnych czynników.

Cel 3 AKTYWNA KRAJNA – Poprawa wiedzy, umiejętności i aktywizacja mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem osób w niekorzystnej sytuacji jest komplementarny i spójny z przedsięwzięciami: P. 3.1 Rozwój świadomości obywatelskiej i tożsamości mieszkańców Krajny, P. 3.2 Poprawa dostępności i jakości edukacji przedszkolnej, P. 3.3 Bezpośrednie wsparcie szkół, ich uczniów (wraz z rodzicami) i nauczycieli, w tym ramach kompleksowych programów rozwojowych, ukierunkowanych na podniesienie jakości edukacji, P. 3.4 Wsparcie lokalnych inicjatyw na rzecz kształcenia osób dorosłych, w tym uniwersytetów III wieku. Ścisłe powiązanie pomiędzy celem i przedsięwzięciami wyraża się w dogłębnym i wnikliwym podejściu do tematu edukacji dzieci i młodzież oraz dokształcania seniorów. Bowiem jedynie szerokie podejście do kwestii edukacyjnych obejmujących nie tylko młodych ludzi, ale też tych w podeszłym wieku, da efekt synergii podniesienia poziomu edukacyjnego lokalnego społeczeństwa wyrażonego w realizacji przedsięwzięć przy jednoczesnym osiągnięciu celu.

Niewątpliwie wartością dodaną w realizacji LSR jest sposób podejścia LEADER. RLKS zapewnia partycypacyjny charakter i szeroki wpływ przedstawicieli różnych sektorów na realizację LSR. W szczególności istotne jest zaangażowanie we wdrażanie LSR sektora społecznego, gospodarczego oraz mieszkańców, którzy stanowią zdecydowaną większość członków LGD. W ramach LSR zaplanowano działania, które będą wdrażane w standardowy, sprawdzony sposób w ramach konkursów i naborów organizowanych przez LGD. Będą też realizowane także inne instrumenty wsparcia takie jak granty (przeznaczone tylko dla sektora społecznego), zadania własne i operacje współpracy partnerskiej. Beneficjenci będą również mogli realizować projekty, które będą wykraczać poza obszar jednostek administracyjnych gmin. Nastawienie na objęcie szczególną interwencją sektora społecznego, który wpłynie na lokalny rozwój społeczny, będzie jednym z priorytetów realizowanych w ramach LSR. Doświadczenie w dotychczasowej realizacji grantów w perspektywie finansowej 2014-2020 i pozytywne efekty ich realizacji (czego najlepszym przykładem są silne miejscowe stowarzyszenia, koła gospodyń wiejskich, ochotnicze straże pożarne itp.), są stabilnym fundamentem do kontynuacji i rozwijania tego instrumentu wsparcia w nowej LSR.

V.2. Opis zgodności i komplementarności LSR z innymi dokumentami planistycznymi

Cele szczegółowe LSR są zgodne i komplementarne z następującymi dokumentami planistycznymi poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego, na terytorium których znajduje się obszar LGD (przedstawia to poniższa tabela):

Tabela nr 11

Cel 1 LGD Krajna nad Notecią: <u>ZIELONA KRAJNA</u> – Poprawa jakości życia poprzez rozwój zielonej gospodarki, działania zmierzające do ograniczenia wykorzystywania zasobów naturalnych i zużycia energii oraz przeciwdziałanie zmianom klimatu. Przedsięwzięcie P.1.1 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej w kierunku zielonej gospodarki. Przedsięwzięcie P.1.2 Poprawa funkcjonowania obiektów i infrastruktury publicznej wzmacniająca zielone i ekologiczne rozwiązania.	
Strategia Rozwoju Gminy Białośliwie na lata 2016-2025	Cel strategiczny III. Zrównoważone gospodarowanie środowiskiem w oparciu o zasoby naturalne. Cel operacyjny III.1): Wdrażanie zasad gospodarki niskoemisyjnej oraz efektywnego gospodarowania energią. Cel operacyjny III.2) Poprawa jakości środowiska poprzez modernizację infrastruktury technicznej. Cel operacyjny III.3) Zachowanie i ochrona walorów środowiska przyrodniczego.
Strategia Rozwoju Gminy Łobżenica na lata 2015-2025	Cel strategiczny 2. Podniesienie jakości życia na terenie gminy. Program 5. Poprawa stanu środowiska i racjonalne gospodarowanie jego zasobami: Projekt 5.1. Wspieranie rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, Projekt 5.2. Porządkowanie gospodarki odpadami, Projekt 5.3. Ograniczanie źródeł zanieczyszczeń na terenie gminy, Projekt 5.4. Ochrona krajobrazu i promocja postaw ekologicznych .
Strategia Rozwoju Gminy Miasteczko Krajeńskie na lata 2016-2023	Cel ogólny 2 Poprawa stanu środowiska. Cel szczegółowy 2.1 Zapobieganie zanieczyszczeniu środowiska: Przedsięwzięcie 2.1.1. Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców. Cel szczegółowy 2.2 Wykorzystanie ograniczeń dla rozwoju gminy: Przedsięwzięcie 2.2.1 Inwentaryzacja zasobów przyrodniczych, Przedsięwzięcie 2.2.2 Wzrost wiedzy na temat OZE i wykorzystanie odnawialnych źródeł energii (pompy ciepła, ogniwa fotowoltaiczne, baterie słoneczne i inne).
Strategia Rozwoju Miasta Piły do 2035 roku - aktualizacja	Cel Strategiczny 3. Miasto zarządzane w sposób inteligentny i zrównoważony. Cel Operacyjny 3.5. Wdrożenie innowacyjnych systemów i rozwiązań pozwalających na zarządzanie miastem w sposób zrównoważony.
Strategia Rozwoju Gminy Szydłowo na lata 2020-2030	Cel strategiczny 2: Wysoka jakość infrastruktury i środowiska – podstawowe uwarunkowania poziomu życia mieszkańców gminy Szydłowo. Cel operacyjny 3. Uporządkowana gospodarka wodno–ściekowa wyznacznikiem jakości życia na terenie gminy i symbolem troski jej władz o stan wód powierzchniowych i podziemnych – opracowanie i realizacja Wieloletnich Planów Inwestycyjnych. Cel operacyjny 5. Poprawa czystości powietrza / ochrona środowiska.
Strategia Rozwoju Gminy Ujście na lata 2015-2024	Cel strategiczny 1. Rozwój infrastruktury technicznej i gospodarki 2.6. Dokończenie termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej i wspieranie wykorzystania alternatywnych źródeł energii. 2.7. Edukacja ekologiczna mieszkańców.

Strategia Rozwoju Gminy Wyrzysk na lata 2016-2025	Cel Strategiczny II intensyfikacja działań na rzecz rozwoju infrastruktury technicznej w gminie. Cel Operacyjny II.II zachowanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego: Kierunek działań II.II.1 Rozwój i modernizacja instalacji służących poprawie stanu środowiska , Kierunek działań II.II.2 Ograniczenie niskiej emisji na obszarze gminy i wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, Kierunek działań II.II.3 Ochrona walorów i zasobów środowiska naturalnego.
Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Pilskiego na lata 2015-2025	Obszar Strategiczny: Środowisko. Cel strategiczny 1: Skuteczna ochrona środowiska przed zanieczyszczeniami: Cel operacyjny: monitoring emisji szkodliwych substancji, Cel operacyjny: promocja rozwiązań ekologicznych w gospodarce powiatu. Cel strategiczny 2: wykorzystanie walorów środowiskowych w rozwoju powiatu: Cel operacyjny: ochrona środowiska przyrodniczego.
Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2030 roku	CEL STRATEGICZNY 3. Rozwój infrastruktury z poszanowaniem środowiska przyrodniczego wielkopolski: CEL OPERACYJNY 3.2. Poprawa stanu oraz ochrona środowiska przyrodniczego Wielkopolski, CEL OPERACYJNY 3.3. Zwiększenie bezpieczeństwa i efektywności energetycznej.
Cel 2 LGD Krajna nad Notecią: <u>ATRAKCYJNA KRAJNA</u> – Rozwój usług lokalnych, wzmocnienie roli tradycji i dziedzictwa lokalnego oraz poprawa jakości życia mieszkańców obszaru poprzez rozwój oferty turystycznej i rekreacyjnej. Przedsięwzięcie P. 2.1 Poprawa oferty turystycznej i rekreacyjnej poprzez działania w małych gospodarstwach rolnych, Przedsięwzięcie P. 2.2 Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej, Przedsięwzięcie P. 2.3 Poprawa dostępu do usług dla lokalnej społeczności, w szczególności wspierających kultywowanie tradycji i dziedzictwa obszaru Krajny.	
Strategia Rozwoju Gminy Białośliwie na lata 2016-2025	CEL STRATEGICZNY II. Nowoczesna i konkurencyjna gospodarka. Cel operacyjny II.5. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej i rozwój turystyki aktywnej.
Strategia Rozwoju Gminy Łobżenica na lata 2015-2025	Cel strategiczny 3. Rozwój usług społecznych. Program 9. Wspieranie sportu i rekreacji: Projekt 9.1. Rozbudowa infrastruktury sportowej i rekreacyjnej, Projekt 9.2. Poprawa infrastruktury placów zabaw, Projekt 9.3. Wspieranie działań na rzecz sportu masowego, Projekt 9.4. Wspieranie klubów i stowarzyszeń kultury fizycznej prowadzących szkolenia dzieci i młodzież.
Strategia Rozwoju Gminy Miasteczko Krajeńskie na lata 2016-2023	Cel ogólny 5 Zwiększenie zasobów i wyrównanie potencjałów społecznych. Cel szczegółowy 5.5 Tworzenie warunków dla rozwoju kultury i sportu.

Strategia Rozwoju Miasta Piły do 2035 roku - aktualizacja	Cel Strategiczny 1. Regionalne centrum gospodarcze, administracyjne, społeczne, edukacyjne, kulturalne i rekreacyjne północnej Wielkopolski – wykorzystujące w sposób inteligentny i zrównoważony atuty położenia i przestrzeni. Cel Operacyjny 1.1. Kształtowanie i promocja atrakcyjnej oferty rekreacyjnej, bazującej na potencjale przyrodniczym, infrastrukturalnym i usługowym miasta oraz obszaru funkcjonalnego.
Strategia Rozwoju Gminy Szydłowo na lata 2020-2030	Cel strategiczny 2: Wysoka jakość infrastruktury i środowiska – podstawowe uwarunkowania poziomu życia mieszkańców gminy Szydłowo. Cel operacyjny 6. Infrastruktura rekreacyjna, kulturalna i turystyczna – gmina Szydłowo dobrym miejscem do odpoczynku po nauce i pracy.
Strategia Rozwoju Gminy Ujście na lata 2015-2024	Cel strategiczny 2. Stwarzanie atrakcyjnych warunków do rozwoju i wypoczynku. Program 6. Sport i rekreacja: 6.1. Zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne terenów przy rzekach, 6.2. Zagospodarowanie rekreacyjne i turystyczne innych atrakcyjnych terenów w Gminie, 6.4. Rozwój oferty sportowej i rekreacyjnej.
Strategia Rozwoju Gminy Wyrzysk na lata 2016-2025	CEL STRATEGICZNY III Rozwój turystyki w gminie Wyrzysk. CEL OPERACYJNY III.I Turystyczne zagospodarowanie przestrzeni w gminie Wyrzysk: Kierunek działań III.I.1 Zagospodarowanie terenów zielonych na potrzeby turystyki i rekreacji, Kierunek działań III.I.2 Kreowanie nowych atrakcji turystycznych w oparciu o istniejące zasoby przyrodnicze, historyczne i kulturowe. CEL OPERACYJNY III.II Wzmocnienie potencjału turystycznego gminy: Kierunek działań III.II.1 Aktywna promocja gminy i jej walorów, Kierunek działań III.II.2 Wspieranie rozwoju infrastruktury obsługi ruchu turystycznego.
Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Pilskiego na lata 2015-2025	Obszar Strategiczny: przestrzeń przyjazna mieszkańcom. Cel strategiczny 4: Planowanie przestrzeni na rzecz konkurencyjności gospodarczej i turystycznej powiatu: Cel operacyjny: rozwój potencjału turystycznego i gospodarczego w oparciu o rzekę Noteć, Cel operacyjny: tworzenie warunków dla rozwoju różnych form turystyki i rekreacji.
Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2030 roku	CEL STRATEGICZNY 2. Rozwój społeczny wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu: CEL OPERACYJNY 2.3. Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu.
Cel 3 LGD Krajna nad Notecią: <u>AKTYWNA KRAJNA</u> – Poprawa wiedzy, umiejętności i aktywizacja mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem osób w niekorzystnej sytuacji. Przedsięwzięcie P. 3.1 Rozwój świadomości obywatelskiej i tożsamości mieszkańców Krajny, Przedsięwzięcie P. 3.2 Poprawa dostępności i jakości edukacji przedszkolnej, Przedsięwzięcie P. 3.3 Bezpośrednie wsparcie szkół, ich uczniów (wraz z rodzicami) i nauczycieli, w tym ramach kompleksowych programów rozwojowych, ukierunkowanych na podniesienie jakości edukacji,	

Przedsięwzięcie P. 3.4 Wsparcie lokalnych inicjatyw na rzecz kształcenia osób dorosłych, w tym uniwersytetów III wieku.	
Strategia Rozwoju Gminy Białośliwie na lata 2016-2025	CEL STRATEGICZNY I. Poprawa jakości życia mieszkańców i rozwój kapitału ludzkiego: Cel operacyjny I.1. Wyrównanie szans edukacyjnych poprzez inwestycje w infrastrukturę edukacyjną oraz dostęp do wysokiej jakości oferty edukacyjnej, Cel operacyjny I.2. Zapewnienie spójności społecznej poprzez przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, Cel operacyjny I.4. Wsparcie kapitału społecznego poprzez budowę tożsamości lokalnej, Cel operacyjny I.5. Zachowanie dziedzictwa historyczno-kulturowego na rzecz poprawy konkurencyjności gminy.
Strategia Rozwoju Gminy Łobżenica na lata 2015-2025	Cel strategiczny 3. Rozwój usług społecznych. Program 7. Poprawa warunków, jakości i dostępności edukacji: Projekt 7.1. Rozwój infrastruktury żłobkowo-przedszkolnej, Projekt 7.2. Poprawa stanu infrastruktury placówek oświatowych, Projekt 7.4. Poprawa systemu organizacji zajęć szkolnych i dowozów dzieci, Projekt 7.5. Rozwój kształcenia ustawicznego i aktywności zawodowej.
Strategia Rozwoju Gminy Miasteczko Krajeńskie na lata 2016-2023	Cel ogólny 5 Zwiększenie zasobów i wyrównanie potencjałów społecznych. Cel szczegółowy 5.3 Tworzenie warunków do rozwoju rodzin Przedsięwzięcie 5.3.1 Rozwój bazy opieki żłobkowo-przedszkolnej, Przedsięwzięcie 5.3.2 Rozwój bazy edukacyjnej, Przedsięwzięcie 5.4.1 Rozwój opieki nad osobami starszymi.
Strategia Rozwoju Miasta Piły do 2035 roku - aktualizacja	Cel Strategiczny 2. Miasto i region ludzi aktywnych oraz kreatywnych gospodarczo i społecznie. Cel Operacyjny 2.2. Poprawa efektywności i jakości edukacji oraz kształcenia, w celu zmniejszanie deficytu odpowiednio wykształconych osób, zgodnie z potrzebami lokalnego rynku pracy.
Strategia Rozwoju Gminy Szydłowo na lata 2020-2030	Cel strategiczny 3: Człowiek najważniejszym potencjałem rozwojowym gminy Szydłowo: edukacja, usługi społeczne i opiekuńcze oraz polityka senioralna i młodzieżowa. Cel operacyjny 2. Wysoka jakość oświaty wizytówką gminy Szydłowo, Cel operacyjny 3. Polityka senioralna gminy Szydłowo odpowiedzią na zmieniającą się sytuację demograficzną: dostosowana do potrzeb mieszkańców, wspierająca opiekunów faktycznych osób starszych.
Strategia Rozwoju Gminy Ujście na lata 2015-2024	Cel strategiczny 2. Stwarzanie atrakcyjnych warunków do rozwoju i wypoczynku Program 4. Oświata: 4.2. Doposażenie placówek oświatowych w nowoczesny sprzęt dydaktyczny, 4.3. Zwiększenie liczby zajęć pozalekcyjnych.
Strategia Rozwoju Gminy Wyrzysk na lata 2016-2025	CEL STRATEGICZNY IV Wzrost spójności społecznej w gminie Wyrzysk. CEL OPERACYJNY IV.II Wzmocnienie potencjału społecznego i ludzkiego: Kierunek działań IV.II.1 Podnoszenie poziomu wykształcenia mieszkańców.
Strategia Rozwoju Społeczno-	Obszar Strategiczny: Rozwój kapitału ludzkiego. Cel strategiczny 3: podnoszenie jakości systemu edukacyjnego:

Gospodarczego Powiatu Pilskiego na lata 2015-2025	Cel operacyjny: wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży, Cel operacyjny: zwiększenie dostępności programów edukacyjnych służących readaptacji zawodowej oraz nabywaniu umiejętności niezbędnych w uruchamianiu działalności gospodarczej.
Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2030 roku	CEL STRATEGICZNY 1. Wzrost gospodarczy wielkopolski bazujący na wiedzy swoich mieszkańców: CEL OPERACYJNY 1.3. Wzrost i poprawa wykorzystania kapitału ludzkiego na rynku pracy. CEL STRATEGICZNY 2. Rozwój społeczny wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu: CEL OPERACYJNY 2.2. Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniom.

Rozdział VI Cele i wskaźniki

VI.1. Specyfikacja i opis celów, przypisanych im przedsięwzięć, uzasadnienie ich sformułowania

Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Krajna nad Notecią opiera swoje kierunki działania zarówno na swoim doświadczeniu jak i bazując na możliwym do wykorzystania potencjale, który zbudowała przez ponad 16 lat swojej działalności.

W 2015 roku podczas prac konsultacyjnych związanych z Lokalną Strategią Rozwoju na lata 2016-2023 została opracowana wizja rozwoju obszaru, która zachowała swą aktualność do dzisiaj i stanowi najbardziej ogólny obraz oczekiwań, dążeń i motywacji mieszkańców, a zatem powinna być uwzględniona także przy formułowaniu celów Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023-2027. Brzmi ona następująco:

Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju w wyniku osiągania celów tej Strategii stawać się będzie miejscem, w którym:

1) Coraz lepiej wykorzystuje się lokalne zasoby i powiększa potencjał rozwojowy.
2) Stwarza się mieszkańcom warunki realizacji ich aspiracji, rozwijania kreatywności i wypracowywania nowych, innowacyjnych metod rozwoju lokalnego, współpracy międzysektorowej i różnorakich sieci.
3) Dba się o trwały, zrównoważony, uwzględniający ochronę środowiska i klimatu rozwój gospodarki zapewniający możliwie największe zatrudnienie.
4) Priorytetowe są sprawy społeczne, w tym rozwój kapitału społecznego, oferowana jest pomoc grupom najbardziej potrzebującym, podmiotom ekonomii społecznej oraz organizacjom pozarządowym.
5) Stwarza się mieszkańcom szansę na lepszą przyszłość i jakość życia.

Zawarte w LSR cele są silnie związane z funkcjonowaniem LGD, z obszarem na którym będzie realizowana strategia oraz z zasobami którymi dysponuje LGD. Cele i przedsięwzięcia są bezpośrednio powiązane z diagnozą. Wybór celów i przedsięwzięć został dokonany w wyniku przeprowadzonych konsultacji, a ich ostateczny kształt uwzględniają wnioski płynące z konsultacji społecznych i diagnozy problemów, grup docelowych i obszarów interwencji. Cele zostały określone w taki sposób, aby realizowane przedsięwzięcia wspierały polityki horyzontalne Unii Europejskiej w zakresie zrównoważonego rozwoju w kontekście lokalnym, przestrzegania zasad równości szans i niedyskryminacji oraz równości płci.

Związek celów i przedsięwzięć zawartych w strategii z diagnozą został opisany w poprzednim rozdziale.

Wskazana wizja rozwoju obszaru LGD będzie w okresie finansowania LSR na lata 2023-2027 realizowana w oparciu o trzy cele:

1. ZIELONA KRAJNA
Poprawa jakości życia poprzez rozwój zielonej gospodarki, działania zmierzające do ograniczenia wykorzystywania zasobów naturalnych i zużycia energii oraz przeciwdziałanie zmianom klimatu.

2. ATRAKCYJNA KRAJNA
Rozwój usług lokalnych, wzmocnienie roli tradycji i dziedzictwa lokalnego oraz poprawa jakości życia mieszkańców obszaru poprzez rozwój oferty turystycznej i rekreacyjnej.

3. AKTYWNA KRAJNA
Poprawa wiedzy, umiejętności i aktywizacja mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem osób w niekorzystnej sytuacji.

Uzasadnienie celu 1. ZIELONA KRAJNA

Wyzwaniem stojącym przed LGD jest poprawa jakości życia mieszkańców w dobie zmian klimatycznych. Zgodnie z diagnozą i wnioskami z konsultacji społecznych uznano, iż istotną kwestią jest dofinansowanie przedsiębiorczości w zakresie wsparcia branż prośrodowiskowych oraz pomoc krajeńskim firmom w przystosowaniu się do zielonej gospodarki. Drugim obszarem priorytetowym w tym celu będzie poprawa funkcjonowania obiektów i infrastruktury publicznej wzmacniająca zielone i ekologiczne rozwiązania.

Realizacja celu 1 przyczyni się do poprawienia jakości życia mieszkańców oraz wzmocni proekologiczne działania, co pozytywnie wpłynie na ograniczenie wykorzystywania zasobów naturalnych, zużycia energii oraz przeciwdziałanie zmianom klimatu.

Uzasadnienie celu 2. ATRAKCYJNA KRAJNA

Istotną potrzebą rozwojową obszaru LSR jest dostosowanie jakości usług lokalnych w szczególności w zakresie oferty turystycznej i rekreacyjnej do oczekiwań mieszkańców. W trakcie konsultacji społecznych zgłaszano potrzebę usprawnienia usług w takim kierunku, by były one nowocześniejsze, bardziej dopasowane do oczekiwań mieszkańców, a jednocześnie atrakcyjne dla turystów i rekreantów. Coraz większą atrakcyjnością cieszą się działania wykorzystujące tematykę dziedzictwa lokalnego, tradycji i uwzględniające tożsamość mieszkańców Krajny. W odpowiedzi na zgłoszenie zapotrzebowania przewidziano przedsięwzięcia dotyczące poprawy oferty turystycznej i rekreacyjnej i utworzenie bądź unowocześnienie małych gospodarstw rolnych w kierunku zagród edukacyjnych i gospodarstw agroturystycznych. Dodatkowym ważnym zdiagnozowanym obszarem rozwojowym będzie mała infrastruktura publiczna, która powinna być usprawniana. Z kolei działania nie ingerujące w infrastrukturę, a dotyczące zaspokojenia potrzeb mieszkańców będą wspierane w ramach finansowania poprawy dostępu do usług dla lokalnej społeczności. W ramach usług istotne będą działania uwzględniające tradycje krajeńskie i dziedzictwo lokalne. Istotną grupą docelową w działaniach realizowanych w ramach celu 2 będą grupy osób w niekorzystnej sytuacji, w szczególności kobiety i osoby poszukujące zatrudnienia – przede wszystkim mieszkańcy osiedli po byłych PGR. To właśnie te grupy, jak wskazano w części diagnostycznej, potrzebują w szczególności wysokiej jakości usług oraz usprawnionej infrastruktury, aby ich szanse rozwojowe uległy poprawie.

Realizacja celu 2 przyczyni się do poprawy jakości życia mieszkańców i unowocześnienia usług publicznych, publicznej infrastruktury i oferty indywidualnej skierowanej dla turystów i rekreantów.

Uzasadnienie celu 3. AKTYWNA KRAJNA

Realizacja celu dotyczącego aktywizacji mieszkańców ściśle wiąże się z działaniami w zakresie wzmacniania kapitału społecznego. Jest to obszar bardzo intensywnie uwidoczniony w analizie potrzeb i potencjału obszaru. Obszar kapitału społecznego jest szczególnie ważny dla wsparcia osób w niekorzystnej sytuacji i trwałego włączenia ich do grup aktywnie współtworzących rzeczywistość społeczną obszaru. Z tego powodu w ramach tego celu przewidziano działania skierowane do grup osób w niekorzystnej sytuacji, a także do grup docelowych wymagających szczególnego wzmocnienia.

W trakcie konsultacji społecznych na potrzebę wsparcia działań w tym zakresie zwracali uwagę nie tylko społecznicy i przedstawiciele organizacji pozarządowych, ale również przedstawiciele podmiotów publicznych, którzy doceniają rosnącą aktywność społeczną na obszarze LSR i nadal chcą ją wspierać.

Z drugiej strony za istotną kwestię uznano poprawę jakości edukacji przedszkolnej i szkolnej, a także aktywizację seniorów zgodnie z ideą uczenia się przez całe życie. Jako główny argument przemawiający za wsparciem dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym uznano zasadę, iż aby współpracować z aktywnym i świadomym obywatelem, to najpierw trzeba go wyedukować i wychować. Pomoc seniorom z kolei powinna być skierowana na realizację inicjatyw na rzecz kształcenia osób dorosłych, co będzie realizowane m.in. dzięki formule uniwersytetów III wieku. Dzięki temu wydłuży się okres aktywności osób starszych, co pozytywnie wpłynie na aktywizację wszystkich grup społecznych obszaru LSR.

Realizacja celu 3 wpłynie pozytywnie na kapitał społeczny obszaru LSR i na trwałą integrację społeczną mieszkańców.

VI.2. Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania

Cel 1 będzie finansowany z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 oraz ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Fundusze Europejskie dla Wielkopolski 2021-2027.

Cel 2 będzie finansowany z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027.

Cel 3 będzie finansowany z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 oraz ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w ramach Fundusze Europejskie dla Wielkopolski 2021-2027.

Podział funduszy na konkretne cele zawiera poniższa tabela.

Tabela nr 12

Cel / Fundusz	EFRROW	EFRR	EFS +
1. ZIELONA KRAJNA	500 000 €	515 000 €	0 €
2. ATRAKCYJNA KRAJNA	1 365 000 €	0 €	0 €
3. AKTYWNA KRAJNA	135 000 €	0 €	772 000 €
Suma	**2 000 000 €**	**515 000 €**	**772 000 €**

VI.3. Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS, a także wskazanie sposobu ich realizacji wraz z uzasadnieniem, przypisanie wskaźników do celów i przedsięwzięć

l.p.	Cel	1. ZIELONA KRAJNA. Poprawa jakości życia poprzez rozwój zielonej gospodarki, działania zmierzające do ograniczenia wykorzystywania zasobów naturalnych i zużycia energii oraz przeciwdziałanie zmianom klimatu
1	**Nazwa przedsięwzięcia**	**1.1. Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej w kierunku zielonej gospodarki**
2	Typy operacji / projektów	W diagnozie wskazano na konieczność rozwoju przedsiębiorczości w zakresie branży odnawialnych źródeł energii (OZE), efektywności energetycznej i tzw. zielonych inwestycji. Ponadto niezbędne będzie wsparcie mikro i małych przedsiębiorstw funkcjonujących na obszarze LSR, które dostrzegają potrzeby rozwojowe w związku z inwestycjami OZE, efektywności energetycznej i zielonych inwestycji. W ramach przedsięwzięcia przewidziano dofinansowanie następujących typów operacji:

		• Projekty ukierunkowane na rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej z branż zajmujących się OZE, efektywnością energetyczną, wdrażaniem rozwiązań ekologicznych. • Projekty rozwojowe krajeńskich przedsiębiorstw obejmujące utworzenie lub rozbudowę systemów OZE w firmie.
3	Typ beneficjenta	Podmioty uprawnione zgodnie z przepisami: mikro- i małe przedsiębiorstwa.
4	Grupa docelowa	Przedsiębiorcy, mieszkańcy obszaru LSR
5	Czy przedsięwzięcie jest nastawione na innowacje w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami?	Tak, w ramach przedsięwzięcia przewiduje się dofinansowanie projektów innowacyjnych z uwagi na fakt, iż branża OZE, efektywności energetycznej i zielonych inwestycji jest jedną z najbardziej innowacyjnych i rozwojowych.
6	Czy przedsięwzięcie jest dedykowane ludziom młodym lub/ i seniorom lub/ i osobom ze zdefiniowanych grup w niekorzystnej sytuacji w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami?	Nie dotyczy
7	Preferencje dotyczące wyboru operacji	LGD w kryteriach wyboru operacji powinna uwzględnić preferencje dla działań inwestycyjnych w zakresie OZE, efektywności energetycznej, zielonych inwestycji.
8	Obligatoryjny wskaźnik produktu	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju działalności gospodarczej
9	Zakładana docelowa wartość wskaźnika produktu wraz z jednostką miary	5 szt.
10	Obligatoryjny wskaźnik rezultatu	R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR. Jednostka miary: Liczba przedsiębiorstw.
11	Zakładana docelowa wartość wskaźnika rezultatu wraz z jednostką miary	5 szt.
12	Uzasadnienie wyboru wskaźników	Wskaźniki obligatoryjne dla PS WPR oraz adekwatne do monitorowania rezultatów i produktów w zakresie rozwijania działalności gospodarczej. Stan początkowy ustalono na dzień opracowania LSR. Stan docelowy ustalony w oparciu o przewidywaną liczbę projektów. Pomiar wskaźników i aktualizacja podczas działań monitorujących, nie rzadziej niż 1 raz do roku. Dezagregacja zgodnie z wytycznymi Instytucji Zarządzającej.

13	Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Konkurs Tryb konkursowy pozwala na zapewnienie równego traktowania podmiotów i różnorodności projektów.
14	Źródło finansowania / Fundusz	PS WPR (EFRROW)
15	Maksymalny % poziom dofinansowania w projekcie	65 %
16	Minimalny wkład własny beneficjenta	35 %
17	Maksymalna wartość dofinansowania na pojedynczą operację (jeśli dotyczy)	500 000 zł

l.p.	Cel	1. ZIELONA KRAJNA. Poprawa jakości życia poprzez rozwój zielonej gospodarki, działania zmierzające do ograniczenia wykorzystywania zasobów naturalnych i zużycia energii oraz przeciwdziałanie zmianom klimatu
1	**Nazwa przedsięwzięcia**	**1.2. Poprawa funkcjonowania obiektów i infrastruktury publicznej wzmacniająca zielone i ekologiczne rozwiązania**
2	Typy operacji / projektów	Zgodnie z diagnozą przewidziano dofinansowanie rozwoju obiektów i infrastruktury publicznej w kierunku ochrony powietrza i adaptacji do zmiany klimatu. W ramach przedsięwzięcia przewidziano dofinansowanie następujących typów operacji: • Termomodernizacja obiektów wraz z elementami OZE • Montaż systemów OZE uzupełnionych o instalację monitoringu lub oświetlenia w celu podniesienia poziomu bezpieczeństwa publicznego • Tworzenie lub rozwój systemów zarządzania efektywnością energetyczną, w szczególności systemy sterowania oświetleniem ulicznym, wymiana oświetlenia, energooszczędne zastosowania w obiektach • Działania zwiększające poziom zagospodarowania /retencjonowania wód, które mogą być uzupełniane przez przedsięwzięcia w zakresie zielono-niebieskiej infrastruktury • Tworzenie miejsc typu Centra Edukacji Ekologicznej / klimatycznej • Rozwój i poprawa jakości i dostępności usług wspierających zielone i ekologiczne rozwiązania, jak e-usługi i e-zasoby pub., w tym e-zdrowie, e-edukacja, e-kultura, dane przestrzenne • Proekologiczne przedsięwzięcia małej skali obejmujące poprawę funkcjonalności, bezpieczeństwa i estetyki

		lokalnej przestrzeni wzmacniane przez zastosowanie OZE • Rozwój sieci dróg pieszo rowerowych wzmacniających zielone i niskoemisyjne rozwiązania.
3	Typ beneficjenta	Podmioty uprawnione zgodnie z przepisami: jednostki sektora finansów publicznych
4	Grupa docelowa	Mieszkańcy obszaru LSR, turyści
5	Czy przedsięwzięcie jest nastawione na innowacje w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami?	Tak, w ramach przedsięwzięcia przewiduje się dofinansowanie projektów innowacyjnych z uwagi na fakt, iż mieszkańcy oczekują ponadstandardowych inwestycji, które mogą wyróżnić obszar LSR Krajna nad Notecią.
6	Czy przedsięwzięcie jest dedykowane ludziom młodym lub/ i seniorom lub/ i osobom ze zdefiniowanych grup w niekorzystnej sytuacji w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami?	Nie dotyczy
7	Preferencje dotyczące wyboru operacji	LGD w kryteriach wyboru operacji powinna uwzględnić operacje innowacyjne, które wyróżnią i wypromują obszar LSR. Ponadto LGD powinna w kryteriach wyboru operacji uwzględnić preferencje dla operacji realizowanych w partnerstwie oraz projektów partnerskich.
8	Obligatoryjny wskaźnik produktu	RCO26 - Zielona infrastruktura wybudowana lub zmodernizowana w celu przystosowania się do zmian klimatu (ha)
9	Zakładana docelowa wartość wskaźnika produktu wraz z jednostką miary	0,1 ha
10	Obligatoryjny wskaźnik rezultatu	RCR95 - Ludność mająca dostęp do nowej lub udoskonalonej zielonej infrastruktury (osoby)
11	Zakładana docelowa wartość wskaźnika rezultatu wraz z jednostką miary	4000 os.
12	Uzasadnienie wyboru wskaźników	Wskaźniki obligatoryjne dla FEW 2021-2027 oraz adekwatne do monitorowania rezultatów i produktów w zakresie działań proekologicznych. Stan początkowy ustalono na dzień opracowania LSR. Stan docelowy ustalony w oparciu o przewidywaną liczbę projektów. Pomiar wskaźników i aktualizacja podczas działań monitorujących, nie rzadziej niż 1 raz do roku. Dezagregacja zgodnie z wytycznymi Instytucji Zarządzającej.
13	Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Konkurs

		Tryb konkursowy pozwala na zapewnienie równego traktowania podmiotów i różnorodności projektów.
14	Źródło finansowania / Fundusz	FEW 2021-2027 (EFRR)
15	Maksymalny % poziom dofinansowania UE w projekcie	80 %
16	Minimalny wkład własny beneficjenta	Ostateczna wartość poziomu wkładu własnego zostanie dookreślona po uzgodnieniu z Ministerstwem Funduszy i Polityki Regionalnej zakresu i wysokości możliwego współfinansowania projektów RLKS z Budżetu Państwa
17	Maksymalna wartość dofinansowania na pojedynczą operację (jeśli dotyczy)	800 000 zł

l.p.	Cel	2. ATRAKCYJNA KRAJNA. Rozwój usług lokalnych, wzmocnienie roli tradycji i dziedzictwa lokalnego oraz poprawa jakości życia mieszkańców obszaru poprzez rozwój oferty turystycznej i rekreacyjnej.
1	**Nazwa przedsięwzięcia**	**2.1. Poprawa oferty turystycznej i rekreacyjnej poprzez działania w małych gospodarstwach rolnych**
2	Typy operacji / projektów	Zgodnie z diagnozą przewidziano dofinansowanie na rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w szczególności w zakresie tworzenia lub rozwijania gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych.
3	Typ beneficjenta	Podmioty uprawnione zgodnie z przepisami: rolnicy
4	Grupa docelowa	Mieszkańcy obszaru LSR, przedszkola, szkoły, turyści
5	Czy przedsięwzięcie jest nastawione na innowacje w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami?	Tak, w ramach przedsięwzięcia przewiduje się dofinansowanie projektów innowacyjnych z uwagi na fakt, iż aktualnie na obszarze LSR brakuje wyróżniających się zagród edukacyjnych i gospodarstw agroturystycznych.
6	Czy przedsięwzięcie jest dedykowane ludziom młodym lub/ i seniorom lub/ i osobom ze zdefiniowanych grup w niekorzystnej sytuacji w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami?	Nie dotyczy
7	Preferencje dotyczące wyboru operacji	Z uwagi na fakt, iż aktualnie na obszarze LSR nie funkcjonują zagrody edukacyjne, w kryteriach wyboru operacji LGD powinna uwzględnić preferencje dla tego zakresu.
8	Obligatoryjny wskaźnik produktu	Liczba przedsiębiorstw rolnych prezentujących ofertę turystyczną lub rekreacyjną

9	Zakładana docelowa wartość wskaźnika produktu wraz z jednostką miary	2 szt.
10	Obligatoryjny wskaźnik rezultatu	R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR. Jednostka miary: Liczba przedsiębiorstw.
11	Zakładana docelowa wartość wskaźnika rezultatu wraz z jednostką miary	2 szt.
12	Uzasadnienie wyboru wskaźników	Wskaźniki obligatoryjne dla PS WPR oraz adekwatne do monitorowania rezultatów i produktów w zakresie tworzenia lub rozwijania gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych. Stan początkowy ustalono na dzień opracowania LSR. Stan docelowy ustalony w oparciu o przewidywaną liczbę projektów. Pomiar wskaźników i aktualizacja podczas działań monitorujących, nie rzadziej niż 1 raz do roku. Dezagregacja zgodnie z wytycznymi Instytucji Zarządzającej.
13	Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Konkurs Tryb konkursowy pozwala na zapewnienie równego traktowania podmiotów i różnorodności projektów.
14	Źródło finansowania / Fundusz	PS WPR (EFRROW)
15	Maksymalny % poziom dofinansowania w projekcie	85 %
16	Minimalny wkład własny beneficjenta	15 %
17	Maksymalna wartość dofinansowania na pojedynczą operację (jeśli dotyczy)	150 000 zł

l.p.	Cel	2. ATRAKCYJNA KRAJNA. Rozwój usług lokalnych, wzmocnienie roli tradycji i dziedzictwa lokalnego oraz poprawa jakości życia mieszkańców obszaru poprzez rozwój oferty turystycznej i rekreacyjnej.
1	**Nazwa przedsięwzięcia**	**2.2 Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej**
2	Typy operacji / projektów	Zgodnie z diagnozą przewidziano dofinansowanie operacji z zakresu poprawy dostępu do małej infrastruktury publicznej. W ramach przedsięwzięcia przewidziano dofinansowanie następujących typów operacji: • Rozwój małej infrastruktury w sołectwach (place zabaw, siłownie zewnętrzne, infrastruktura parkowa) • Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej (boiska sportowe, przystanie kajakowe, kąpieliska,

		wieże widokowe, szlaki turystyczne, infrastruktura rowerowa) • Tworzenie małej infrastruktury z wykorzystaniem indywidualnych akcentów związanych z kulturą krajeńską (kolorystyka krajeńska, tradycyjne wzorce architektoniczne jak "poniatówki" i budownictwo szachulcowe • Tworzenie ścieżek edukacyjnych dotyczących regionu Krajny, w szczególności w zakresie kultury, dziedzictwa lokalnego i przyrodniczego.
3	Typ beneficjenta	Podmioty uprawnione zgodnie z przepisami: jednostki sektora finansów publicznych
4	Grupa docelowa	Mieszkańcy obszaru LSR, turyści
5	Czy przedsięwzięcie jest nastawione na innowacje w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami?	Tak, w ramach przedsięwzięcia przewiduje się dofinansowanie projektów innowacyjnych z uwagi na fakt, iż mieszkańcy oczekują ponadstandardowych inwestycji, które mogą wyróżnić obszar LSR Krajna nad Notecią.
6	Czy przedsięwzięcie jest dedykowane ludziom młodym lub/ i seniorom lub/ i osobom ze zdefiniowanych grup w niekorzystnej sytuacji w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami?	Tak, poprawa dostępu do infrastruktury publicznej powinna uwzględniać specyficzne problemy grup osób w niekorzystnej sytuacji, w szczególności kobiet, dzieci i seniorów.
7	Preferencje dotyczące wyboru operacji	LGD powinna w kryteriach wyboru operacji uwzględnić preferencje dla operacji realizowanych w partnerstwie oraz projektów partnerskich.
8	Obligatoryjny wskaźnik produktu	Liczba inwestycji usprawniających dostęp do małej infrastruktury publicznej i usług dla lokalnej społeczności
9	Zakładana docelowa wartość wskaźnika produktu wraz z jednostką miary	4 szt.
10	Obligatoryjny wskaźnik rezultatu	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR. Jednostka miary: liczba osób.
11	Zakładana docelowa wartość wskaźnika rezultatu wraz z jednostką miary	10 000 os.
12	Uzasadnienie wyboru wskaźników	Wskaźniki obligatoryjne dla PS WPR oraz adekwatne do monitorowania rezultatów i produktów w zakresie infrastruktury publicznej. Stan początkowy ustalono na dzień opracowania LSR. Stan docelowy ustalony w oparciu o przewidywaną liczbę projektów. Pomiar wskaźników i

		aktualizacja podczas działań monitorujących, nie rzadziej niż 1 raz do roku. Dezagregacja zgodnie z wytycznymi Instytucji Zarządzającej.
13	Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Konkurs Tryb konkursowy pozwala na zapewnienie równego traktowania podmiotów i różnorodności projektów.
14	Źródło finansowania / Fundusz	PS WPR (EFRROW)
15	Maksymalny % poziom dofinansowania w projekcie	75 %
16	Minimalny wkład własny beneficjenta	25 %
17	Maksymalna wartość dofinansowania na pojedynczą operację (jeśli dotyczy)	800 000 zł

l.p.	Cel	2. ATRAKCYJNA KRAJNA. Rozwój usług lokalnych, wzmocnienie roli tradycji i dziedzictwa lokalnego oraz poprawa jakości życia mieszkańców obszaru poprzez rozwój oferty turystycznej i rekreacyjnej.
1	**Nazwa przedsięwzięcia**	**2.3 Poprawa dostępu do usług dla lokalnej społeczności, w szczególności wspierających kultywowanie tradycji i dziedzictwa obszaru Krajny**
2	Typy operacji / projektów	Zgodnie z diagnozą przewidziano dofinansowanie operacji z zakresu poprawy usług dla lokalnej społeczności. Ze względu na rosnące zainteresowanie regionem Krajny i utożsamianie się coraz większej liczby mieszkańców z dziedzictwem kulturowym obszaru, usługi w szczególności powinny uwzględniać aspekty tradycji i dziedzictwa lokalnego. W ramach przedsięwzięcia przewidziano dofinansowanie następujących typów operacji: • Zakup wyposażenia na działalność usprawniającą usługi dla lokalnych społeczności • Zakup wyposażenia wspomagającego prowadzenie działalności w sferze dziedzictwa lokalnego i kultury • Zakup wyposażenia do placówek kulturalnych i edukacyjnych w tym cyfryzacja placówek oświatowych i świetlic na potrzeby świadczenia usług dla lokalnej społeczności • Realizacja projektów wspierających usługi, w szczególności kulturalne, edukacyjne i społeczne tematycznie związane z tradycją i dziedzictwem lokalnym obszaru Krajny
3	Typ beneficjenta	Podmioty uprawnione zgodnie z przepisami: jednostki sektora finansów publicznych
4	Grupa docelowa	Mieszkańcy obszaru LSR, turyści
5	Czy przedsięwzięcie jest nastawione na innowacje	Tak, w ramach przedsięwzięcia przewiduje się dofinansowanie projektów innowacyjnych z uwagi na fakt, iż mieszkańcy

	w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami?	oczekują ponadstandardowych inwestycji, które mogą wyróżnić obszar LSR Krajna nad Notecią.
6	Czy przedsięwzięcie jest dedykowane ludziom młodym lub/ i seniorom lub/ i osobom ze zdefiniowanych grup w niekorzystnej sytuacji w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami?	Tak, poprawa usług dla lokalnej społeczności powinna w szczególności uwzględniać specyficzne problemy grup osób w niekorzystnej sytuacji, w szczególności kobiet, dzieci i seniorów.
7	Preferencje dotyczące wyboru operacji	LGD powinna w kryteriach wyboru operacji uwzględnić preferencje dla operacji realizowanych w partnerstwie oraz projektów partnerskich.
8	Obligatoryjny wskaźnik produktu	Liczba inwestycji usprawniających dostęp do małej infrastruktury publicznej i usług dla lokalnej społeczności
9	Zakładana docelowa wartość wskaźnika produktu wraz z jednostką miary	3 szt.
10	Obligatoryjny wskaźnik rezultatu	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR. Jednostka miary: liczba osób.
11	Zakładana docelowa wartość wskaźnika rezultatu wraz z jednostką miary	7 500 os.
12	Uzasadnienie wyboru wskaźników	Wskaźniki obligatoryjne dla PS WPR oraz adekwatne do monitorowania rezultatów i produktów w zakresie usług. Stan początkowy ustalono na dzień opracowania LSR. Stan docelowy ustalony w oparciu o przewidywaną liczbę projektów. Pomiar wskaźników i aktualizacja podczas działań monitorujących, nie rzadziej niż 1 raz do roku. Dezagregacja zgodnie z wytycznymi Instytucji Zarządzającej.
13	Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Konkurs Tryb konkursowy pozwala na zapewnienie równego traktowania podmiotów i różnorodności projektów.
14	Źródło finansowania / Fundusz	PS WPR (EFRROW)
15	Maksymalny % poziom dofinansowania w projekcie	75 %
16	Minimalny wkład własny beneficjenta	25 %
17	Maksymalna wartość dofinansowania na	500 000 zł

	pojedynczą operację (jeśli dotyczy)	

l.p.	Cel	3. AKTYWNA KRAJNA. Poprawa wiedzy, umiejętności i aktywizacja mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem osób w niekorzystnej sytuacji
1	**Nazwa przedsięwzięcia**	**3.1. Rozwój świadomości obywatelskiej i tożsamości mieszkańców Krajny**
2	Typy operacji / projektów	Zgodnie z diagnozą przewidziano realizację działań w zakresie kształtowania świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcia rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lubi przedsiębiorczości, oraz ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych. Przedsięwzięcie będzie realizowane w ramach dofinansowań dla podmiotów innych niż LGD – w szczególności w ramach grantów, a także w ramach operacji własnych LGD.
3	Typ beneficjenta	Podmioty uprawnione zgodnie z przepisami: LGD lub inne organizacje pozarządowe w rozumieniu ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. 2003 nr 96 poz. 873 z późn. zm.)
4	Grupa docelowa	Mieszkańcy obszaru LSR, organizacje pozarządowe
5	Czy przedsięwzięcie jest nastawione na innowacje w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami?	Tak, w ramach przedsięwzięcia przewiduje się dofinansowanie projektów innowacyjnych z uwagi na fakt, iż trwałe efekty dotyczące aktywizacji mieszkańców i podmiotów mogą być osiągnięte pod warunkiem zaproponowania innowacyjnych rozwiązań aktywizujących społeczność.
6	Czy przedsięwzięcie jest dedykowane ludziom młodym lub/ i seniorom lub/ i osobom ze zdefiniowanych grup w niekorzystnej sytuacji w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami?	Tak, działania w zakresie rozwoju świadomości i tożsamości mieszkańców Krajny powinny w szczególności być skierowane do grup osób w niekorzystnej sytuacji, takich jak kobiety i osoby poszukujące zatrudnienia, przede wszystkim mieszkańcy osiedli po byłych PGR. Dofinansowane projekty powinny ponadto uwzględniać wsparcie w szczególności dla dzieci i młodzieży oraz seniorów.
7	Preferencje dotyczące wyboru operacji	LGD w kryteriach wyboru operacji powinna preferować operacje / projekty skierowane do grup osób w niekorzystnej sytuacji. Ponadto LGD powinna w kryteriach wyboru operacji uwzględnić preferencje dla operacji realizowanych w partnerstwie oraz projektów partnerskich.
8	Obligatoryjny wskaźnik produktu	Liczba wydarzeń
9	Zakładana docelowa wartość wskaźnika	15 szt.

	produktu wraz z jednostką miary	
10	Obligatoryjny wskaźnik rezultatu	R.1 Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami. Jednostka miary: liczba osób.
11	Zakładana docelowa wartość wskaźnika rezultatu wraz z jednostką miary	3000 os.
12	Uzasadnienie wyboru wskaźników	Wskaźniki obligatoryjne dla PS WPR oraz adekwatne do monitorowania rezultatów i produktów w zakresie rozwoju świadomości obywatelskiej i tożsamości mieszkańców Krajny. Stan początkowy ustalono na dzień opracowania LSR. Stan docelowy ustalony w oparciu o przewidywaną liczbę projektów. Pomiar wskaźników i aktualizacja podczas działań monitorujących, nie rzadziej niż 1 raz do roku. Dezagregacja zgodnie z wytycznymi Instytucji Zarządzającej.
13	Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Konkurs, projekt grantowy, operacja własna LGD Tryb konkursowy i grantowy pozwala na zapewnienie równego traktowania podmiotów i różnorodności projektów. Operacja własna LGD umożliwi realizację działań większej skali.
14	Źródło finansowania / Fundusz	PS WPR (EFRROW)
15	Maksymalny % poziom dofinansowania w projekcie	100 %
16	Minimalny wkład własny beneficjenta	0 %
17	Maksymalna wartość dofinansowania na pojedynczą operację (jeśli dotyczy)	100 000 zł - operacja własna LGD 100 000 zł - konkurs 50 000 zł - grant

l.p.	Cel	3. AKTYWNA KRAJNA. Poprawa wiedzy, umiejętności i aktywizacja mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem osób w niekorzystnej sytuacji
1	**Nazwa przedsięwzięcia**	**3.2. Poprawa dostępności i jakości edukacji przedszkolnej**
2	Typy operacji / projektów	W diagnozie wskazano na konieczność wsparcia edukacji przedszkolnej w celu poprawienia jej dostępności i jakości. Przewidziano projekty polegające na rozwijaniu jakości edukacji przedszkolnej, oferowaniu zajęć dodatkowych, zajęć kompensacyjnych i wyrównujących szanse dzieci, rozwijanie kompetencji kadr, zwiększenie dostępu do specjalistów w

		zakresie wczesnej diagnozy (w tym psychologicznej, pedagogicznej, logopedycznej, zaburzeń SI).
3	Typ beneficjenta	Podmioty uprawnione zgodnie z przepisami: Instytucje edukacji i ich organy prowadzące
4	Grupa docelowa	Mieszkańcy obszaru LSR, przedszkola, nauczyciele i pozostali pracownicy instytucji edukacji
5	Czy przedsięwzięcie jest nastawione na innowacje w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami?	Nie dotyczy
6	Czy przedsięwzięcie jest dedykowane ludziom młodym lub/ i seniorom lub/ i osobom ze zdefiniowanych grup w niekorzystnej sytuacji w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami?	Tak, przedsięwzięcie jest skierowane bezpośrednio do grup osób w niekorzystnej sytuacji - dzieci.
7	Preferencje dotyczące wyboru operacji	LGD powinna w kryteriach wyboru operacji uwzględnić preferencje dla operacji realizowanych w partnerstwie oraz projektów partnerskich.
8	Obligatoryjny wskaźnik produktu	PLFCO01 Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami w edukacji przedszkolnej (osoby)
9	Zakładana docelowa wartość wskaźnika produktu wraz z jednostką miary	500 os.
10	Obligatoryjny wskaźnik rezultatu	PLFCR02 Liczba przedstawicieli kadry szkół i placówek systemu oświaty, którzy uzyskali kwalifikacje po opuszczeniu programu (osoby)
11	Zakładana docelowa wartość wskaźnika rezultatu wraz z jednostką miary	6 szt.
12	Uzasadnienie wyboru wskaźników	Wskaźniki obligatoryjne dla FEW 2021-2027 oraz adekwatne do monitorowania rezultatów i produktów w zakresie poprawy jakości edukacji przedszkolnej. Stan początkowy ustalono na dzień opracowania LSR. Stan docelowy ustalony w oparciu o przewidywaną liczbę projektów. Pomiar wskaźników i aktualizacja podczas działań monitorujących, nie rzadziej niż 1 raz do roku. Dezagregacja zgodnie z wytycznymi Instytucji Zarządzającej.
13	Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Konkurs Tryb konkursowy pozwala na zapewnienie równego traktowania podmiotów i różnorodności projektów.
14	Źródło finansowania / Fundusz	FEW 2021-2027 (EFS+)

15	Maksymalny % poziom dofinansowania UE w projekcie	80 %
16	Minimalny wkład własny beneficjenta	Ostateczna wartość poziomu wkładu własnego zostanie dookreślona po uzgodnieniu z Ministerstwem Funduszy i Polityki Regionalnej zakresu i wysokości możliwego współfinansowania projektów RLKS z Budżetu Państwa
17	Maksymalna wartość dofinansowania na pojedynczą operację (jeśli dotyczy)	350 000 zł

l.p.	Cel	3. AKTYWNA KRAJNA. Poprawa wiedzy, umiejętności i aktywizacja mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem osób w niekorzystnej sytuacji
1	**Nazwa przedsięwzięcia**	**3.3. Bezpośrednie wsparcie szkół, ich uczniów (wraz z rodzicami) i nauczycieli, w tym ramach kompleksowych programów rozwojowych, ukierunkowanych na podniesienie jakości edukacji**
2	Typy operacji / projektów	Zgodnie z diagnozą przewidziano wsparcie szkół podstawowych, uczniów (wraz z rodzicami) i nauczycieli w celu podniesienia jakości edukacji. W ramach przedsięwzięcia przewidziano dofinansowanie następujących typów operacji: • Projekty szkół dotyczące podniesienia jakości edukacji podstawowej polegające na wsparciu uczniów w rozwijaniu kompetencji kluczowych niezbędnych na rynku pracy, społecznych i społeczno-emocjonalnych, w tym innowacyjnych, kreatywnych przedsiębiorczych, cyfrowych, w obszarze sztucznej inteligencji • Projekty szkół dotyczące podniesienia jakości edukacji podstawowej w zakresie realizacji działań społeczno-wychowawczych (w tym eko-edukacja oraz działania antydyskryminacyjne) • Projekty szkół dotyczące podniesienia jakości edukacji podstawowej w zakresie działań więziotwórczych szkoły polegających na wzmocnieniu relacji szkoła-nauczyciele-rodzice-uczniowie • Projekty szkół dotyczące podniesienia jakości edukacji podstawowej w zakresie indywidualizacji pracy z uczniem, wyrównywania szans edukacyjnych dzieci, w tym zamieszkałych na obszarach wiejskich i o zróżnicowanych kompetencjach językowych (jęz. ang.). • Projekty szkół dotyczące podniesienia jakości edukacji podstawowej w zakresie upowszechnienia doradztwa zawodowego.
3	Typ beneficjenta	Podmioty uprawnione zgodnie z przepisami: Instytucje edukacji i ich organy prowadzące
4	Grupa docelowa	Mieszkańcy obszaru LSR, szkoły, nauczyciele i pozostali pracownicy instytucji edukacji

5	Czy przedsięwzięcie jest nastawione na innowacje w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami?	Nie dotyczy
6	Czy przedsięwzięcie jest dedykowane ludziom młodym lub/ i seniorom lub/ i osobom ze zdefiniowanych grup w niekorzystnej sytuacji w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami?	Tak, przedsięwzięcie jest skierowane bezpośrednio do grup osób w niekorzystnej sytuacji – dzieci i młodzieży.
7	Preferencje dotyczące wyboru operacji	LGD powinna w kryteriach wyboru operacji uwzględnić preferencje dla operacji realizowanych w partnerstwie oraz projektów partnerskich.
8	Obligatoryjny wskaźnik produktu	PLFCO03 Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem Osoby
9	Zakładana docelowa wartość wskaźnika produktu wraz z jednostką miary	600 os.
10	Obligatoryjny wskaźnik rezultatu	PLFCR01 Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu (osoby)
11	Zakładana docelowa wartość wskaźnika rezultatu wraz z jednostką miary	450 os.
12	Uzasadnienie wyboru wskaźników	Wskaźniki obligatoryjne dla FEW 2021-2027 oraz adekwatne do monitorowania rezultatów i produktów w zakresie poprawy jakości edukacji przedszkolnej. Stan początkowy ustalono na dzień opracowania LSR. Stan docelowy ustalony w oparciu o przewidywaną liczbę projektów. Pomiar wskaźników i aktualizacja podczas działań monitorujących, nie rzadziej niż 1 raz do roku. Dezagregacja zgodnie z wytycznymi Instytucji Zarządzającej.
13	Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Konkurs Tryb konkursowy pozwala na zapewnienie równego traktowania podmiotów i różnorodności projektów.
14	Źródło finansowania / Fundusz	FEW 2021-2027 (EFS+)
15	Maksymalny % poziom dofinansowania UE w projekcie	80 %
16	Minimalny wkład własny beneficjenta	Ostateczna wartość poziomu wkładu własnego zostanie dookreślona po uzgodnieniu z Ministerstwem Funduszy i Polityki

		Regionalnej zakresu i wysokości możliwego współfinansowania projektów RLKS z Budżetu Państwa
17	Maksymalna wartość dofinansowania na pojedynczą operację (jeśli dotyczy)	350 000 zł

l.p.	Cel	3. AKTYWNA KRAJNA. Poprawa wiedzy, umiejętności i aktywizacja mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem osób w niekorzystnej sytuacji
1	**Nazwa przedsięwzięcia**	**3.4. Wsparcie lokalnych inicjatyw na rzecz kształcenia osób dorosłych, w tym uniwersytetów III wieku**
2	Typy operacji / projektów	Zgodnie z diagnozą przewidziano projekty polegające na realizacji lokalnych inicjatyw upowszechniających idee kształcenia osób dorosłych, w tym uniwersytetów III wieku.
3	Typ beneficjenta	LGD, wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej lub oświatowej.
4	Grupa docelowa	Dorośli mieszkańcy obszaru LSR
5	Czy przedsięwzięcie jest nastawione na innowacje w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami?	Nie dotyczy
6	Czy przedsięwzięcie jest dedykowane ludziom młodym lub/ i seniorom lub/ i osobom ze zdefiniowanych grup w niekorzystnej sytuacji w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami?	Tak, inicjatywy edukacyjne na rzecz kształcenia osób dorosłych powinny w szczególności być skierowane do grup osób w niekorzystnej sytuacji, takich jak kobiety i osoby poszukujące zatrudnienia, przede wszystkim mieszkańcy osiedli po byłych PGR. Dofinansowane projekty powinny ponadto uwzględniać wsparcie w szczególności dla seniorów.
7	Preferencje dotyczące wyboru operacji	LGD w kryteriach wyboru operacji powinna preferować operacje / projekty skierowane do grup osób w niekorzystnej sytuacji. LGD powinna w kryteriach wyboru operacji uwzględnić preferencje dla operacji realizowanych w partnerstwie oraz projektów partnerskich.
8	Obligatoryjny wskaźnik produktu	PLGCO03 Liczba osób dorosłych objętych wsparciem w zakresie umiejętności lub kompetencji podstawowych, realizowanym poza Bazą Usług Rozwojowych
9	Zakładana docelowa wartość wskaźnika produktu wraz z jednostką miary	400 os.
10	Obligatoryjny wskaźnik rezultatu	EECR03 Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu
11	Zakładana docelowa wartość wskaźnika	300 os.

	rezultatu wraz z jednostką miary	
12	Uzasadnienie wyboru wskaźników	Wskaźniki obligatoryjne dla FEW 2021-2027 oraz adekwatne do monitorowania rezultatów i produktów w zakresie poprawy jakości edukacji przedszkolnej. Stan początkowy ustalono na dzień opracowania LSR. Stan docelowy ustalony w oparciu o przewidywaną liczbę projektów. Pomiar wskaźników i aktualizacja podczas działań monitorujących, nie rzadziej niż 1 raz do roku. Dezagregacja zgodnie z wytycznymi Instytucji Zarządzającej.
13	Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Konkurs, operacja własna LGD, projekt grantowy Tryb konkursowy i grantowy pozwala na zapewnienie równego traktowania podmiotów i różnorodności projektów. Operacja własna LGD umożliwi realizację działań większej skali.
14	Źródło finansowania / Fundusz	FEW 2021-2027 (EFS+)
15	Maksymalny % poziom dofinansowania UE w projekcie	80 %
16	Minimalny wkład własny beneficjenta	Ostateczna wartość poziomu wkładu własnego zostanie dookreślona po uzgodnieniu z Ministerstwem Funduszy i Polityki Regionalnej zakresu i wysokości możliwego współfinansowania projektów RLKS z Budżetu Państwa
17	Maksymalna wartość dofinansowania na pojedynczą operację (jeśli dotyczy)	350 000 zł

Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

VII.1. Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD

Działalność LGD opiera się na zapisach zawartych w Statucie. Organy LGD, opisane szczegółowo w rozdziale I LSR, mają wyszczególniony zakres kompetencji i odpowiedzialności. W zakresie wyboru i oceny operacji decydującą rolę odgrywa Rada ds. Wyboru Projektów. Zaangażowanymi w proces są również: Walne Zebranie Członków oraz Biuro LGD – powołane jako organ pomocniczy. Każda działalność w zakresie wyboru projektów jest sformalizowana w ramach procedur. Przyjęte rozwiązania obligatoryjnie muszą zawierać określone w odrębnych przepisach prawa zagadnienia.

Celem stosowania procedur w ramach realizacji LSR jest zapewnienie sprawnego i transparentnego wyboru operacji, skuteczne funkcjonowanie poszczególnych organów związanych z realizacją LSR oraz zapewnienie jawności realizowanych działań. Procedury zostały opracowane w oparciu o właściwe przepisy prawa przy dostosowaniu do specyfiki poszczególnych organów, z uwzględnieniem partycypacyjnego charakteru LGD.

Założenia przyjęte w ramach przygotowywania procedur:

- Procedury przyjmowane są przez Walne Zebranie Członków LGD lub Zarząd.
- Każda obowiązująca w toku realizacji LSR procedura udostępniana jest do wiadomości publicznej – informacja o sposobie upubliczniania zawarta jest w postanowieniach ogólnych każdej przyjętej procedury, przy założeniu że warunkiem niezbędnym jest prezentacja na stronie internetowej LGD „Krajna nad Notecią".
- Procedury szczegółowo odnoszą się do sytuacji wyjątkowych w danym obszarze tematycznym.
- Stosowanie wzorów formularzy i dokumentów w ramach realizacji postanowień procedury następuje z wykorzystaniem druków stanowiących załącznik do procedur.
- Procedury zawierają uregulowania zapobiegające rozbieżnym ocenom w ramach jednoznacznych kryteriów, stosowaniu nieobowiązujących kryteriów, błędnej punktacji, rozbieżnościom informacji zawartych w protokole i na liście obecności, głosowaniu nad wyborem operacji przez nieuprawnionych członków/reprezentantów członków itp.

VII.2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru

Propozycje kryteriów są wynikiem diagnozy obszaru i stanowią odzwierciedlenie zdefiniowanych problemów, przedsięwzięć, celów i wskaźników zawartych w LSR. Ustanawianie i zmiana kryteriów odbywa się zgodnie z wymogami określonymi do danego typu projektu i właściwego Funduszu – EFRROW, EFRR i EFS+.

W ramach LSR stosuje się kryteria obiektywne, niedyskryminujące oraz przejrzyste. Projekty wskazane w LSR będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi w danym Funduszu - EFRROW, EFRR i EFS+, promowane będą projekty wpisujące się w inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus.

Kryteria własne odnoszą się bezpośrednio do specyfiki strategii – są ściśle powiązane z diagnozą obszaru. Przyczyniają się do wyboru takich operacji, które wpływają na osiąganie określonych w LSR wskaźników produktu i rezultatu. Uwzględnia się również kryteria spośród wskazywanych w przepisach jako obowiązkowe do zastosowania w danym zakresie tematycznym.
Stosuje się dwa rodzaje kryteriów: mierzalne i jakościowe. Każde kryterium jest szczegółowo opisane: zawiera uszczegółowienie ze wskazaniem punktacji. Metodologia oraz dodatkowe wyjaśnienia wraz z definiowaniem prezentują sposób oceny i warunki przyznania wskazanych

punktów. Wskazane jest powiązanie kryteriów z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami. Kryteria jakościowe zawierają uszczegółowienie opisu podejścia do ich oceny i wskazują wymagania konieczne do ich spełnienia. W przypadku ich stosowania każdy członek Rady zobligowany jest do pisemnego uzasadnienia przyznanej liczby punktów. Dokument ten stanowi dokumentację naboru wniosków i podlega archiwizacji. Kryteria są upublicznione poprzez umieszczenie na stronie internetowej LGD. Sposób prezentacji kryteriów wpływa na przejrzystość i łatwość oceny.

Propozycje kryteriów może zgłaszać każdy organ LGD, także członkowie LGD, potencjalni beneficjenci, w tym mieszkańcy obszaru. Do zgłaszania propozycji służy formularz uwag, udostępniony na stronie internetowej LGD. Każda uwaga w trakcie ustanawiania lub zmiany kryteriów oceniana jest indywidualnie, a następnie archiwizowana wraz z uzasadnieniem, czy została uwzględniona, czy nie. Do procesu tworzenia i zmiany kryteriów przewiduje się włączenie członków Rady ds. Wyboru Projektów. Lokalne Kryteria Wyboru, po przeprowadzonej konsultacji społecznej, są przyjmowane przez Walne Zebranie Członków. Wskazują one na decyzję Stowarzyszenia w zakresie kryteriów, które najlepiej przyczynią się do osiągnięcia priorytetów wskazanych w LSR.

Przypisanie kryteriów do poszczególnych przedsięwzięć ma na celu skoncentrowanie się na działaniach, które pozwolą w największym stopniu zrealizować cele określone w strategii. Liczebność i rodzaj kryteriów dla poszczególnych przedsięwzięć ustalana jest indywidualnie, tak aby mógł być dokonany rzetelny wybór operacji. Dla każdego przedsięwzięcia ustalona jest minimalna liczba punktów, której uzyskanie jest warunkiem wyboru operacji.

Zasady zmiany kryteriów są przejrzyste – opisane są w procedurze, która publikowana jest na stronie internetowej LGD. Zmiana kryteriów jest możliwa po wykonaniu wszystkich czynności określonych w procedurze zmiany kryteriów. Procedura określa tryb uchwalania i zmiany kryteriów wyboru oraz wskazuje kompetencje poszczególnych organów LGD, opisuje wymogi, jakie muszą być spełnione przy wnioskowaniu o zmianę kryterium wyboru. Uszczegółowiony jest w niej również tryb konsultowania zmiany kryteriów wyboru ze społecznością lokalną. Procedura uwzględnia wymóg obligatoryjny – to jest uzyskanie zgody Samorządu Województwa na wprowadzenie zmian.

VII.3. Kwestia innowacyjności w kryteriach wyboru operacji.

W niektórych kryteriach wyboru operacji uwzględniono kryterium premiujące realizację operacji innowacyjnych. Jest to kryterium jakościowe, które wpływa na realizację wizji rozwoju LGD odnoszącej się do celów LSR. Diagnoza LSR wykazała, iż konieczne jest stymulowanie innowacyjnego rozwoju obszarów LGD, w tym w szczególności małych miejscowości. Nacisk na innowacyjność powinien w szczególności zostać położony w projektach skierowanych na rozwój infrastruktury i usług lokalnych, rozwój społeczności lokalnych i na wzmacnianie świadomości obywatelskiej, ponieważ to od nowatorskich rozwiązań w tych obszarach zależy trwałość pozytywnej zmiany społecznej.

Przez innowacyjność rozumie się zmianę mającą na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny). Stopień oryginalności zmian:

- Kreatywne – powstają w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczą nowych produktów, usług, procesów lub organizacji.
- Imitujące - wzorowane na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji. Dotyczące nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.
- Pozorne – w rzeczywistości nie są to innowacje w skali LSR. Są to jedynie drobne zmiany oferujące rzekome nowości.

W zasadach oceny powinno być przewidziane stopniowanie innowacyjności w zależności od poziomu oryginalności zmian i/lub w zależności od obszaru terytorialnego (np. innowacyjność w skali gminy lub obszaru LSR).

VII.4. Premiowanie partnerstwa w kryteriach wyboru operacji.

Operacje realizowane w partnerstwie oraz projekty partnerskie, z uwagi na znaczny stopień trudności w ich przygotowaniu i realizacji, winny być premiowane w trakcie oceny. W ramach naborów wniosków dotyczących przedsięwzięć, w których tego typu projekty mogą być realizowane, ustala się preferencje w kryteriach wyboru operacji.

VII.5. Premiowanie działań na rzecz grup osób w niekorzystnej sytuacji i grup docelowych ujętych w LSR.

Operacje, które przewidują działania skierowane w szczególności do kobiet, osób poszukujących zatrudnienia – przede wszystkim mieszkańcy osiedli po byłych PGR, seniorów, dzieci i młodzieży, ze względu na objęcie wsparciem grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR, winny być premiowane w trakcie oceny. W ramach naborów wniosków dotyczących przedsięwzięć, w których tego typu projekty mogą być realizowane, ustala się preferencje w kryteriach wyboru operacji.

VII.6. Typy operacji realizowanych w ramach LSR

LSR zakłada realizację następujących typów operacji:

- operacje realizowane indywidualnie w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD i wybieranych przez organ decyzyjny, a następnie przedkładanych do weryfikacji do SW,
- projekty grantowe,
- operacje własne LGD,
- operacje realizowane w partnerstwie dotyczące partnerów z obszaru LSR,
- projekty partnerskie dotyczące partnerów spoza LSR.

Typy możliwych operacji przypisane są do poszczególnych przedsięwzięć – prezentowane są w załączniku do LSR „Cele i przedsięwzięcia". Załącznik określa rodzaj przedsięwzięcia, grupę docelową do której skierowane powinny być działania, sposób realizacji wraz ze wskazaniem programu oraz limit środków przewidziany na realizację przedsięwzięcia.

Rozdział VIII Plan działania

Harmonogram osiągania wskaźników został sporządzony w sposób umożliwiający wywiązanie się LGD z obowiązków wynikających z § 6 projektu umowy o warunkach i sposobie realizacji LSR. Etapy wdrażania LSR będą podobne co do sposobu, sekwencji i intensywności działań. Zakłada się, że trzy pierwsze etapy wdrażania LSR będą się charakteryzowały zwiększoną intensywnością. W kolejnych etapach wydatkowanie środków LGD następować będzie stopniowo, tak aby w sposób bezpieczny wykonać wskaźniki i zrealizować budżet LSR w przyjętych ramach czasowych. Dla wykonania planu działania realizowane będą czynności w ramach zarządzania i aktywizacja Strategii.

Plan działania w formie tabelarycznej został ujęty jako załącznik do LSR, uwzględnia on dwa kamienie milowe zgodnie z zapisami umowy o warunkach i sposobie realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność.

Rozdział IX Plan finansowy LSR

IX.1. Opis źródeł finansowania działalności LGD

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Krajna nad Notecią realizuje Lokalną Strategię Rozwoju w oparciu o trzy fundusze:

- Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)
- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR)
- Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+)

Wskazane powyżej fundusze stanowić będą bezpośrednie źródła finansowania LSR, zwane są łącznie właściwymi EFSI.

Fundusz EFRROW stanowić będzie źródło finansowania LSR w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027. Z kolei dwa pozostałe fundusze będą finansować LSR w ramach regionalnego programu Fundusze Europejskie dla Wielkopolski 2021-2027.

Maksymalne kwoty środków działania LEADER uwzględnione w LSR są uzależnione od liczby ludności wiejskiej zamieszkałej na obszarze objętym LSR, zostały one wskazane w tabeli zawartej w załączniku. Środki ze wszystkich funduszy zostaną wykorzystane w ramach dwóch komponentów - wdrażanie LSR oraz zarządzanie LSR.

W ramach komponentu „wdrażanie LSR" wsparcie udzielane będzie w ramach konkursów, operacji własnych, projektów grantowych, operacji realizowanych w partnerstwie i w ramach projektów partnerskich. W ramach komponentu „zarządzanie LSR" wsparcie będzie udzielane w zakresie zarządzania i animacji.

IX.2. Opis powiązań poszczególnych źródeł finansowania z celami LSR.

Budżet LSR stanowi główne źródło finansowania działań zaplanowanych do realizacji w LSR, jest on ściśle powiązany z jej celami i przedsięwzięciami wynikającymi z analizy i diagnozy potrzeb obszaru.

W ramach celu 1 ZIELONA KRAJNA przewidziano kwotę 500 000 € z EFRROW na przedsięwzięcie związane z rozwijaniem działalności gospodarczej oraz 515 000 € z EFRR na finansowanie poprawy funkcjonowania obiektów infrastruktury publicznej wzmacniającą zielone i ekologiczne rozwiązania.

W ramach celu 2 ATRAKCYJNA KRAJNA, który w całości będzie finansowany ze środków EFRROW, w kwocie 1 365 000 €, przewidziano dofinansowania dla zagród edukacyjnych i gospodarstw agroturystycznych, inwestycje w małą infrastrukturę publiczną i poprawę jakości usług, w tym wspierających kultywowanie tradycji i dziedzictwa obszaru Krajny.

W ramach celu 3 AKTYWNA KRAJNA ze środków EFRROW będzie finansowane przedsięwzięcie dotyczące rozwoju świadomości obywatelskiej i tożsamości mieszkańców Krajny w kwocie 135 000 €. Z kolei ze środków EFS+ finansowane będą przedsięwzięcia skierowane do przedszkoli, szkół a także przedsięwzięcie dotyczące wsparcia lokalnych inicjatyw na rzecz kształcenia osób dorosłych, w tym uniwersytetów III wieku. Łączna kwota wykorzystania środków z EFS+ na trzeci cel wynosi 772 000 €.

Środki przewidziane na finansowanie LSR zostały wykazane w formie tabelarycznej jako załączniki do LSR – nr 3 „Budżet LSR - w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia" i nr 4 „Plan wykorzystania budżetu LSR – wykazujący wykorzystanie zakontraktowanych środków w podziale na poszczególne fundusze i lata".

Rozdział X Monitoring i ewaluacja

W ramach oceny efektów wdrażania LSR, a także badania poziomu osiągnięcia zakładanych celów, rezultatów oraz budżetu przeprowadzone będą działania w zakresie monitoringu i ewaluacji. Celem tych działań będzie usprawnienie działalności LGD w zakresie wdrażania LSR, wyniki ewaluacji posłużą też do podejmowania decyzji o aktualizacji LSR. Monitoring i ewaluacja obejmie zarówno funkcjonowanie LGD, jak również wdrażanie LSR. Ocena będzie dokonywana przez organy wewnętrzne LGD i przez zewnętrznych ekspertów. Zasady monitorowania i ewaluacji zostały zaakceptowane przez społeczność lokalną w trakcie prowadzonych partycypacyjnych metod konsultacji. Szczegółowe procedury ewaluacji i monitoringu zamieszczono w załączniku do LSR.

X.1. Szczegółowy opis procesu monitorowania i ewaluacji

Ewaluacji i monitoringowi podlegać będą wszystkie kluczowe obszary funkcjonowania LGD, a także kluczowe elementy LSR. Dla ułatwienia analizy adekwatności i wykonalności metodologii zaplanowanych działań w zakresie monitoringu i ewaluacji oraz zapewnienia przejrzystości zbierania i analizy danych, sposób realizacji monitoringu i ewaluacji przedstawiono w formie tabelarycznej.

Tabela nr 13

Elementy podlegające ocenie	Podmiot oceniający	Metody pomiaru	Okres pomiaru	Ocena
EWALUACJA FUNKCJONOWANIA LGD				
Pracownicy biura LGD, Rada ds. Wyboru Projektów, podwykonawcy	Zarząd LGD (ocena własna)	Opinia	Czas pomiaru: corocznie Okres objęty pomiarem: cały rok kalendarzowy	- rzetelne i terminowe wypełnianie obowiązków wskazanych w umowie - realizacja LSR zgodnie z harmonogramem - uczestnictwo w posiedzeniach - przestrzeganie regulaminu
Biuro projektu	Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	Analiza przeprowadzona na podstawie PAPI lub CAPI lub CATI lub CAWI lub IDI z pracownikami LGD, beneficjentami i wnioskodawcami	Czas pomiaru: corocznie Okres objęty pomiarem: cały rok kalendarzowy	- jakość świadczonych usług - formalne aspekty biura (godziny otwarcia, komunikacja dwustronna itp.)
Przebieg konkursów	Zarząd LGD (ocena własna) i/lub Zewnętrzni, niezależni eksperci (ocena zewnętrzna)	Analiza przeprowadzona na podstawie PAPI lub CAPI lub CATI lub CAWI lub IDI z pracownikami LGD, beneficjentami i wnioskodawcami	Czas pomiaru: corocznie Okres objęty pomiarem: cały rok kalendarzowy	- dostosowanie naborów do oczekiwań wnioskodawców - przejrzystość i czytelność dokumentów konkursowych, w tym regulaminu naboru - transparentność przeprowadzonych czynności - poprawność prowadzonych czynności

Promocja i działania w zakresie aktywizacji	Zarząd LGD (ocena własna) i/lub Zewnętrzni, niezależni eksperci (ocena zewnętrzna) i/ lub Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	Analiza przeprowadzona na podstawie PAPI lub CAPI lub CATI lub CAWI lub IDI z pracownikami LGD, beneficjentami i wnioskodawcami	Czas pomiaru: corocznie Okres objęty pomiarem: cały rok kalendarzowy	- trafność wyboru metod promocyjnych - jakość prowadzonych działań w zakresie aktywizacji - adekwatność oferowanych tematów w zakresie aktywizacji do potrzeb grup docelowych
EWALUACJA WDRAŻANIA LSR				
Cele określone w LSR procedury wyboru operacji kryteria wyboru harmonogram prowadzonych naborów budżet LSR plan komunikacji	Zarząd LGD (ocena własna) i/lub Zewnętrzni, niezależni eksperci (ocena zewnętrzna) i/lub Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	Analiza przeprowadzona na podstawie PAPI lub CAPI lub CATI lub CAWI lub IDI z pracownikami LGD, beneficjentami i wnioskodawcami	Czas pomiaru: corocznie Okres objęty pomiarem: cały rok kalendarzowy	- poziom realizacji zakładanych celów - skuteczność i trafność założonych kryteriów oraz ich adekwatność dla specyfiki wnioskodawców - zgodność budżetu z zakładanymi celami - skuteczność metod dotarcia do grup docelowych i osiągania zaplanowanych efektów w zakresie komunikacji
MONITORING LGD				
Harmonogram ogłaszania konkursów	Pracownicy LGD (ocena własna)	dane zebrane z przeprowadzo-nych konkursów, prowadzone rejestry danych	Monitoring na bieżąco Czas pomiaru: corocznie Okres objęty pomiarem: cały rok kalendarzowy	- zgodność ogłaszania konkursów z harmonogramem
Budżet LGD	Pracownicy LGD (ocena własna)	prowadzone rejestry danych, w tym ewidencja księgowa	Monitoring na bieżąco Czas pomiaru: corocznie Okres objęty pomiarem: cały rok kalendarzowy	- stopień wykorzystania funduszy - wysokość zakontraktowanych środków
MONITORING LSR				
Wskaźniki produktów i rezultatów	Pracownicy LGD	dane zebrane z przeprowadzonych konkursów	Monitoring na bieżąco Czas pomiaru:	- poziom osiągniecia produktów i rezultatów dla przedsięwzięć

	(ocena własna)	prowadzone rejestry danych	corocznie Okres objęty pomiarem: cały rok kalendarzowy	
Wdrażanie operacji	Pracownicy LGD (ocena własna)	przeprowadzona na podstawie PAPI lub CAPI lub CATI lub CAWI lub IDI z beneficjentami bezpośrednie wizje lokalne na miejscu realizacji operacji	Monitoring na bieżąco	- stopień zaawansowania realizacji operacji przez beneficjenta - poprawność wykonania harmonogramu rzeczowo-finansowego

X.2. Sposób wykorzystania wyników z ewaluacji i analizy danych monitoringowych

Działania cząstkowe wymienione w powyższej tabeli podlegać będą agregowaniu w coroczną informację z realizacji LSR i działalności LGD. Taka informacja zostanie wykorzystana do przedstawienia Zarządowi i dalej Walnemu Zebraniu Członków LGD. Dane są pomocne do ewentualnej modyfikacji założeń LSR, posłużą także do sporządzenia sprawozdania z realizacji LSR, przedkładanego Zarządowi Województwa.

W ramach oceny skuteczności realizacji LSR zastosowane będą następujące **kryteria ewaluacji**:

- trafności (w jakim stopniu cele LSR odpowiadają potrzebom i priorytetom społeczności lokalnej),
- efektywności (jaki jest stosunek poniesionych nakładów do uzyskanych produktów, rezultatów i oddziaływania),
- skuteczności (do jakiego stopnia cele LSR zdefiniowane na etapie programowania zostały osiągnięte
  na danym etapie, a przede wszystkim w ramach wyznaczonych kamieni milowych),
- trwałości (jakie jest prawdopodobieństwo, że zmiany w obszarze działania LGD i korzyści z tych zmian będą nadal kontynuowane),
- użyteczności (do jakiego stopnia rezultaty LSR odpowiadają potrzebom grup docelowych).

Etap ewaluacji *ex ante* został zrealizowany w ramach konsultacji podczas przygotowania całej Lokalnej Strategii Rozwoju. Udział społeczności lokalnej oraz przedstawicieli różnych sektorów na każdym kluczowym etapie przygotowania Strategii w sposób wystarczający pozwolił ocenić założenia LSR. W trakcie realizacji LSR będzie prowadzony bieżący monitoring i ewaluacja poszczególnych obszarów zarówno organizacji, jak i Strategii. Dane z monitoringu i ewaluacji *on going* wpłyną na korygowanie założeń LSR bądź wspomaganie określonych aktywności w celu usprawnienia poziomu realizacji konkretnego obszaru. Ostatnia ocena, prawdopodobnie z udziałem podmiotu zewnętrznego, nastąpi po zakończeniu realizacji całego projektu (ocena *ex post*). Jej celem będzie określenie głównych oddziaływań i długotrwałych skutków wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju.

WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY

1. Drzeżdżon W., *Wybrane zagadnienia z andragogiki i gerontologii*, Bydgoszcz 2020
2. Echaust K, Gensler M., *Atlas niematerialnego dziedzictwa kulturowego wsi wielkopolskiej. Powiat pilski*, Szreniawa 2022, ISBN 978-83-64119-88-0.
3. *Ewaluacja zewnętrzna realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju Kierowanego przez Społeczność na lata 2016-2023 dla Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Krajna nad Notecią”*, Warszawa 2022.
4. *Fundusze Europejskie dla Wielkopolski 2021-2027*, Poznań 2022.
5. *Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa wielkopolskiego w marcu 2023 r.*, Urząd Statystyczny w Poznaniu, Poznań 2023.
6. *Krajna nad Notecią – mapa turystyczna*, Piła 2022, ISBN 978-83-964061-0-1.
7. *Leksykon Krajny*, red. S. Łaniecki, Bydgoszcz 2018, ISBN 978-83-64787-08-9.
8. *Lokalna Strategia Rozwoju Kierowanego przez Społeczność na lata 2016-2023*, Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Krajna nad Notecią, Pobórka Wielka 2015.
9. *Łączy nad Noteć. Mikrowyprawy po Krajnie*, red. M. Konek, Pobórka Wielka 2022, ISBN 978-83-964061-1-8.
10. Noska Z., *Rękodzieło i twórczość ludowa Krajny nad Notecią*, Piła 2022, ISBN 978-83-945773-9-1.
11. *Odkrywając Krajnę nad Notecią i Schwalm-Aue. Polsko niemiecki regionalny przewodnik kulinarny*, red. Pauly S., Supron G., Pobórka Wielka, ISBN 978-83-958455-0-5.
12. *Owocowe specjały*, Pobórka Wielka 2022, ISBN 978-83-964061-2-5.
13. *Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027*, Warszawa 2023.
14. *Powiat pilski w liczbach*, www.polskawliczbach.pl/powiat_pilski#edukacja-i-szkolnictwo, dostęp 05.05.2023 r.
15. *Poradnik dla LGD w zakresie opracowania LSR na lata 2014-2020*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich, Warszawa 2015.
16. *Rolnictwo w województwie wielkopolskim w 2020 r.*, Urząd Statystyczny w Poznaniu, Poznań 2021.
17. *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060* z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej (Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej z 2021 r. L 231/159).
18. *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013* z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej z 2013 r. L 347/320).
19. *Strategia rozwoju Gminy Białośliwie na lata 2016-2025*, Urząd Gminy Białośliwie, Białośliwie 2016.
20. *Strategia rozwoju Gminy Łobżenica na lata 2016-2025*, Urząd Miejski Gminy Łobżenica, Łobżenica 2015.
21. *Strategia rozwoju Gminy Miasteczko Krajeńskie lata 2016-2023*, Urząd Gminy Miasteczko Krajeńskie, Miasteczko Krajeńskie 2016.
22. *Strategia rozwoju Gminy Szydłowo na lata 2020-2030*, Urząd Gminy Szydłowo, Szydłowo 2020.
23. *Strategia rozwoju Gminy Ujście na lata 2015-2024*, Urząd Miejski w Ujściu, Ujście 2015.
24. *Strategia rozwoju Gminy Wyrzysk na lata 2016-2025*, Urząd Miejski w Wyrzysku, Wyrzysk 2016.

25. *Strategia rozwoju miasta Piły do 2035 roku - aktualizacja*, Urząd Miasta Piły, Piła 2023.
26. *Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu pilskiego na lata 2015-2025*, Starostwo Powiatowe w Pile, Piła 2014.
27. *Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku*, Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, Poznań 2020.
28. *Turystyka w województwie wielkopolskim w latach 2018-2021*, Urząd Statystyczny w Poznaniu, Poznań 2022.
29. *Uczymy się przez całe życie. Przewodnik po kształceniu ustawicznym*, Warszawa 2013, ISBN: 978-83-62188-44-4.
30. *Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności* (Dz. U. z 2015 poz. 378)
31. *Ustawa z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027* (Dz.U. 2023 poz. 412) wraz z przepisami szczegółowymi.
32. *Warunki opłacalności małych gospodarstw rolnych*, https://portalwysokichplonow.pl/warunki-oplacalnosci-malych-gospodarstw-rolnych/, dostęp 05.05.2023 r.